

Born-Oppenheimerova aproximace

Oddělení elektronického a jaderného pohybu

Jádra jsou 2000 x těžší než elektrony

Elektrony – **kvantová** chemie, popis systému (do 100 atomů) na základě vlastností elektronů (jádra nepohyblivá), *Ab initio* výpočty

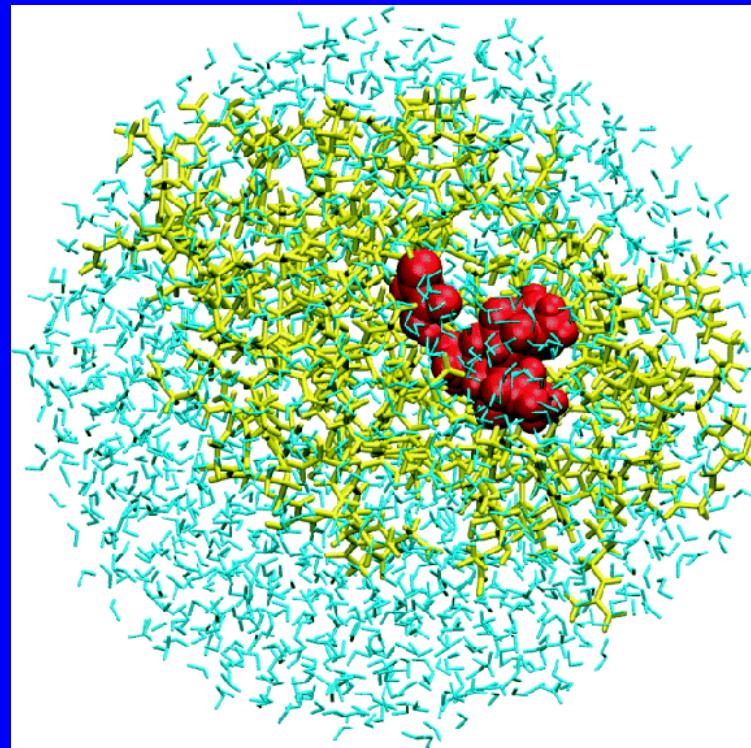
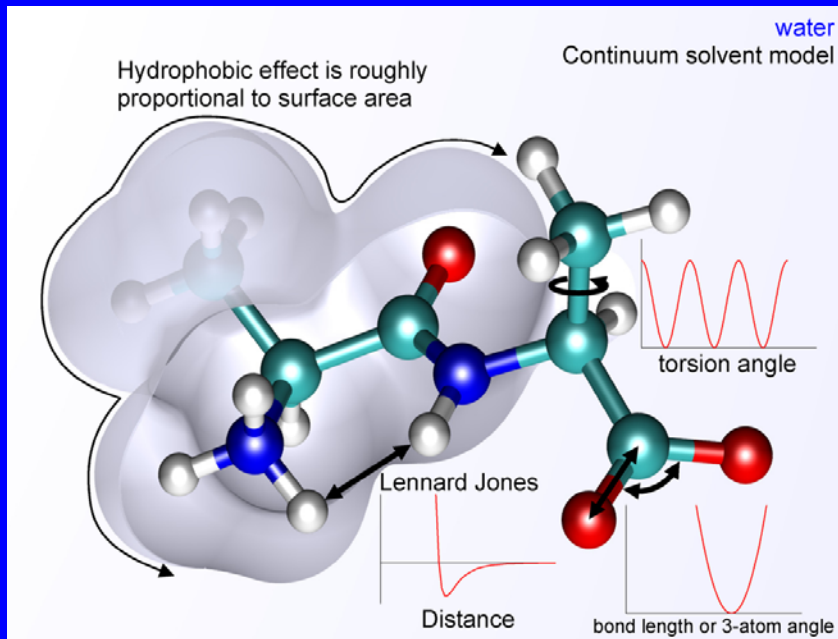
Jádra – **klasická** Newtonova mechanika, popis celkové energie systému (10 000 atomů) jen na základě polohy jader, chování elektronů nepopisuje (chemická vazba = pružina), Molekulová mechanika – silové pole, Molekulová dynamika

$$E = T_n + T_e + V_{ee} + V_{nn} + V_{en}$$

T = kinetická energie

V = potenciální energie

Molekulová mechanika

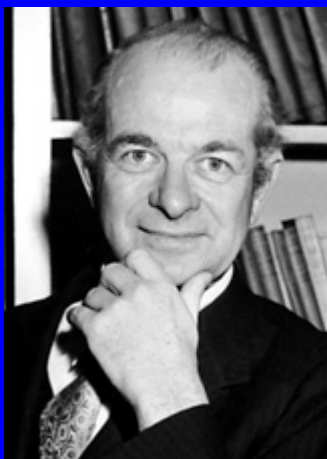

$$\begin{aligned}
 U = & \sum_{i < j} \sum 4\epsilon_{ij} \left[\left(\frac{\sigma_{ij}}{r_{ij}} \right)^{12} - \left(\frac{\sigma_{ij}}{r_{ij}} \right)^6 \right] \\
 & + \sum_{i < j} \sum \frac{q_i q_j}{4\pi\epsilon_0 r_{ij}} \\
 & + \sum_{\text{bonds}} \frac{1}{2} k_b (r - r_0)^2 \\
 & + \sum_{\text{angles}} \frac{1}{2} k_a (\theta - \theta_0)^2 \\
 & + \sum_{\text{torsions}} k_\phi [1 + \cos(n\phi - \delta)]
 \end{aligned}$$

VB versus MO

Teorie valenčních vazeb (VB)

Teorie molekulových orbitalů (MO)

Linus Pauling

(1901 - 1994)

NP za chemii 1954, za mír 1963

Lokalizované vazby

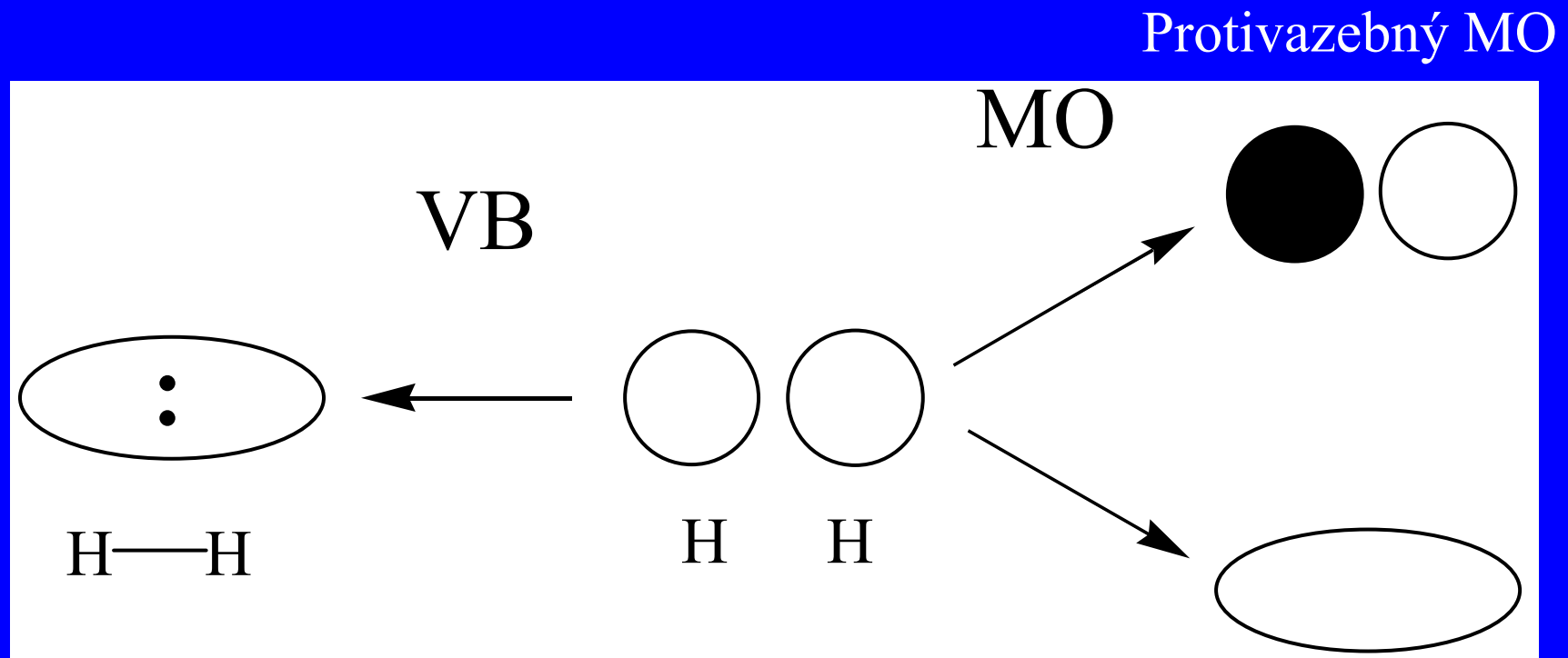
Robert S. Mulliken

(1896 - 1986)

NP za chemii 1966

Delokalizované vazby ³

Rozdíl mezi VB a MO

Lokalizované vazby

Vazebný MO

Delokalizované vazby

Teorie Molekulových Orbitalů (MO)

Kombinace **atomových** orbitalů na **všech atomech** v molekule

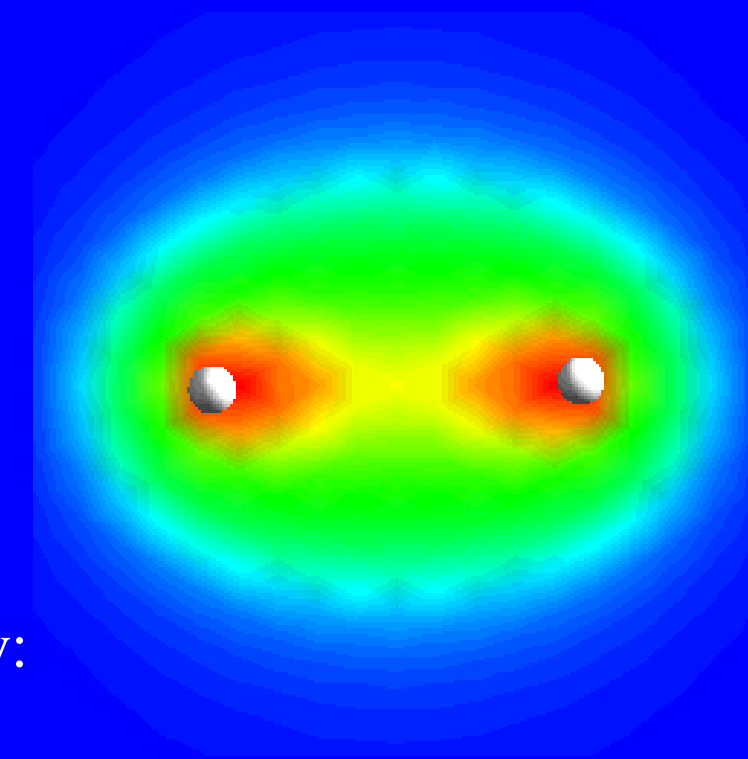
- Vhodná symetrie
- Vhodná (podobná) energie

Z n AO vytvoříme n MO

Pro začátek dvouatomové molekuly:

H_2 , F_2 , CO ,....

Stejně i pro víceatomové: BF_3 , CH_4 ,....

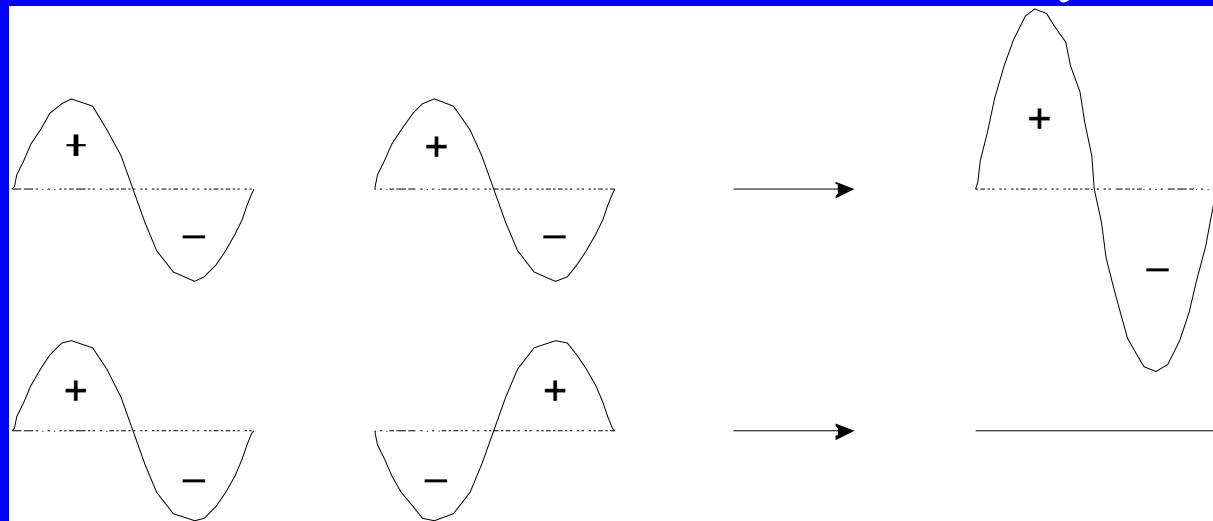

Vazebný MO v molekule H_2

Interference vlnových funkcí

Vazebný MO

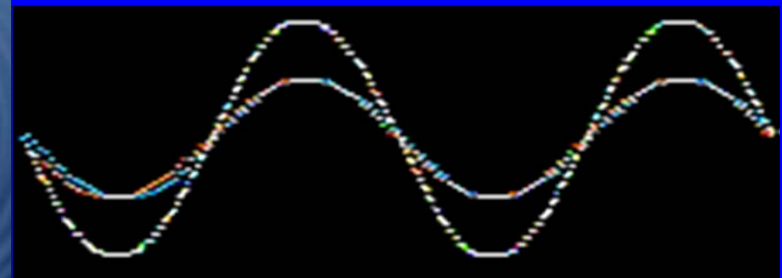
Konstruktivní

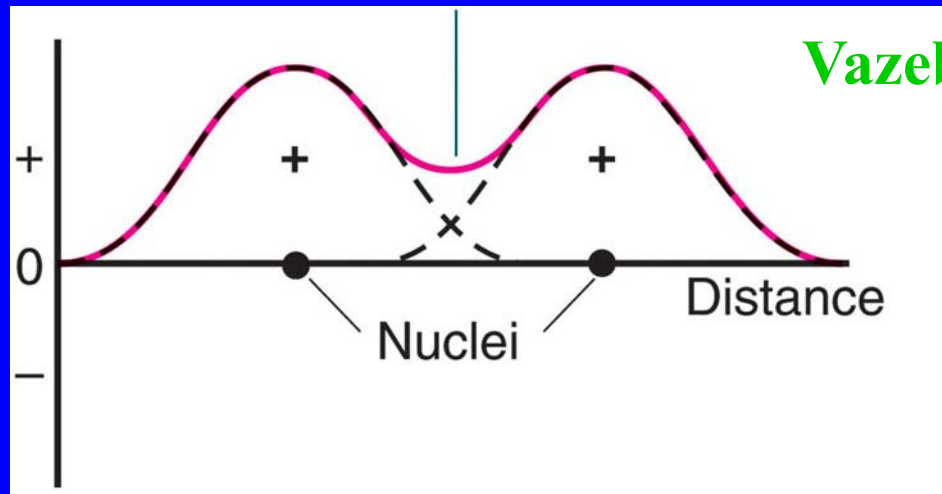
Destruktivní

Protivazebný MO

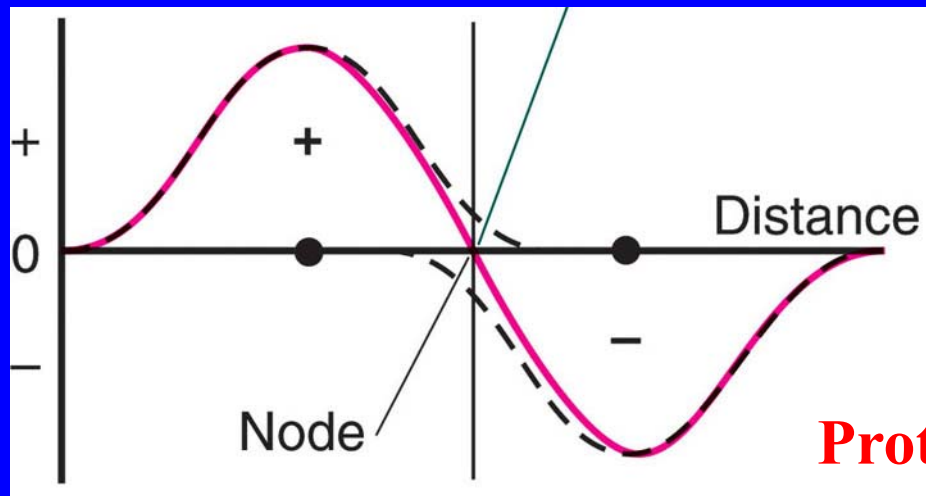
LCAO = Lineární kombinace atomových orbitalů

Vazebný MO

Kombinace dvou vlnových funkcí (orbitalů) se stejným znaménkem

$$\Psi = c_1 \Psi_A + c_2 \Psi_B$$
$$\Psi^* = c_3 \Psi_A - c_4 \Psi_B$$

Protivazebný MO

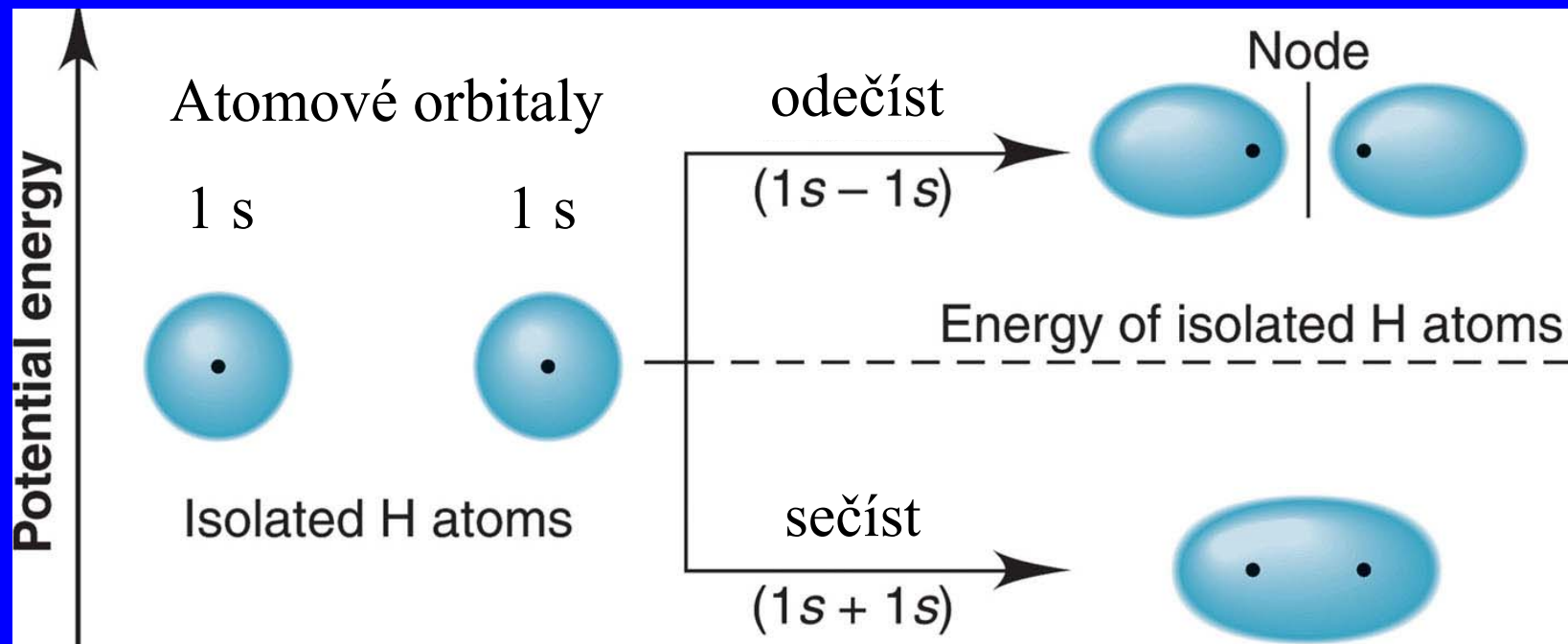
Kombinace dvou vlnových funkcí (orbitalů) s opačným znaménkem

LCAO = Lineární kombinace atomových orbitalů

$$\Psi = c_1 \Psi_A + c_2 \Psi_B$$

$$\Psi^* = c_3 \Psi_A - c_4 \Psi_B$$

Ψ^* Protivazebný MO

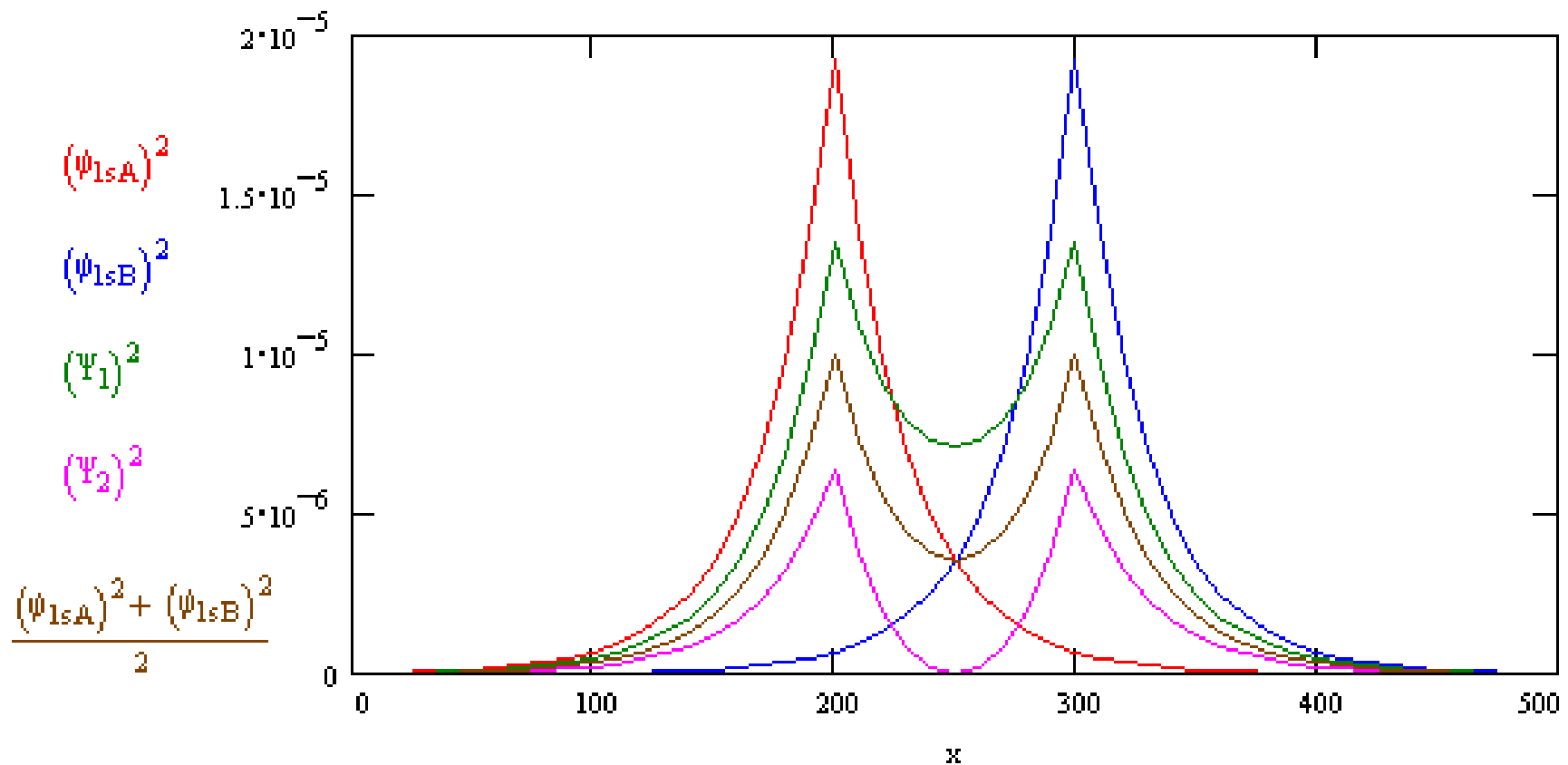

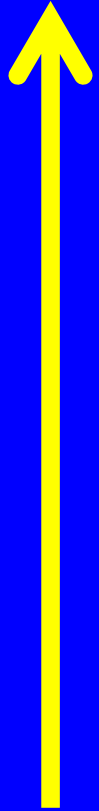
Ψ Vazebný MO

Počet MO = počet AO

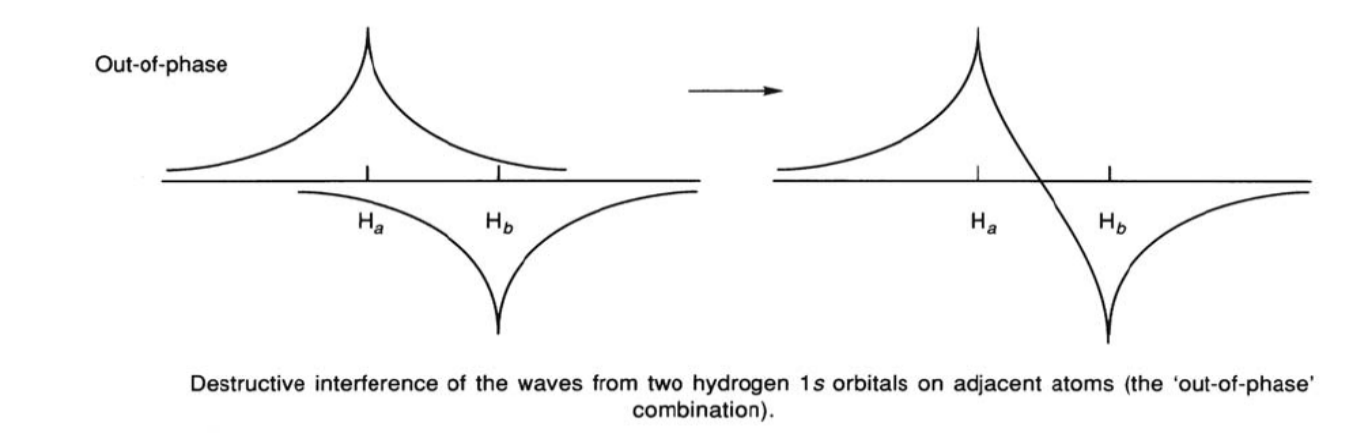
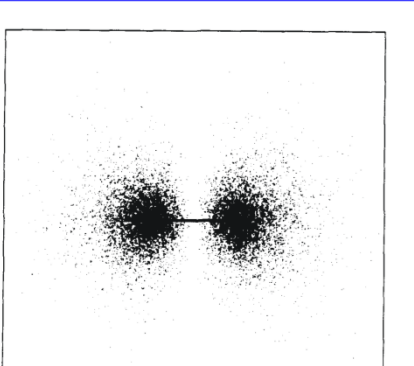
LCAO = Lineární kombinace atomových orbitalů

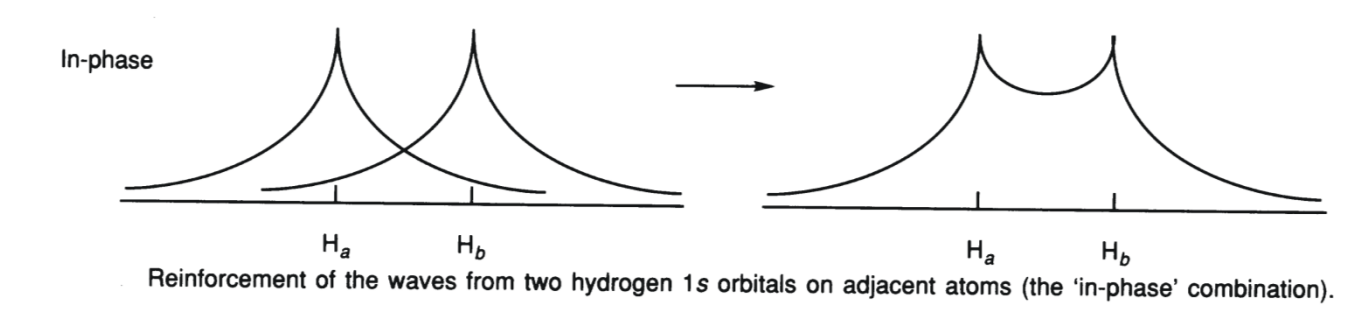
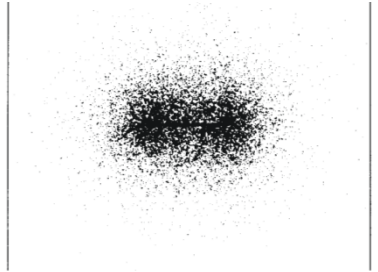

Energie

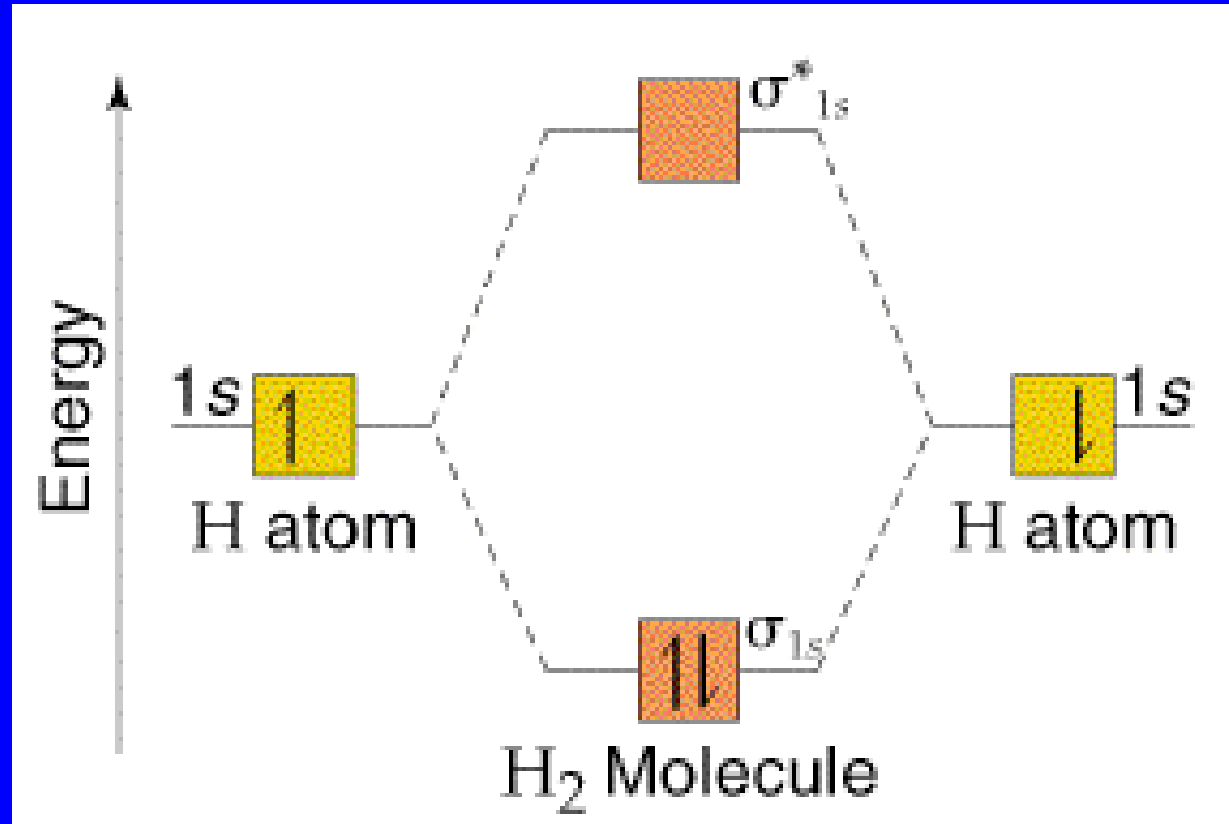
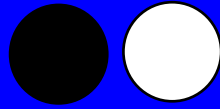
Ψ^* Protivazebný MO

Ψ Vazebný MO

Ψ^* Protivazebný MO

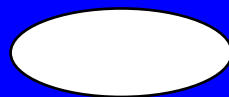
Energetická

destabilizace

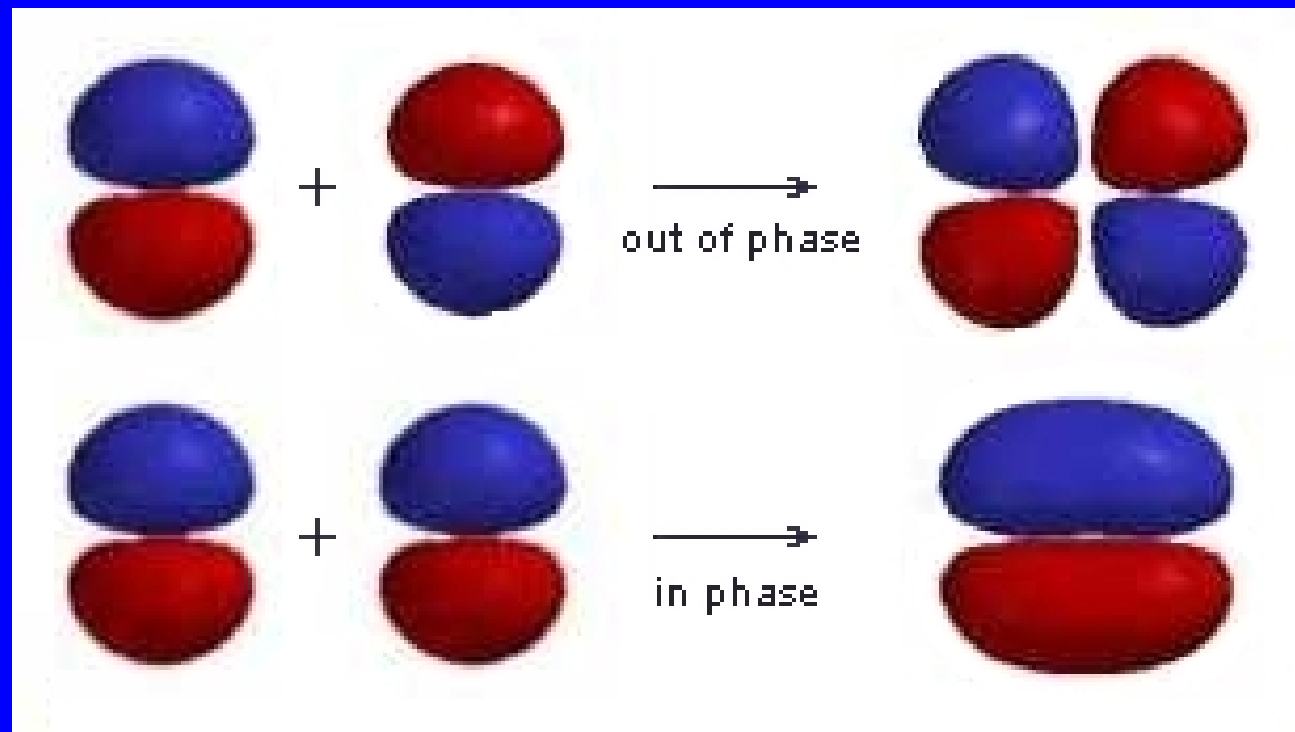
stabilizace

ve srovnání s
volnými atomy

Ψ Vazebný MO

π MO vzniklé kombinací p AO

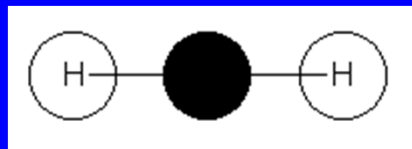

Protivazebný π MO

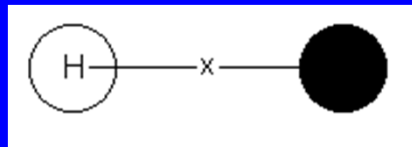
Vazebný π MO

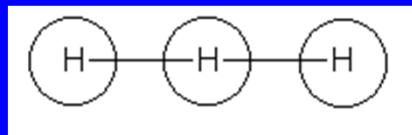
Vzrůstá energie, klesá stabilita

Protivazebný MO

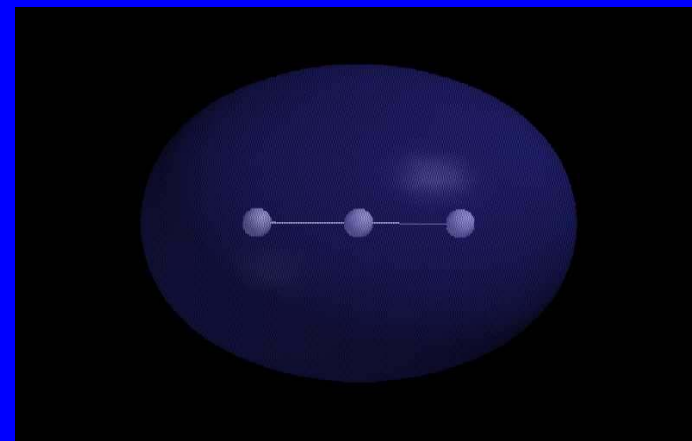
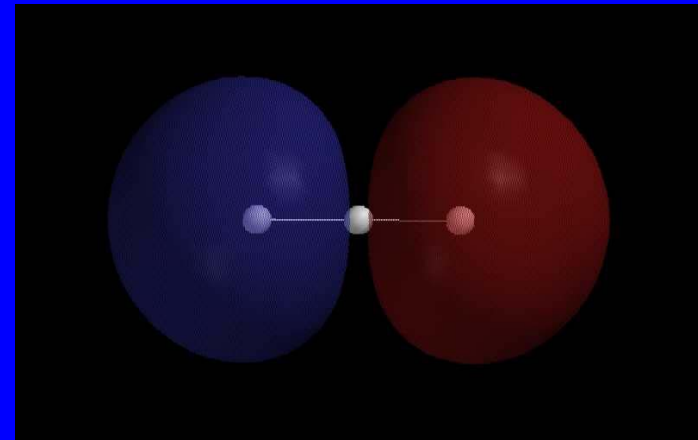
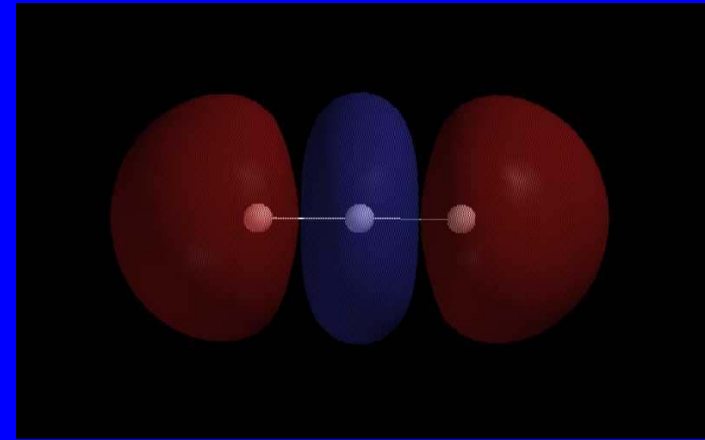

Nevazebný MO

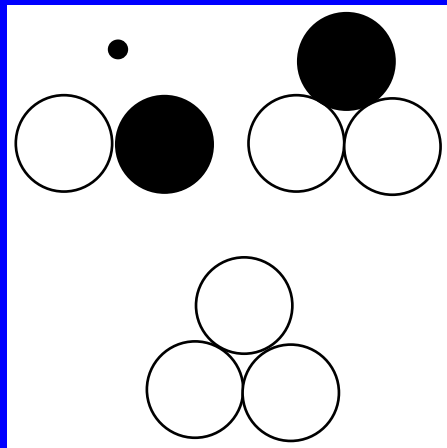
Vazebný MO

Vzrůstá počet uzlových rovin

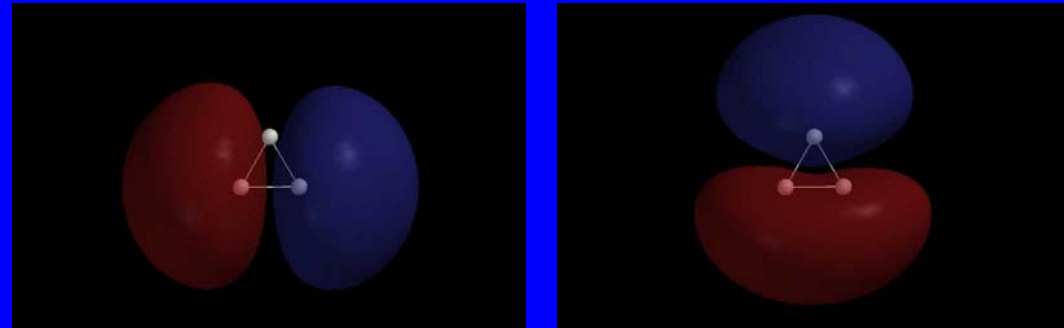

Vzrůstá energie,
klesá stabilita

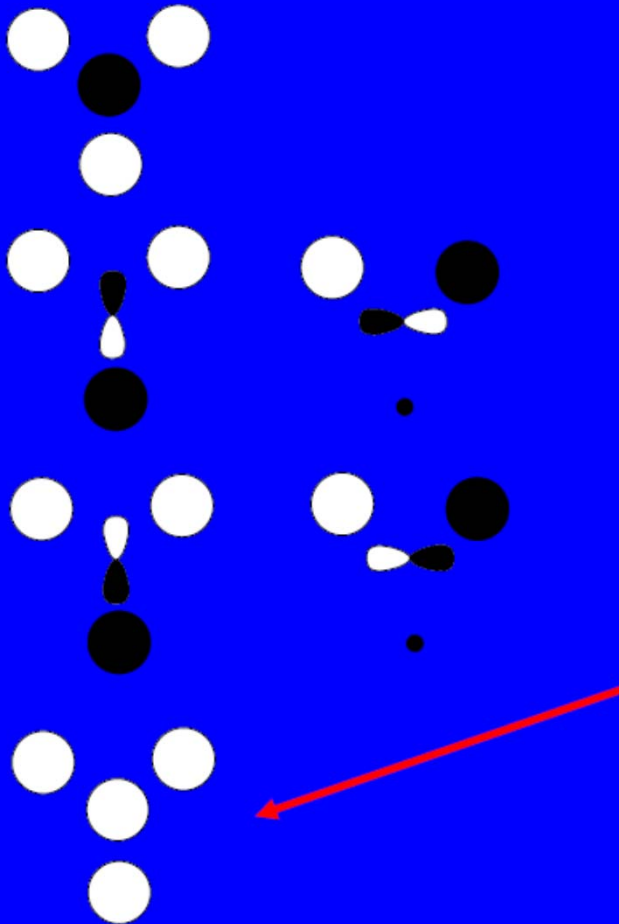
Protivazebné MO

Vazebný MO

Vzrůstá počet uzlových rovin

LCAO = Lineární kombinace AO

LCAO

obecně pro n atomů a m orbitalů

$$\Psi_i = c_1 \Psi_1 + c_2 \Psi_2 + c_3 \Psi_3 + \dots + c_n \Psi_n$$

Ze 6 AO ($s+2p+3s$) vznikne 6 MO

MO s nejnižší energií, nemá žádnou uzlovou rovinu, nejvíce vazebný, kombinace po jednom AO z každého atomu, všechny se stejným znaménkem

Zaplňování MO elektrony

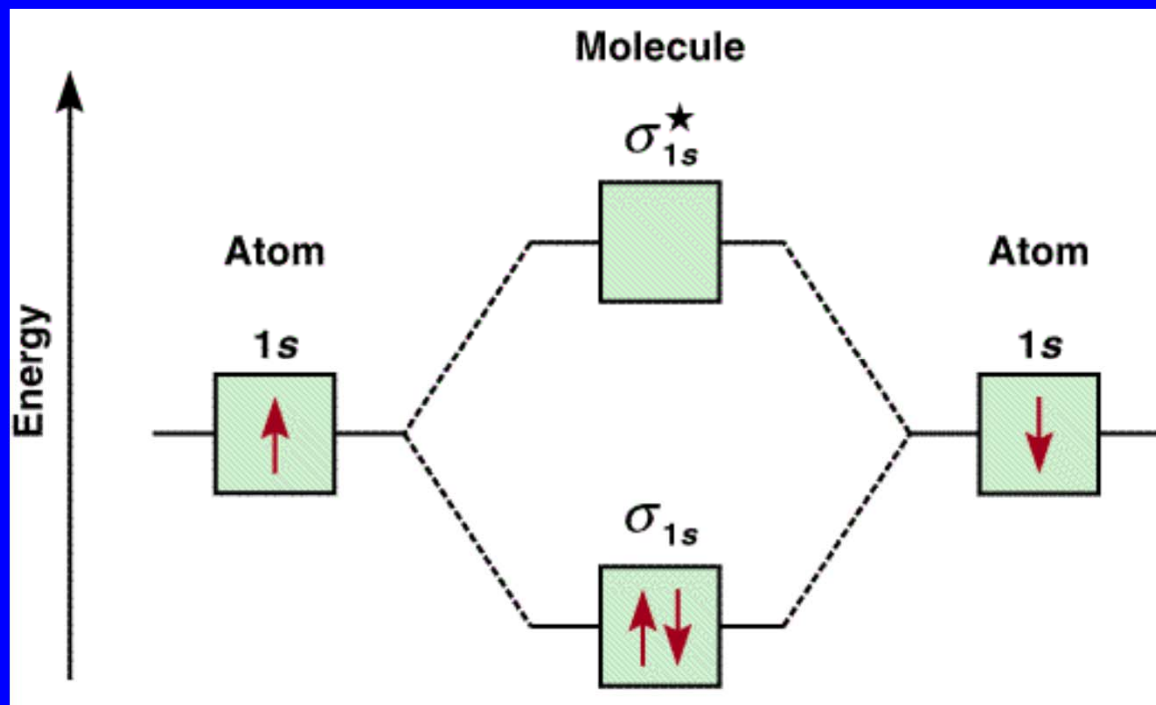
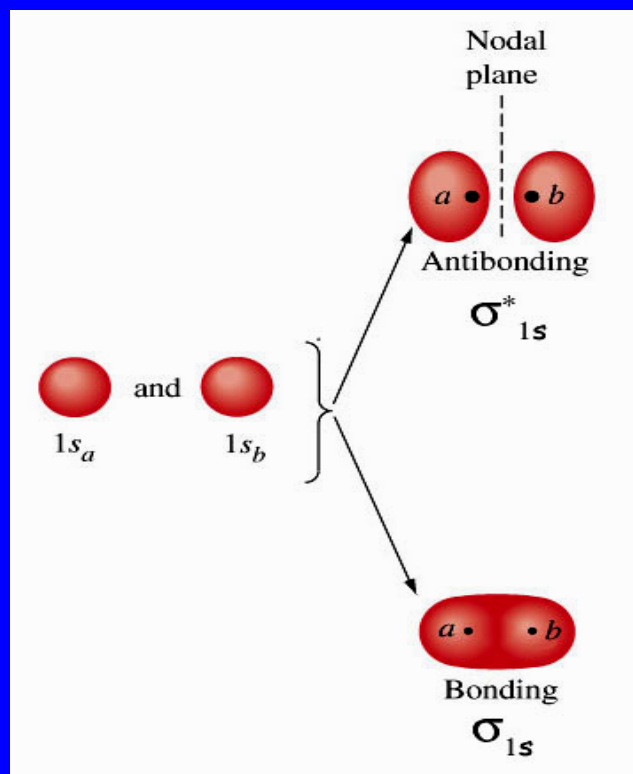
Aufbau

Hund

Pauli

Pravidla pro zaplňování MO elektrony

Protivazebný MO

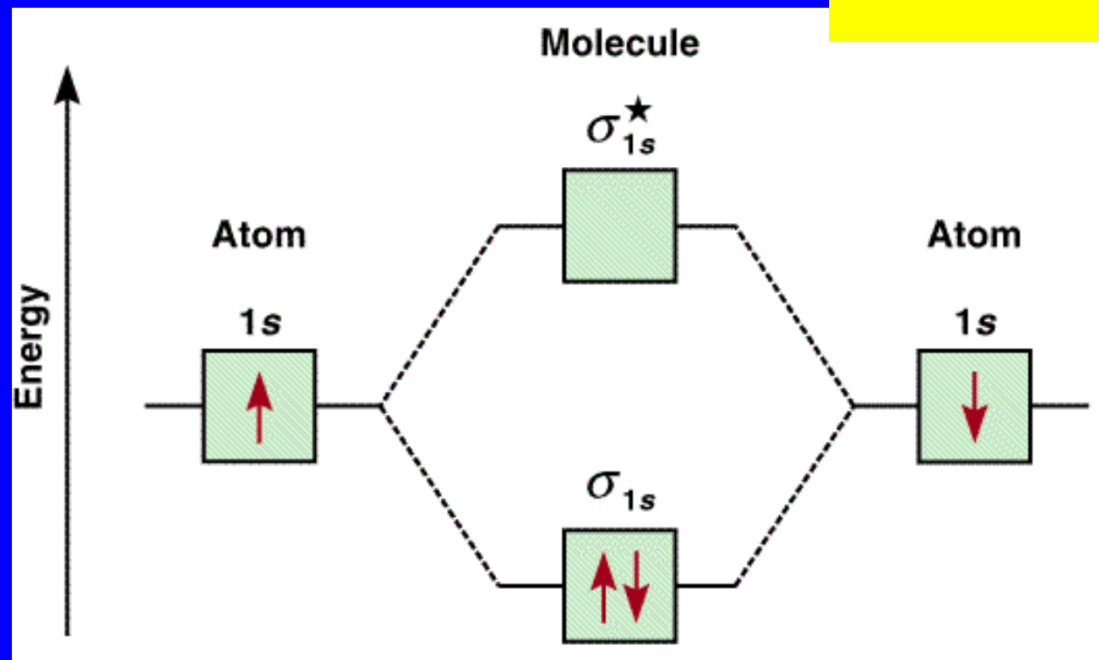

Vazebný MO

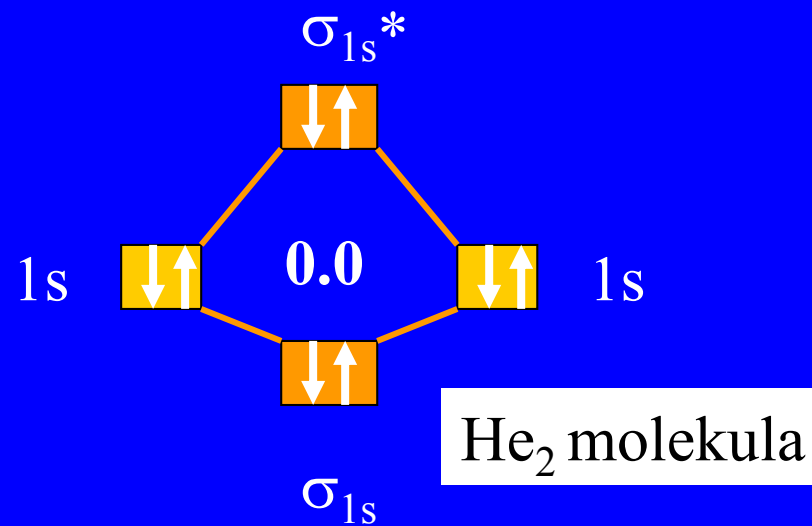
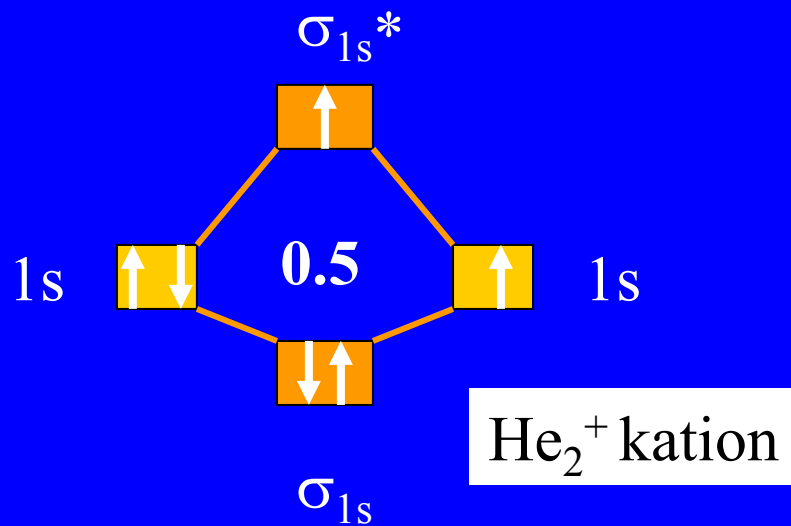
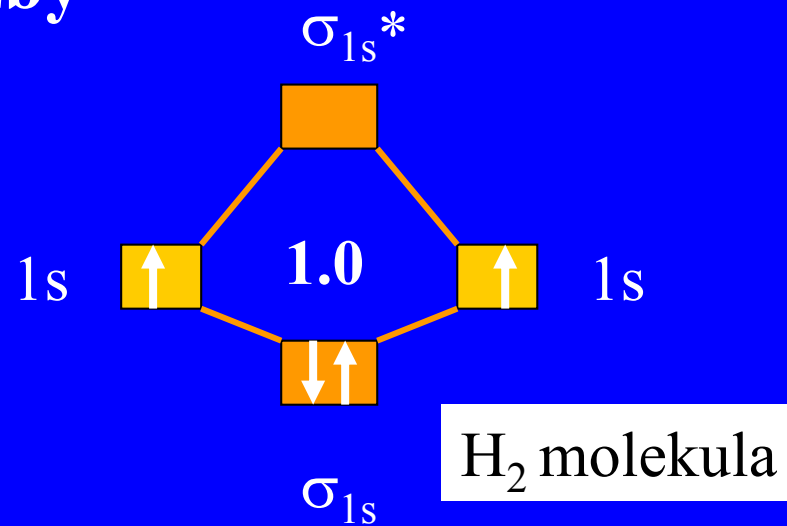
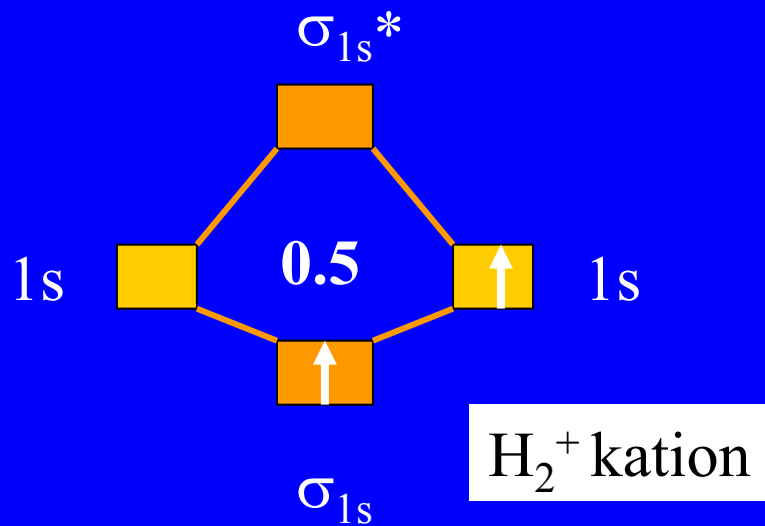
Řád vazby

$$\text{Řád} = \frac{eMO - eMO^*}{2}$$

Řád vazby = $\frac{1}{2}$ (počet vazebných e – počet protivazebných e)

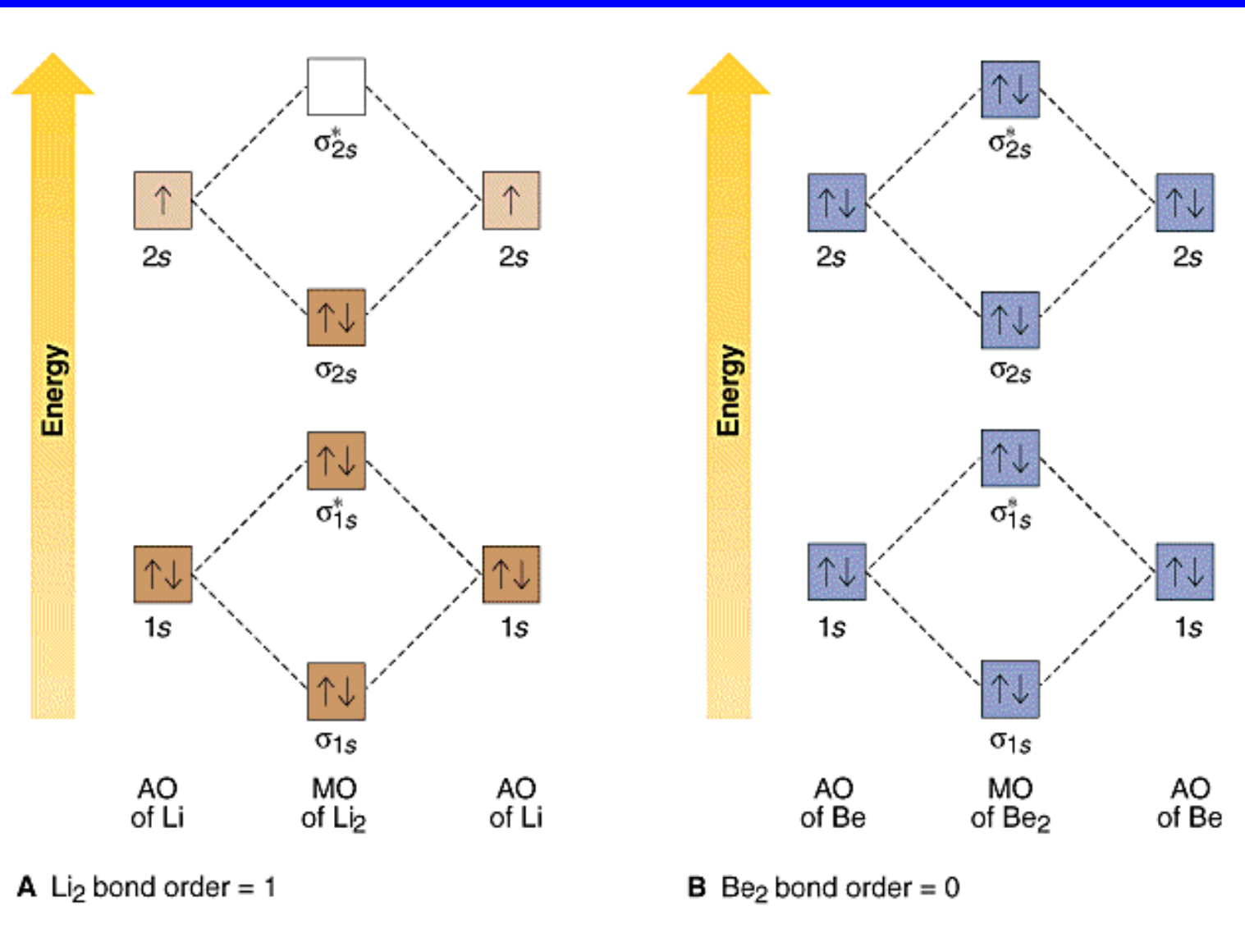
Řád vazby

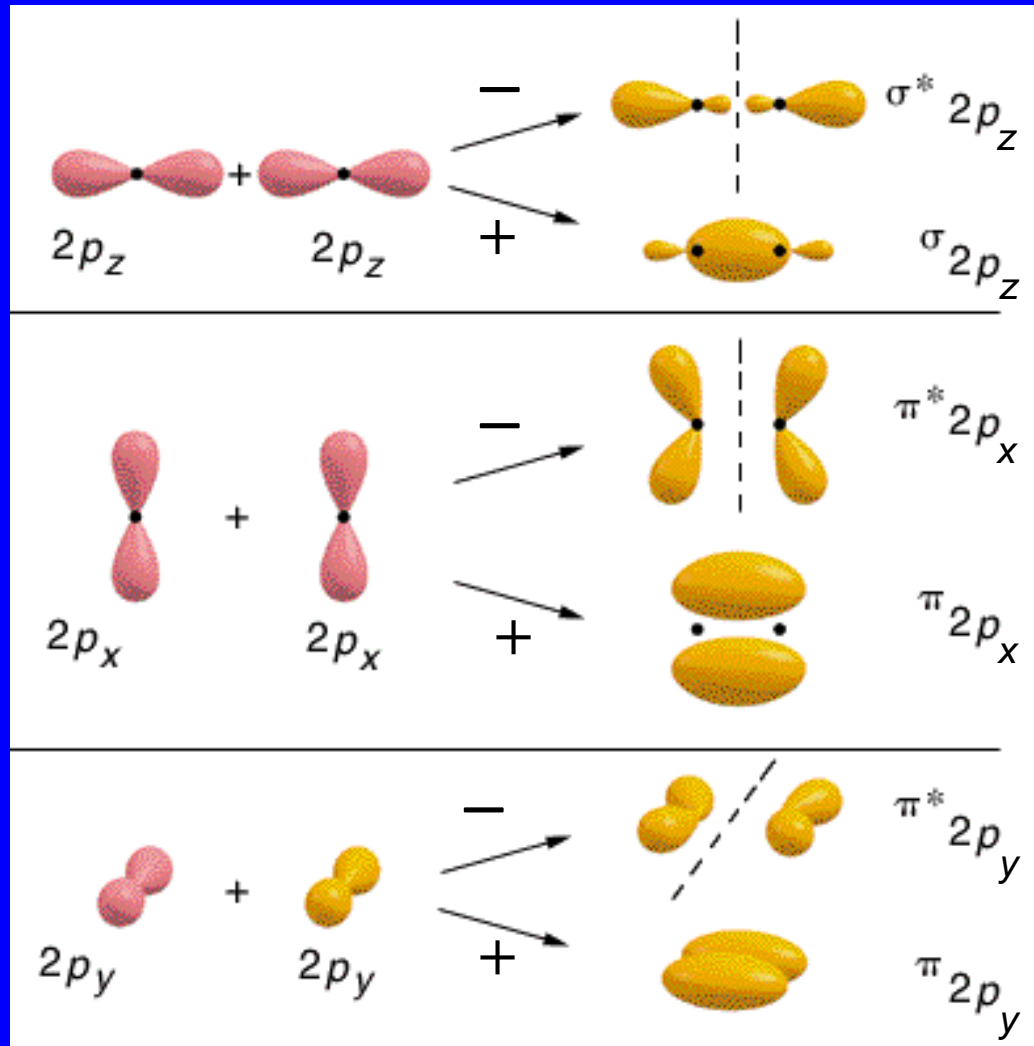
Řád vazby

Molekula	Vazebné elektrony	Protivaz. elektrony	Řád vazby	Délka vazby, Å	Vazebná energie, kJ mol ⁻¹
H ₂ ⁺	1	0	0.5	1.06	255
H ₂	2	0	1	0.74	432
H ₂ ⁻	2	1	0.5	-	-
He ₂ ⁺	2	1	0.5	1.08	230
He ₂	2	2	0	---	0

1 elektronová vazba: 1 vazebný e⁻ tvoří silnější vazbu než 2 vazebné a 1 protivazebný e⁻

MO vzniklé kombinací p AO

MO vzniklé kombinací p AO

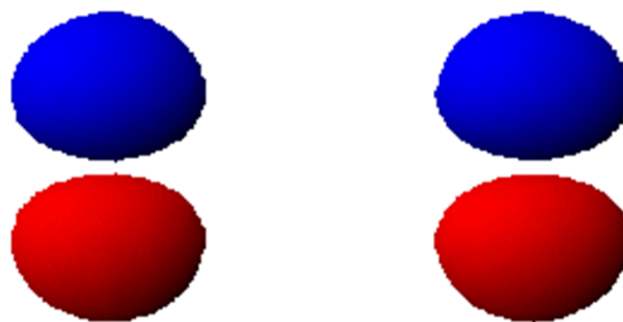
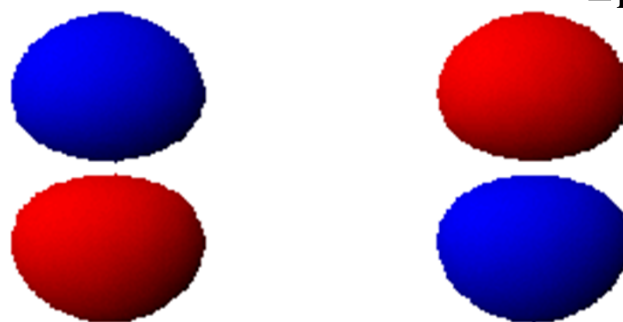
Protivazebný MO σ_{2pz}^*

Vazebný MO σ_{2pz}

MO vzniklé kombinací p AO

Protivazebný MO π_{2px}^*

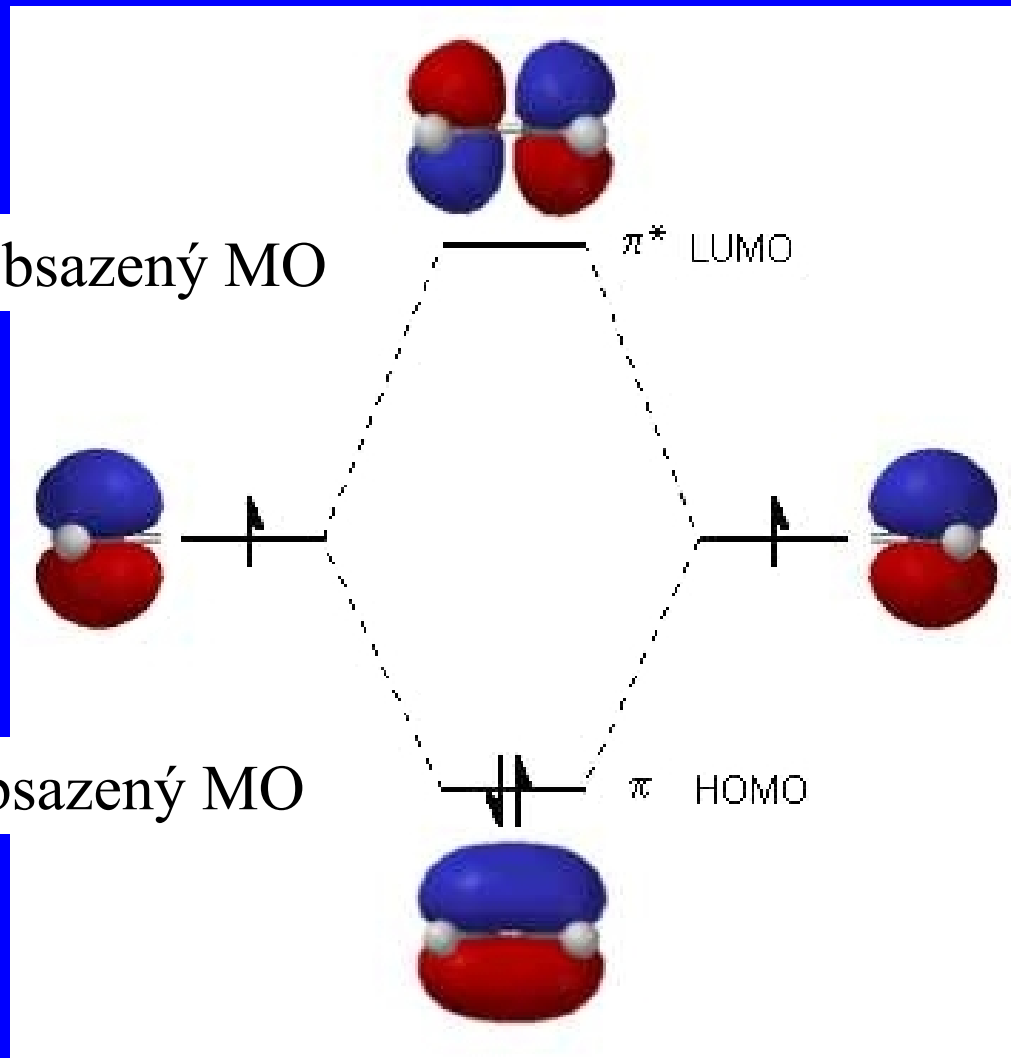

Vazebný MO π_{2px}

Pi vazba v ethenu pomocí MO

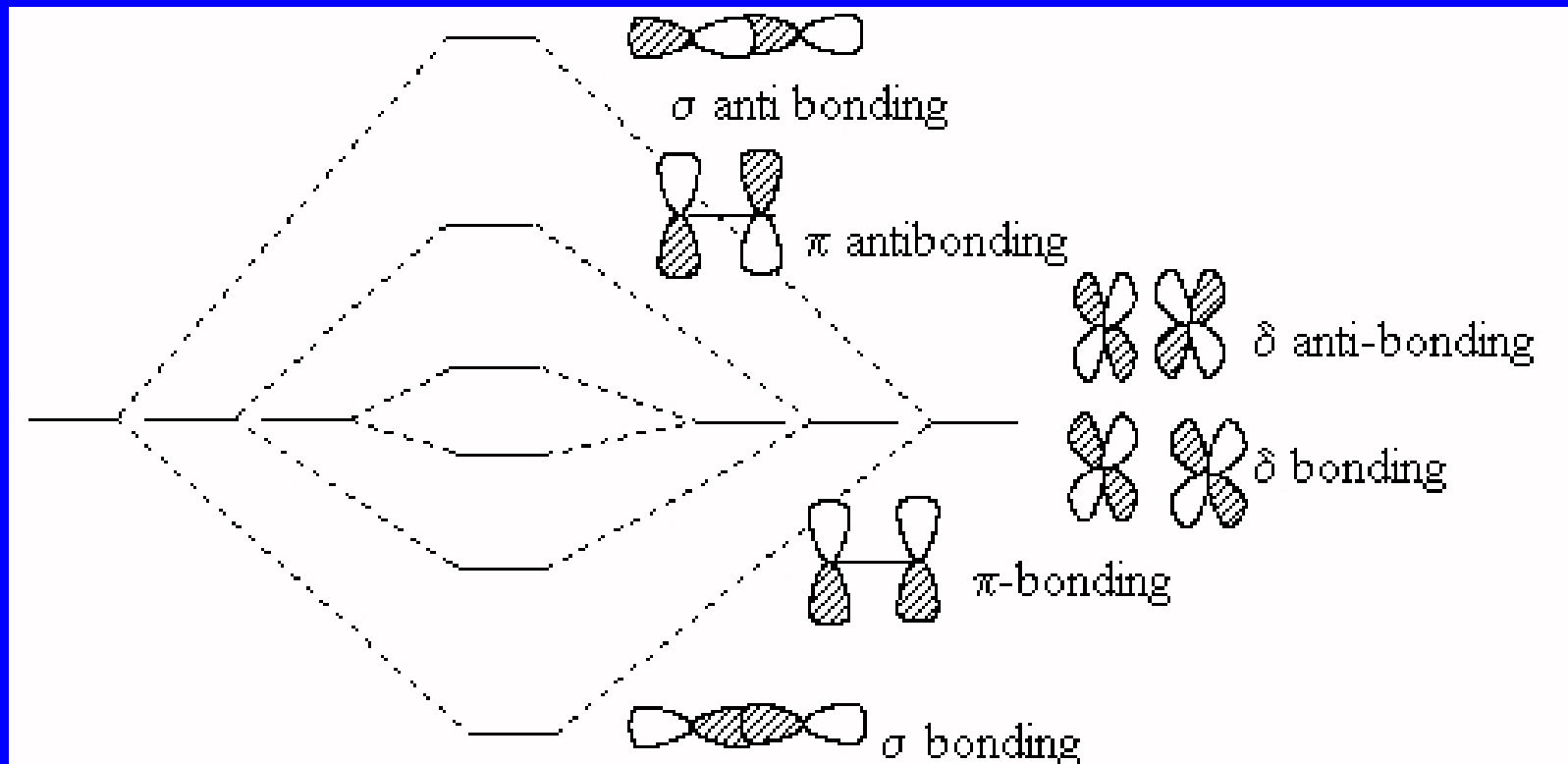
LUMO = nejnižší neobsazený MO

HOMO = nejvyšší obsazený MO

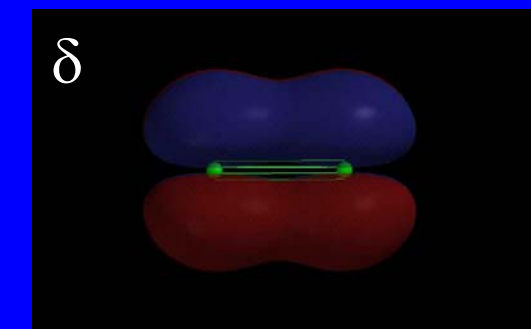
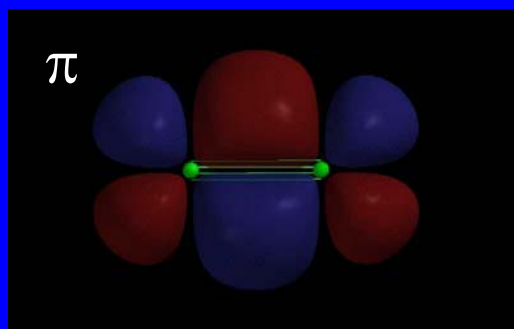
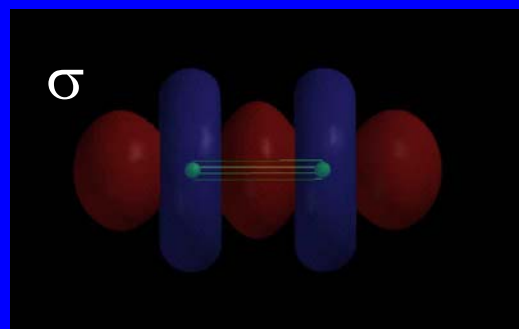
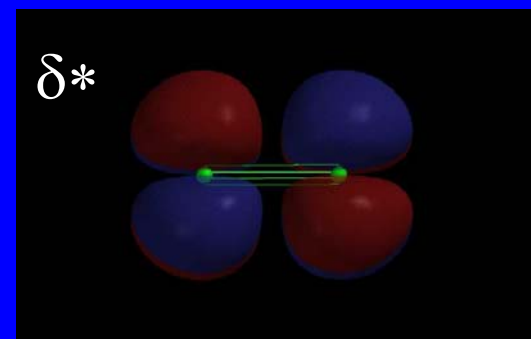
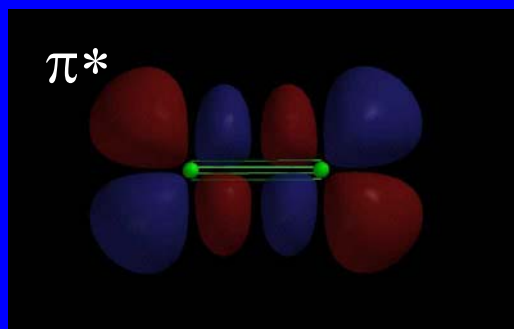
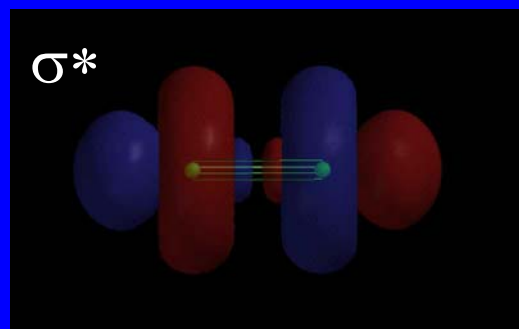
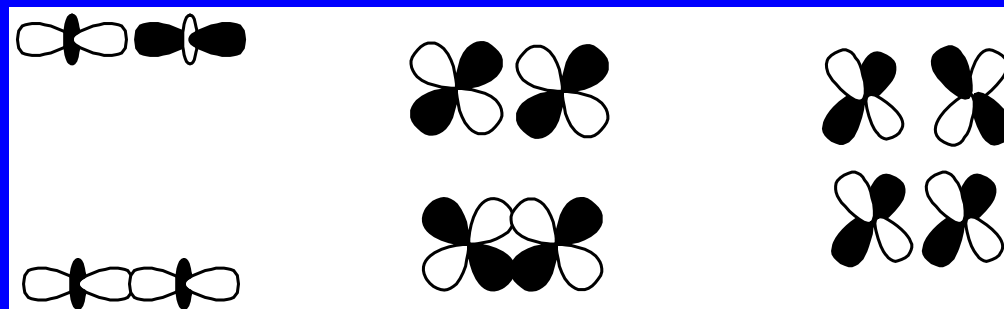

Typy molekulových orbitalů

Lepší překryv snižuje energii vazebného MO a zvyšuje energii protivazebného MO: $\sigma > \pi > \delta$

Tvorba MO z d orbitalů

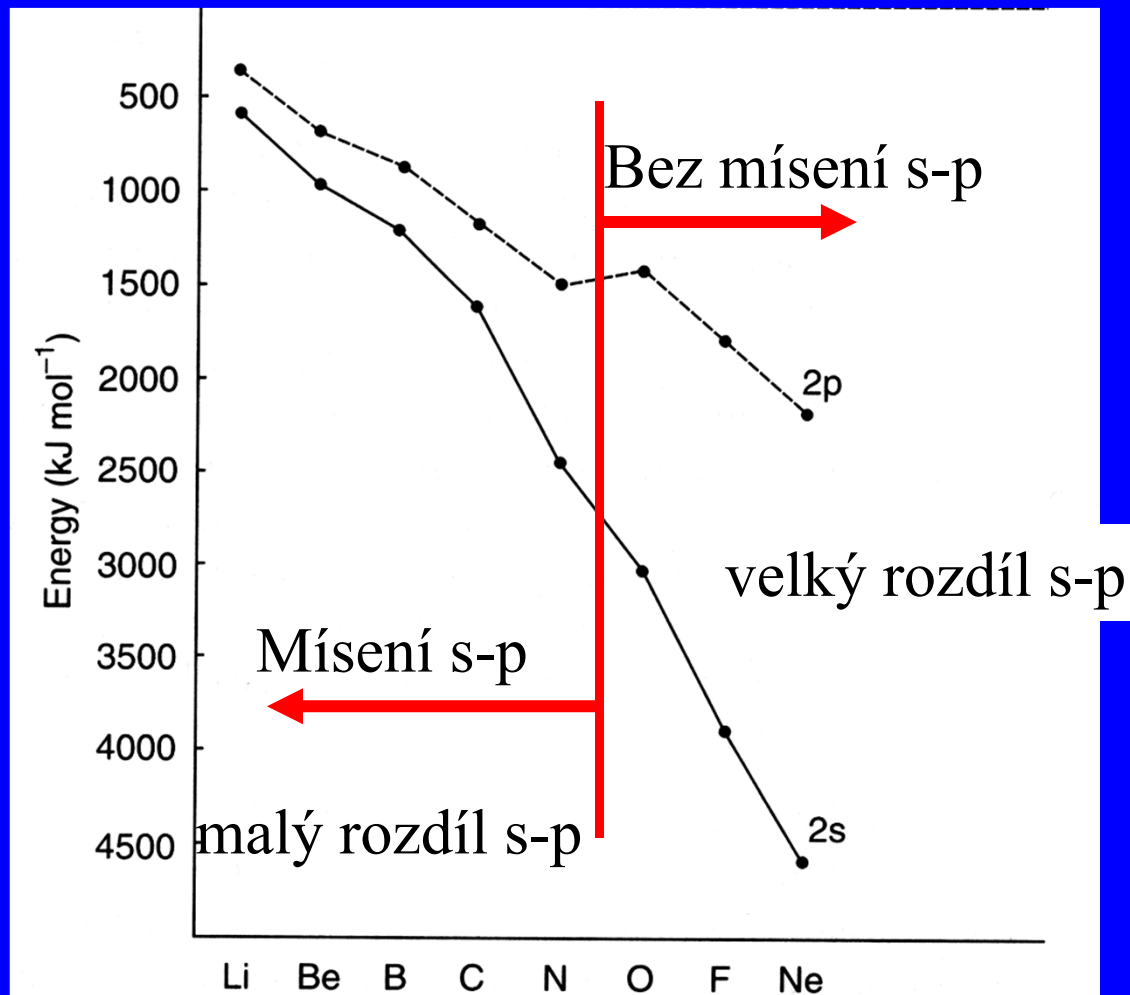
$d(z^2) d(z^2)$

$d(xz) d(xz)$
 $d(yz) d(yz)$

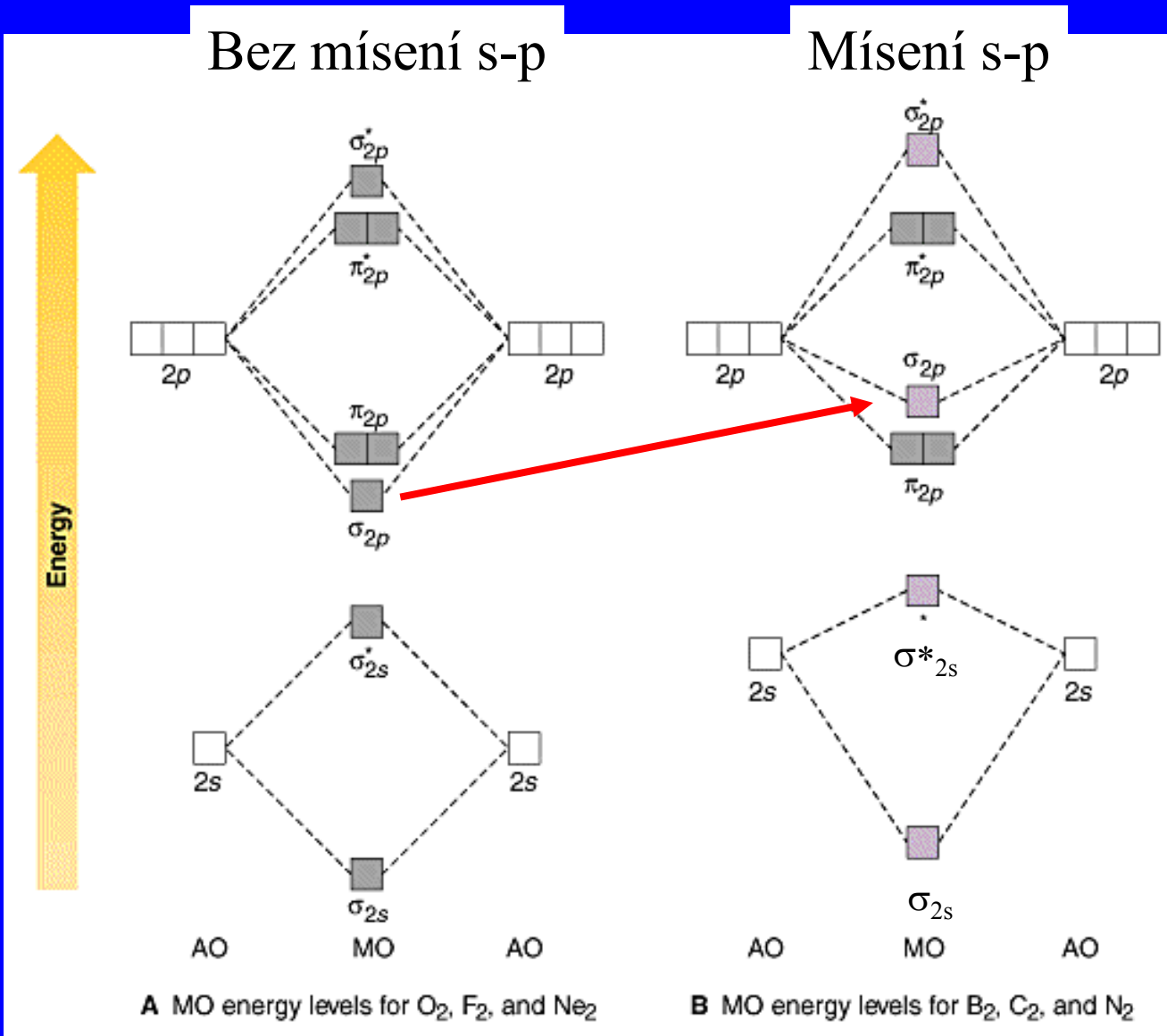
$d(x^2-y^2) d(x^2-y^2)$
 $d(xy) d(xy)$

Mísení s-p orbitalů

Energeticky blízké orbitaly na stejném atomu se mohou smíchat

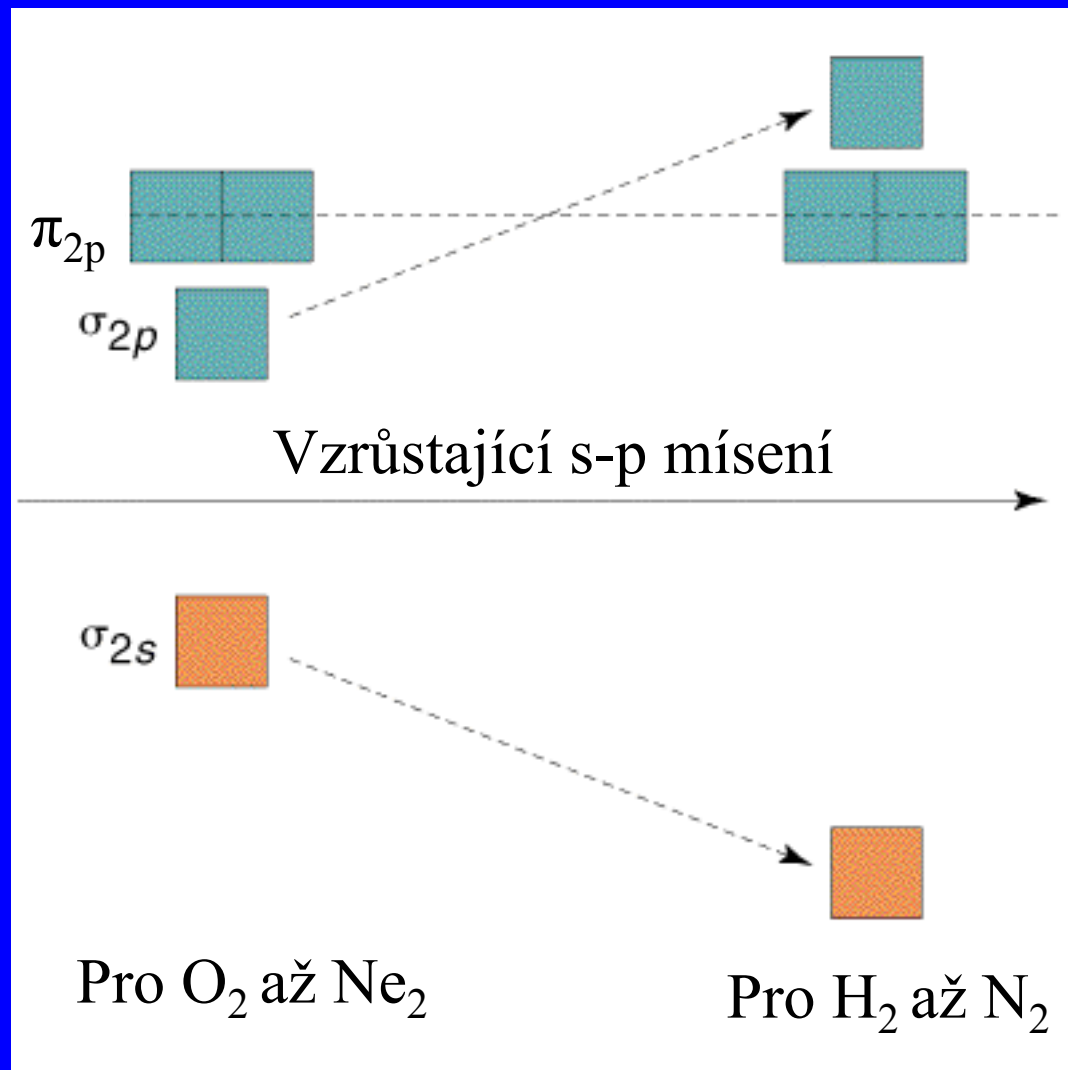
Energie

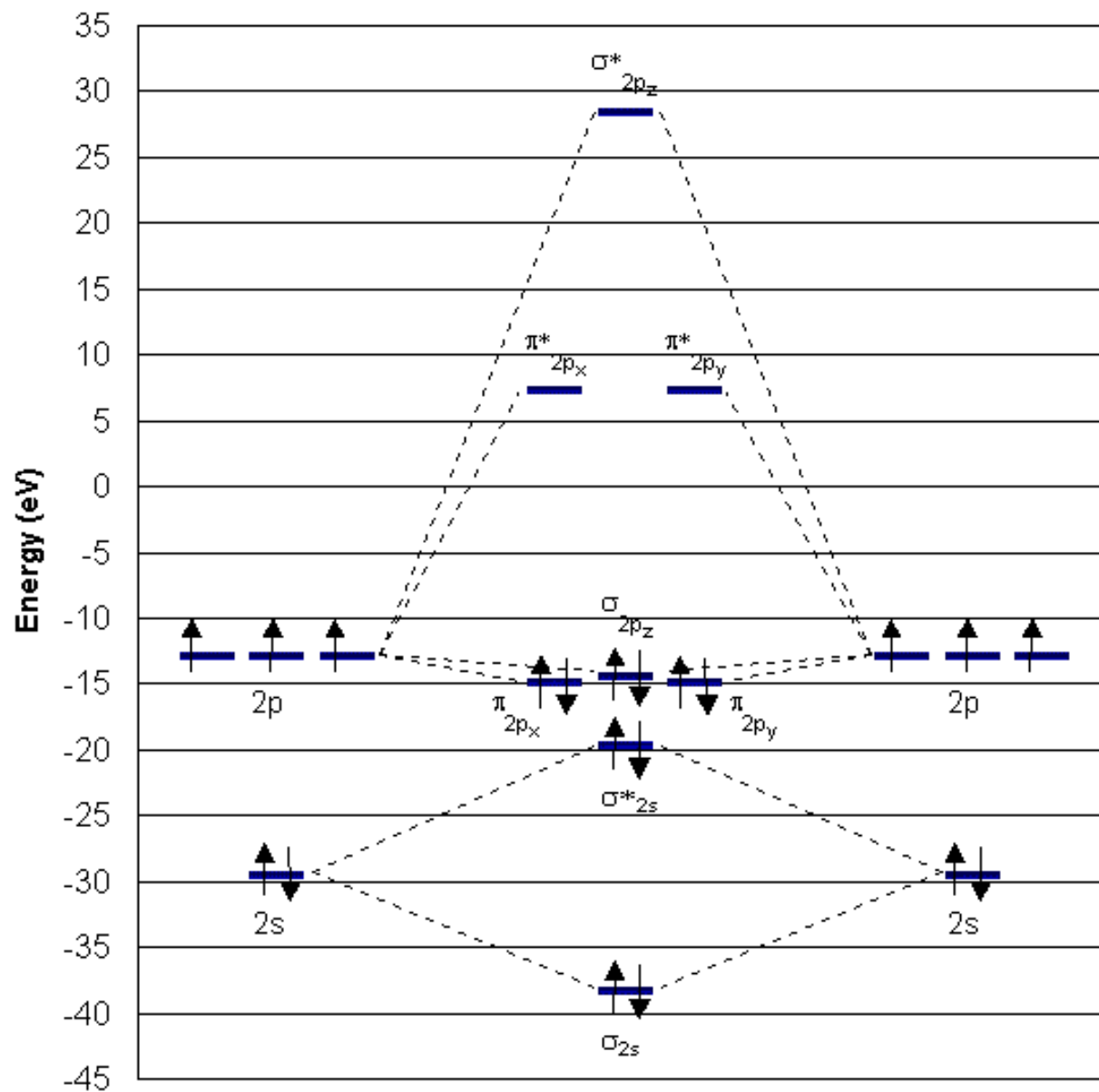

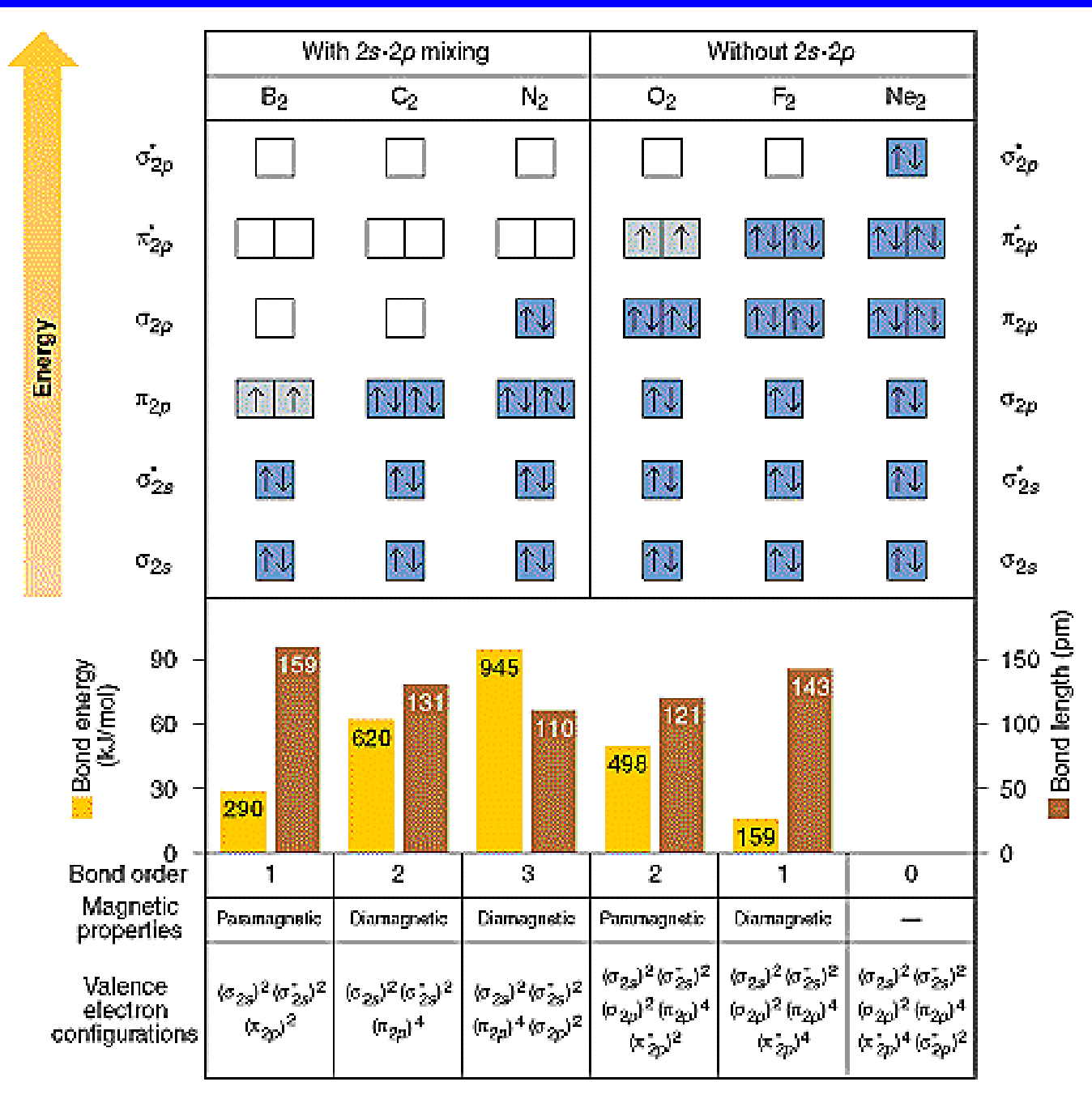
Pro O₂ až Ne₂

Pro H₂ až N₂

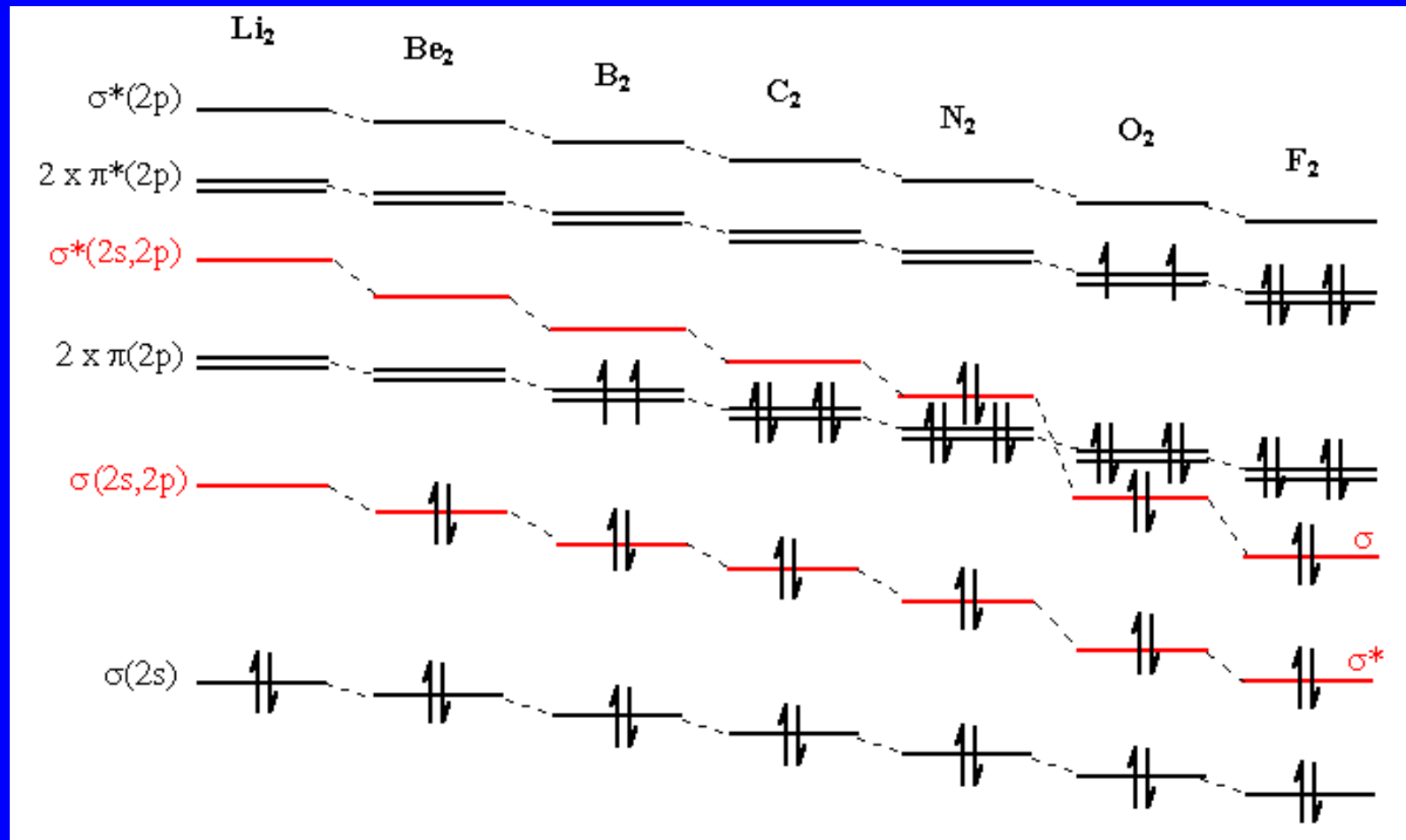
Diatomické molekuly

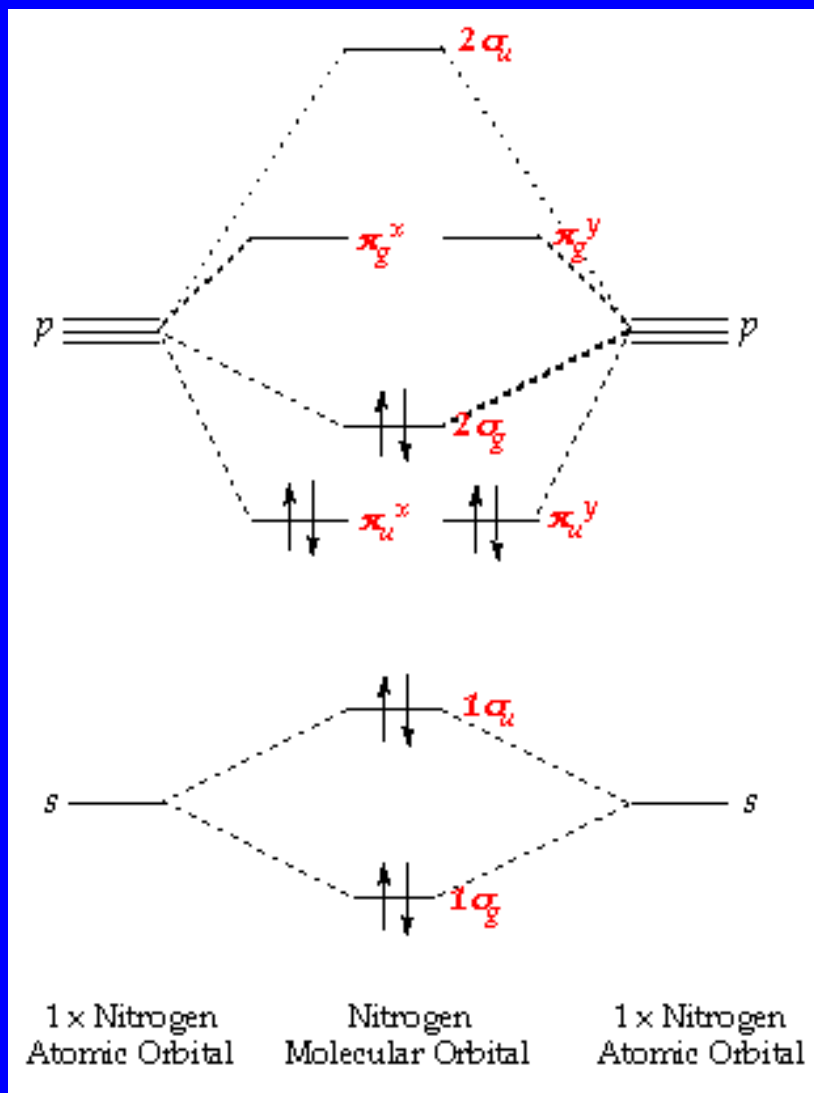
Diatomické molekuly

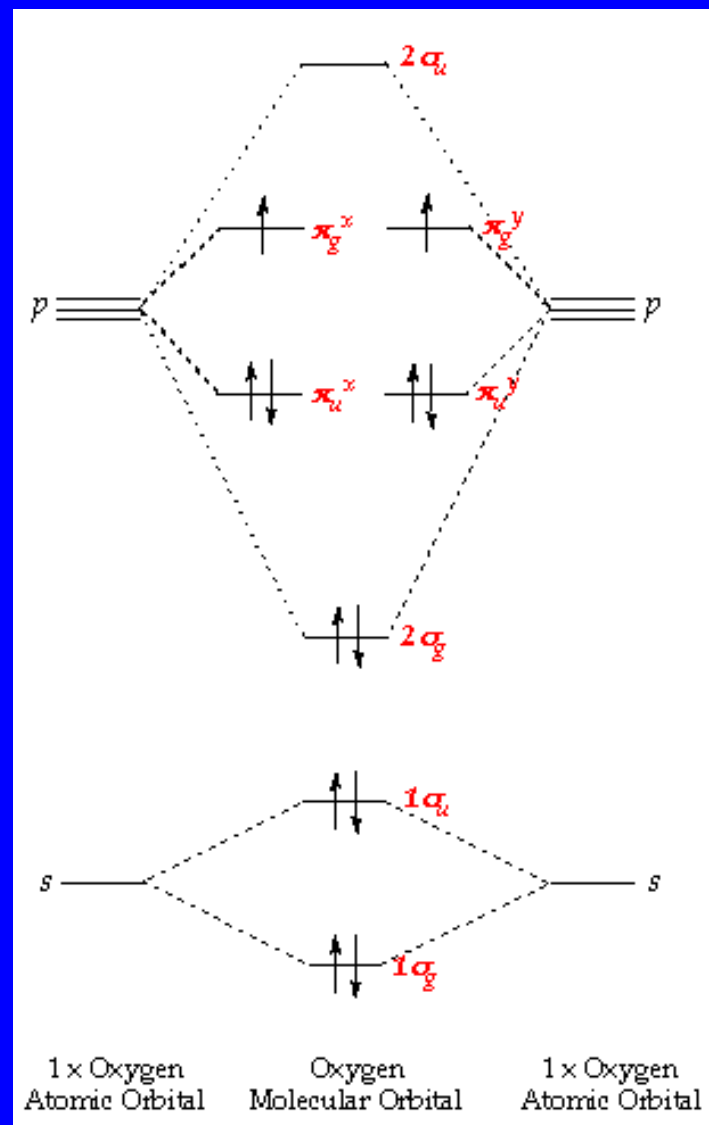

Diatomické molekuly v plynné fázi

		Délka (pm)	E_{vaz} (kJ mol ⁻¹)
Li-Li	σ_{2s}^2	267	110
Be...Be	$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2}$	?	?
B-B	$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2} \pi_{2p}^2$	159	290
C=C	$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2} \pi_{2p}^4$	124	602
N≡N	$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2} \pi_{2p}^4 \sigma_{2p}^2$	110	942
O=O	$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2} \sigma_{2p}^2 \pi_{2p}^4 \pi_{2p}^{*2}$	121	494
F-F	$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2} \sigma_{2p}^2 \pi_{2p}^4 \pi_{2p}^{*4}$	142	155

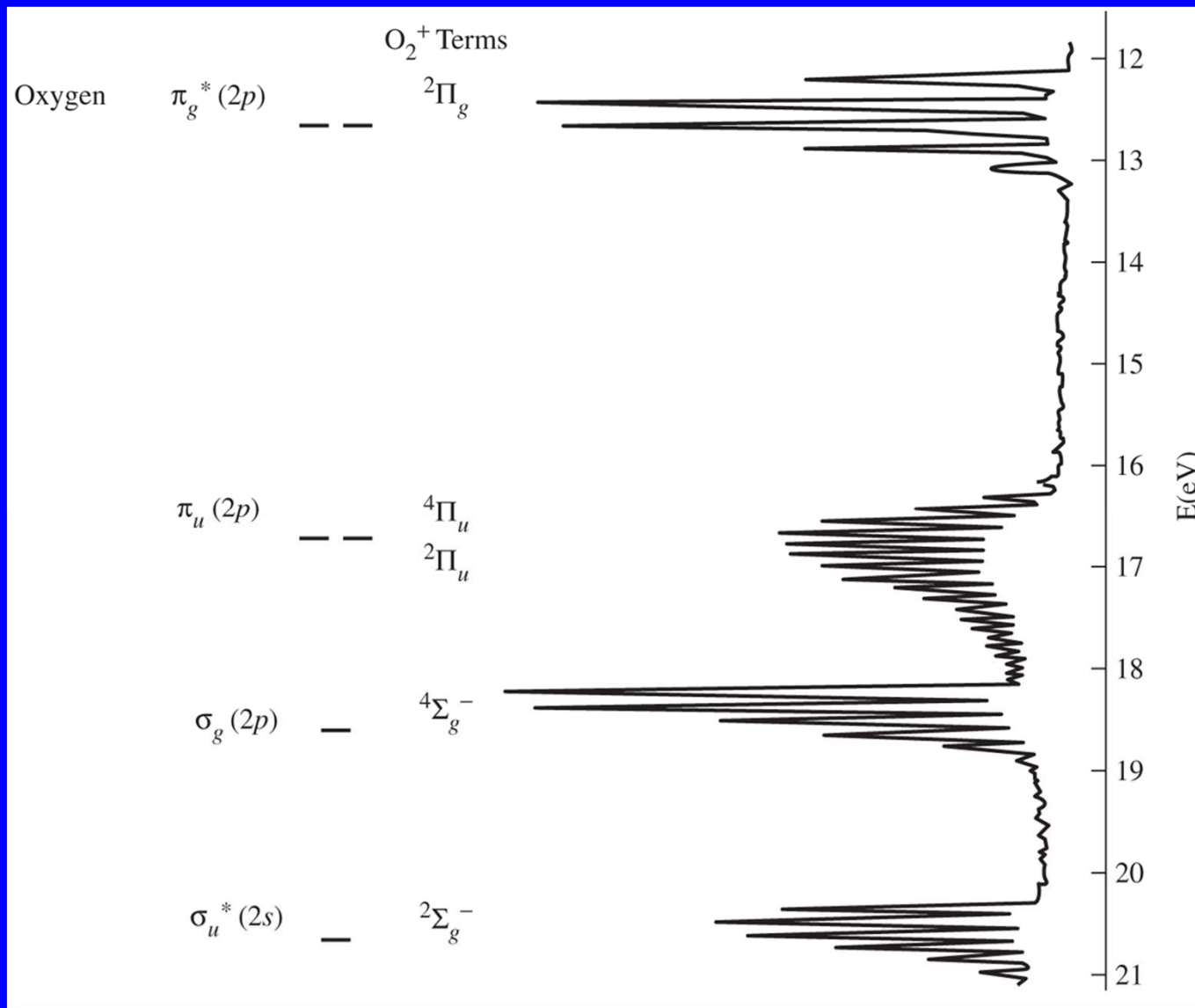

N_2 trojná vazba

O_2 paramagnetická molekula

PES spektrum molekuly O₂

Kyslík a jeho molekulové ionty

	O_2^+	O_2	O_2^-	O_2^{2-}
Počet valenčních elektronů	11	12	13	14
Obsazení HOMO π_x^* a π_y^*	↑	↑ ↑	↑↓ ↑	↑↓ ↑↓
Řád vazby	2.5	2.0	1.5	1.0
Délka vazby, pm	112	121	126	149
Vazebná energie, kJ/mol	643	494	395	126
Magnet. vlastnosti	param	param	param	diam

Multiplicita

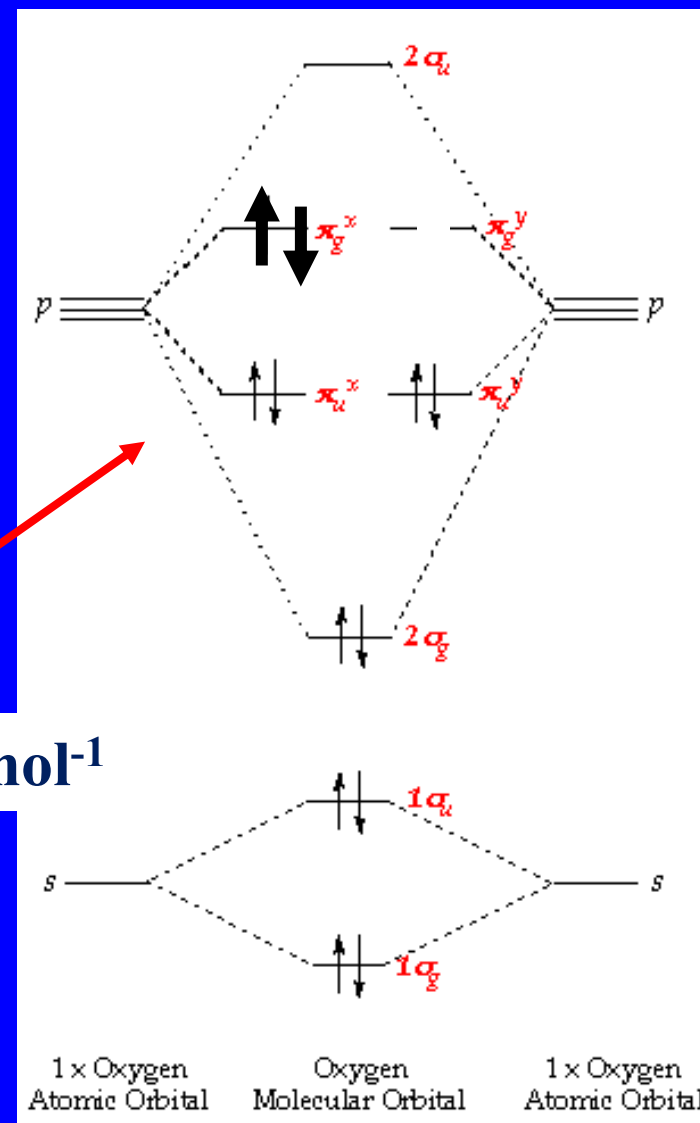
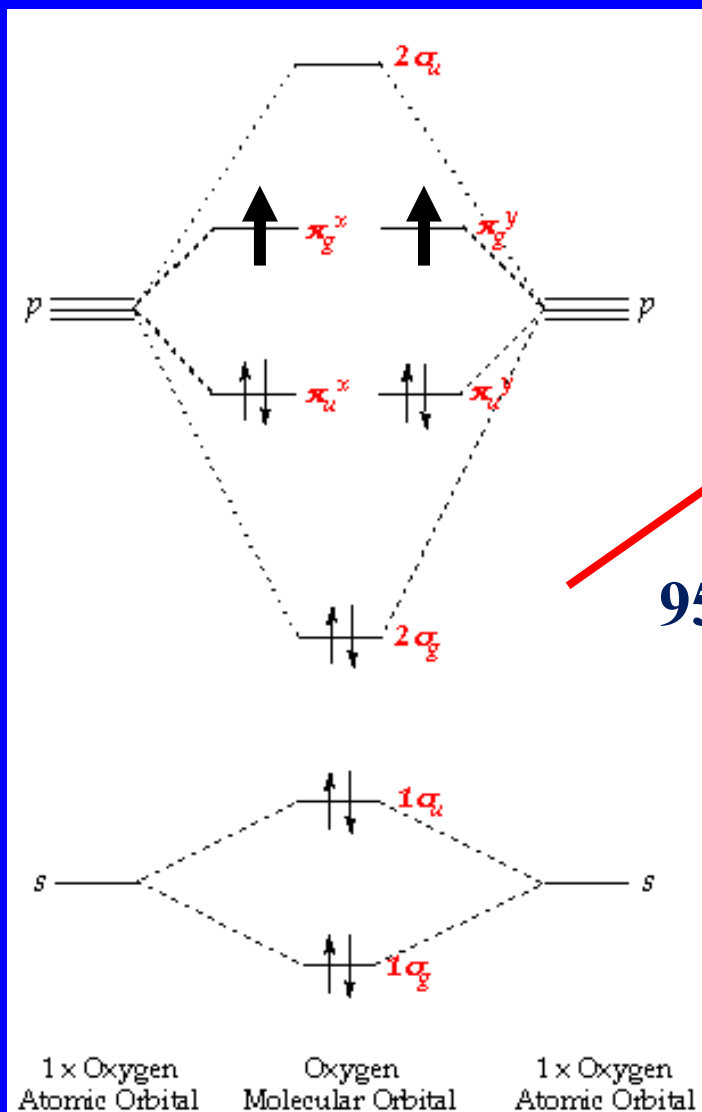
$$M = 2S + 1$$

S = součet nepárových spinů ($\frac{1}{2}$) v atomu nebo molekule

M	název	S	
1	singlet	0	↑↓
2	dublet	$\frac{1}{2}$	↑
3	triplet	1	↑↑
4	kvartet	$1\frac{1}{2}$	↑↑↑
5	kvintet	2	↑↑↑↑
6	sextet	$2\frac{1}{2}$	↑↑↑↑↑

Singletový kyslík $^1\Delta$

Tripletový kyslík $^3\Sigma$

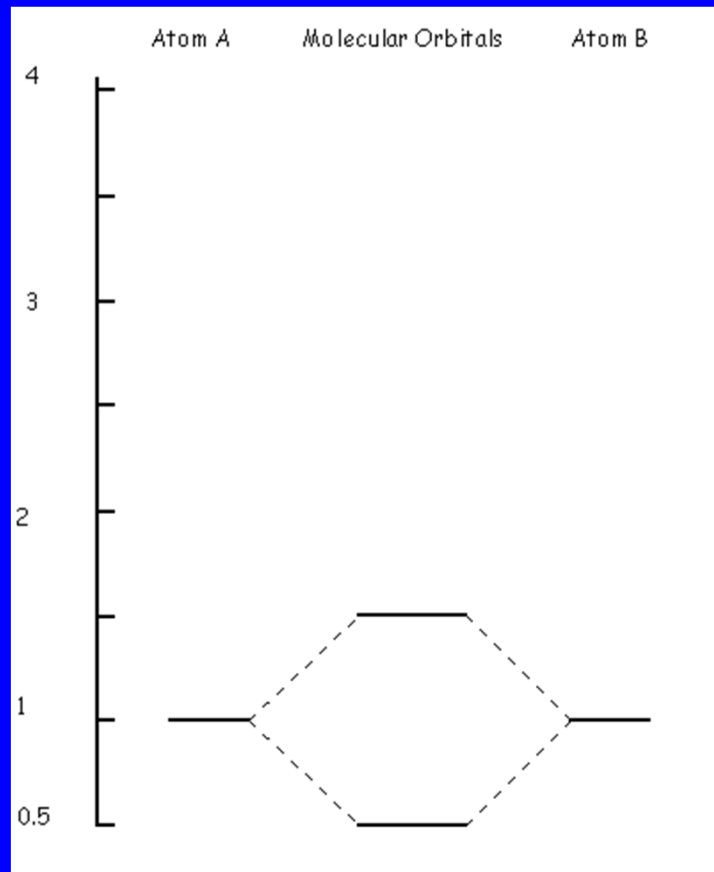
95 kJ mol⁻¹

Izoelektronové molekuly

Počet val. elektr.	Příklady diatomických částic
9	BO, CN, CP, CO ⁺
10	N ₂ , CO, CN ⁻ , BF, NO ⁺ , TiO, SiO
11	O ₂ ⁺ , ·NO, SO ⁺
12	O ₂ , SO
13	O ₂ ⁻ , Cl ₂ ⁺ , ·ClO
14	F ₂ , O ₂ ²⁻ , ClO ⁻

MO v polárních molekulách

$$\Psi^* = c_3 \Psi_A - c_4 \Psi_B$$

$$\Psi = c_1 \Psi_A + c_2 \Psi_B$$

$\chi(A) \ll \chi(B)$ iontová vazba

$c_1 \rightarrow 0$ vazebný MO = Ψ_B

$c_4 \rightarrow 0$ protivazebný MO = Ψ_A

$\chi(A) < \chi(B)$ polární vazba

$c_1 < c_2$ vazebný MO má větší

příspěvek od B

$c_3 > c_4$ protivazebný MO má větší

příspěvek od A

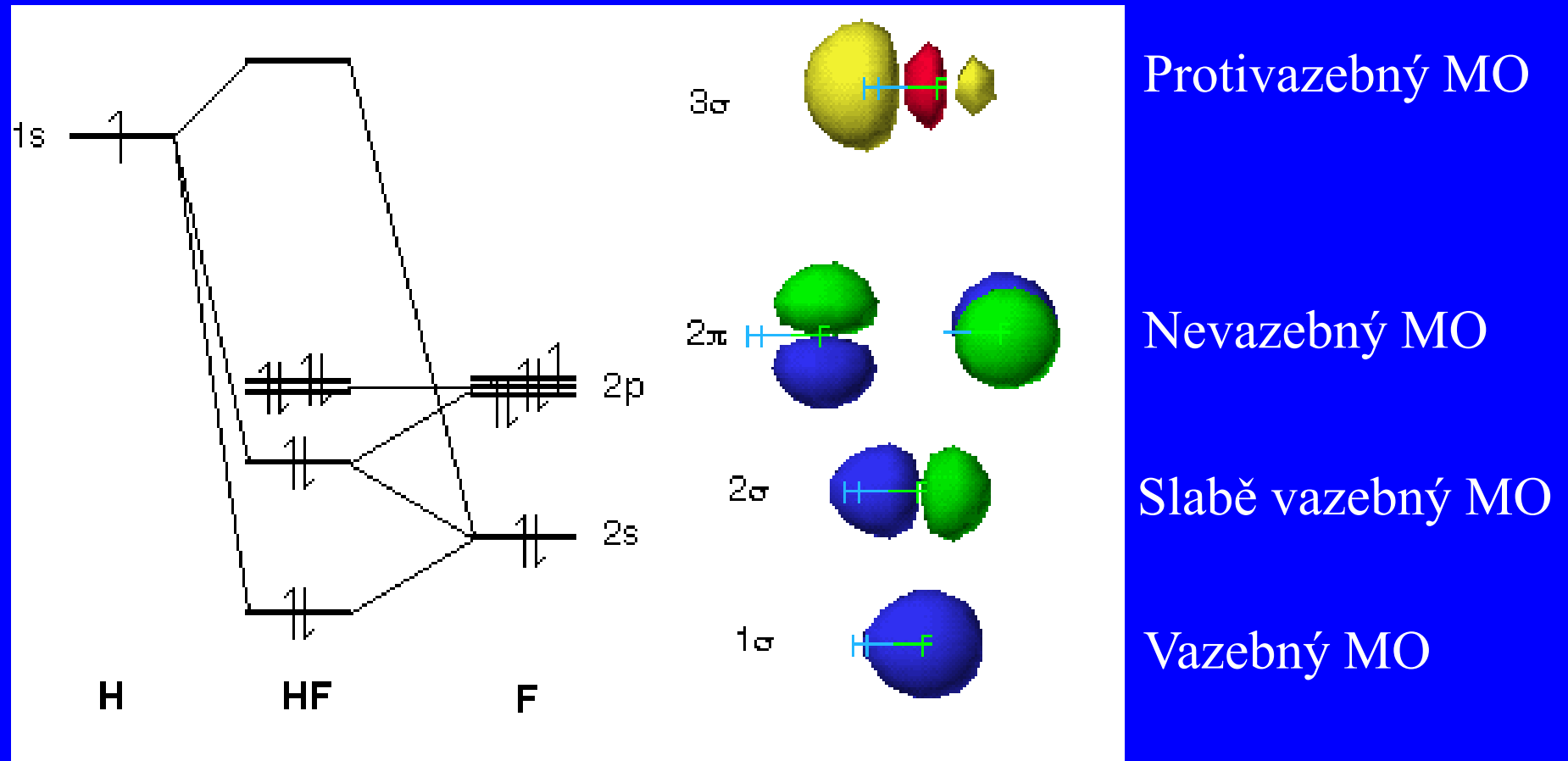
$\chi(A) = \chi(B)$ nepolární vazba

$c_1 = c_2$ $c_3 = c_4$

stejný příspěvek od obou atomů 40

MO v polárních molekulách, HF

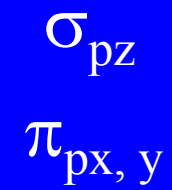
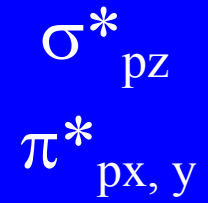
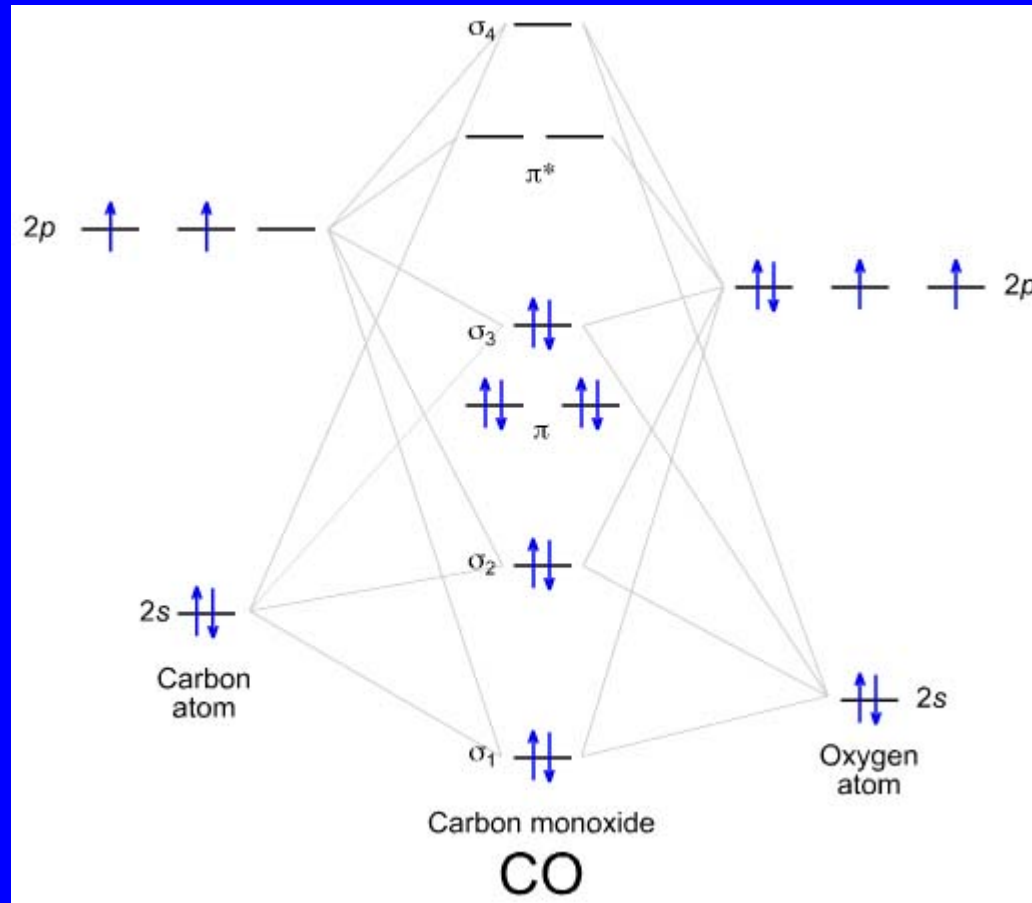

Vazebný MO koncentrován na atomu s vyšší elektronegativitou - F
Protivazebný MO koncentrován na atomu s nižší elektronegativitou - H

MO v CO

LUMO

HOMO

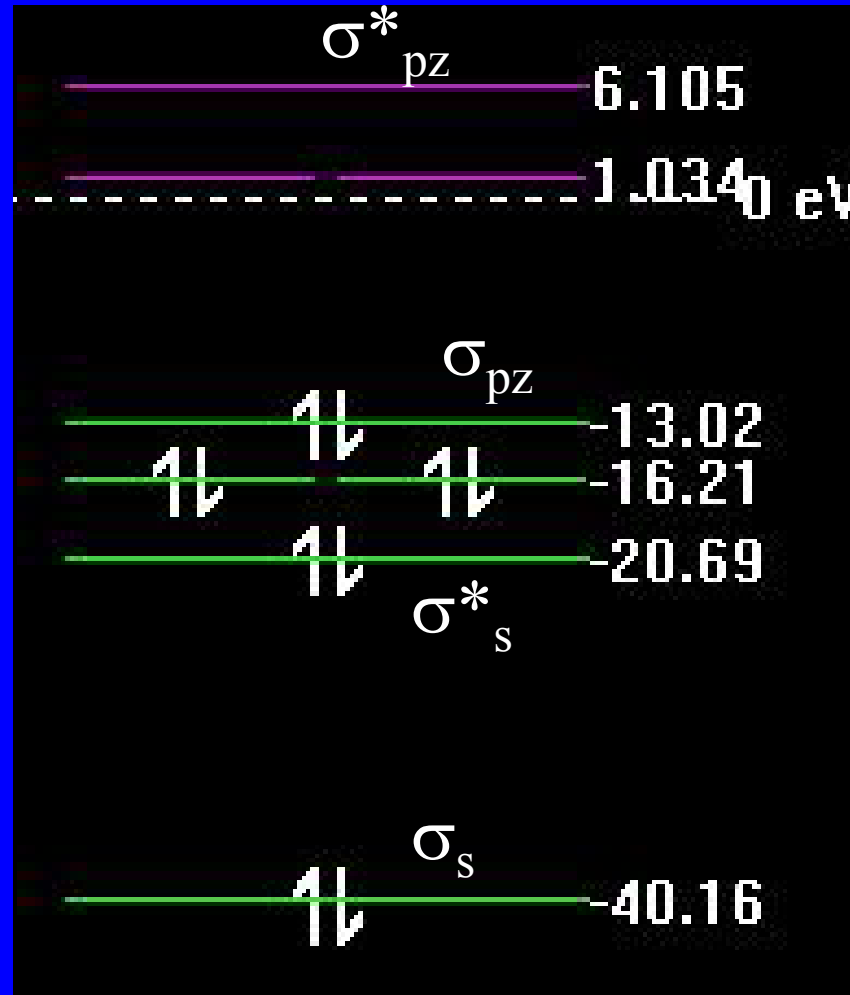

C + O = 10 elektronů

MO v CO

LUMO

HOMO

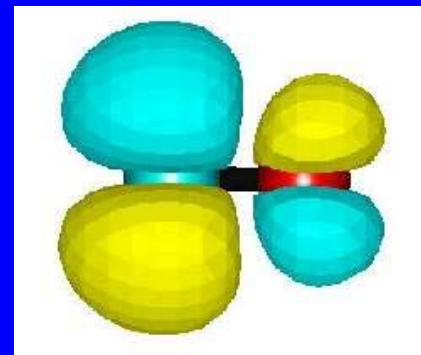
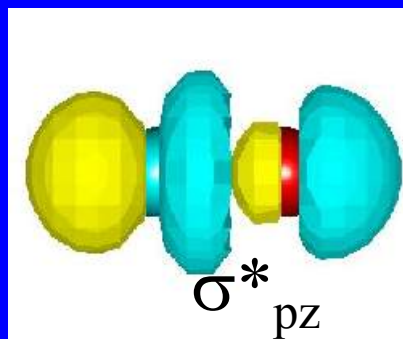
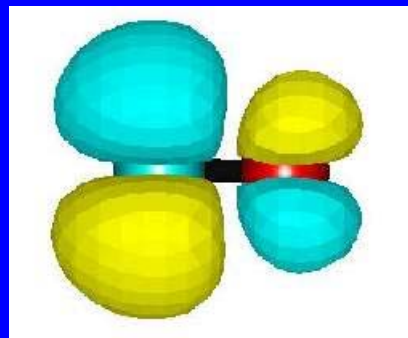

$\pi^*_{px, y}$

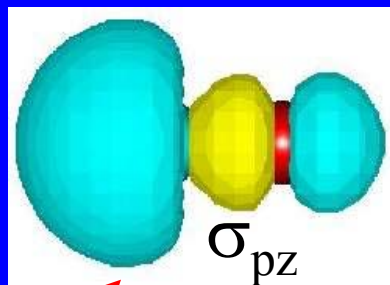
$\pi_{px, y}$

C + O
10 elektronů

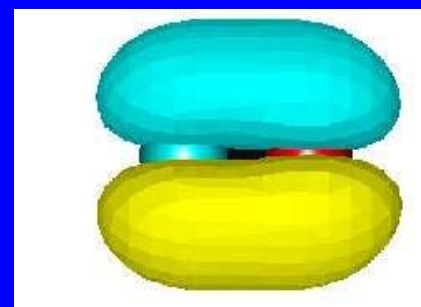
LUMO

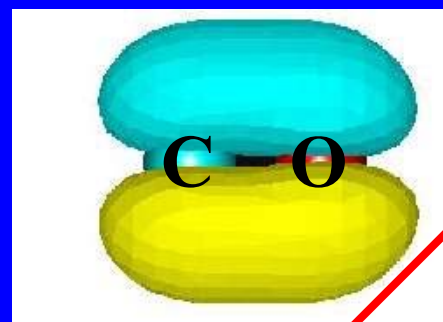
$\pi^*_{px, y}$

σ_{pz}

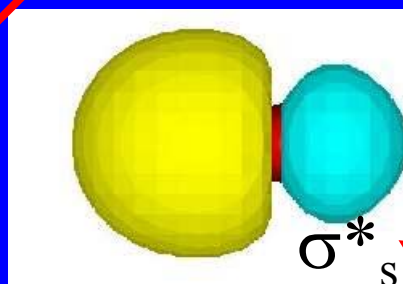

$\pi_{px, y}$

C O

Volný e pár na C
HOMO

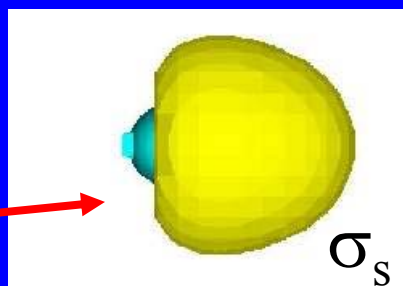

σ^*_s

Slabě vazebný

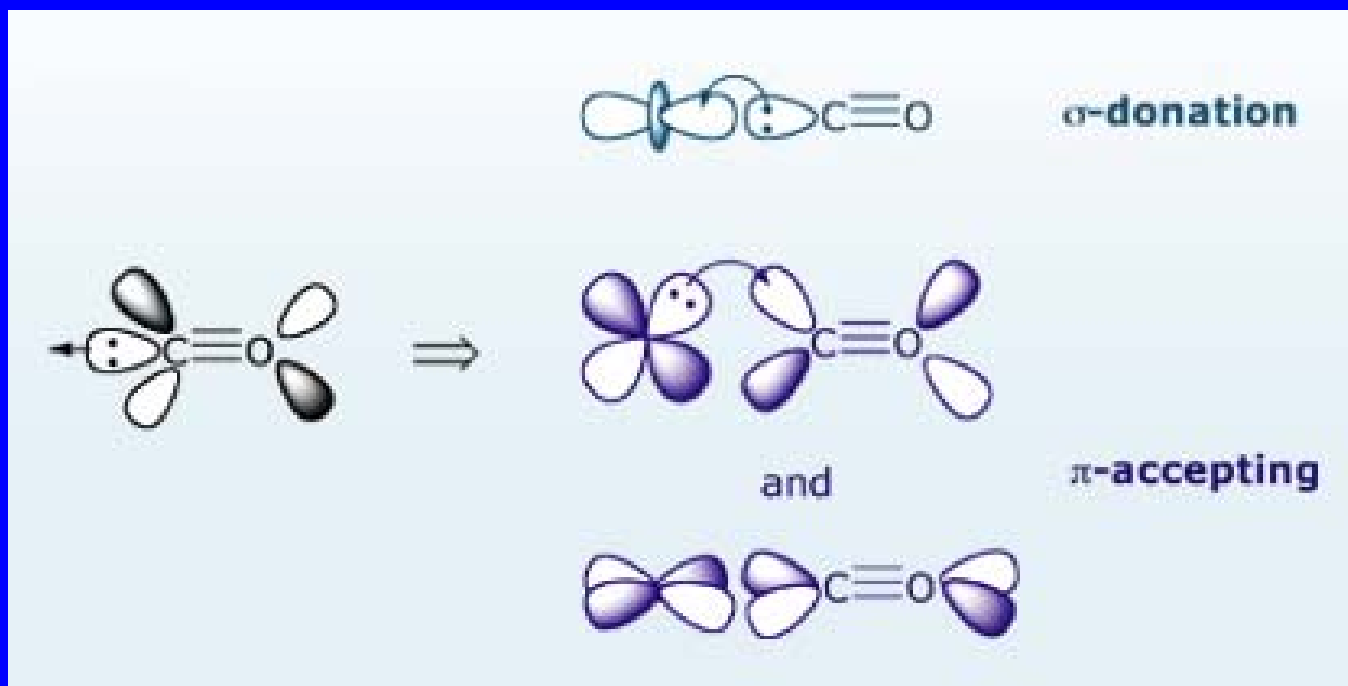

Volný e pár na O

σ_s

Vazba CO v karbonylech přechodných kovů

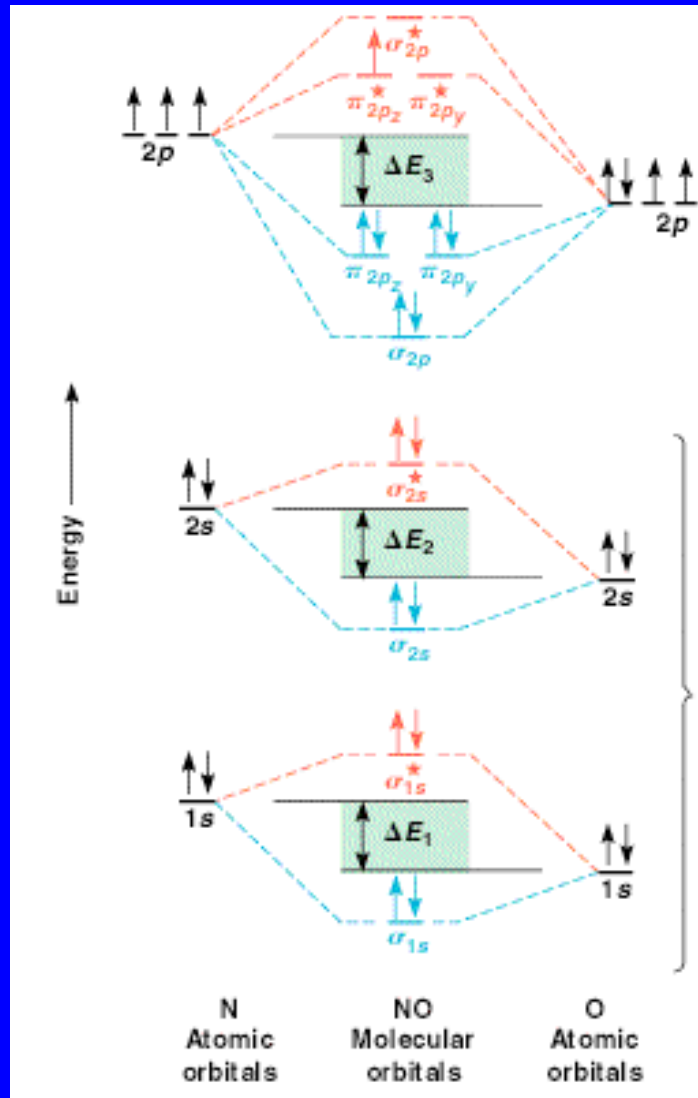
Molekulové orbitály v NO

Atomové orbitály N

Multiplicita ?

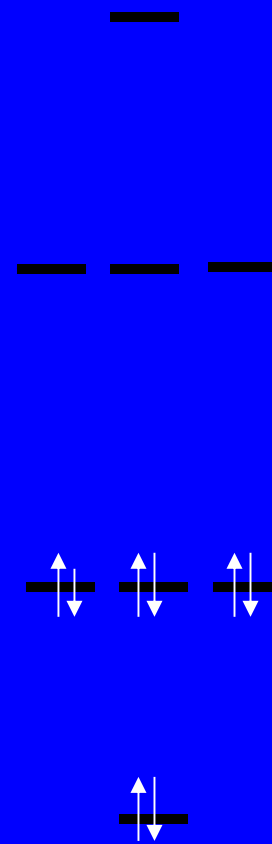
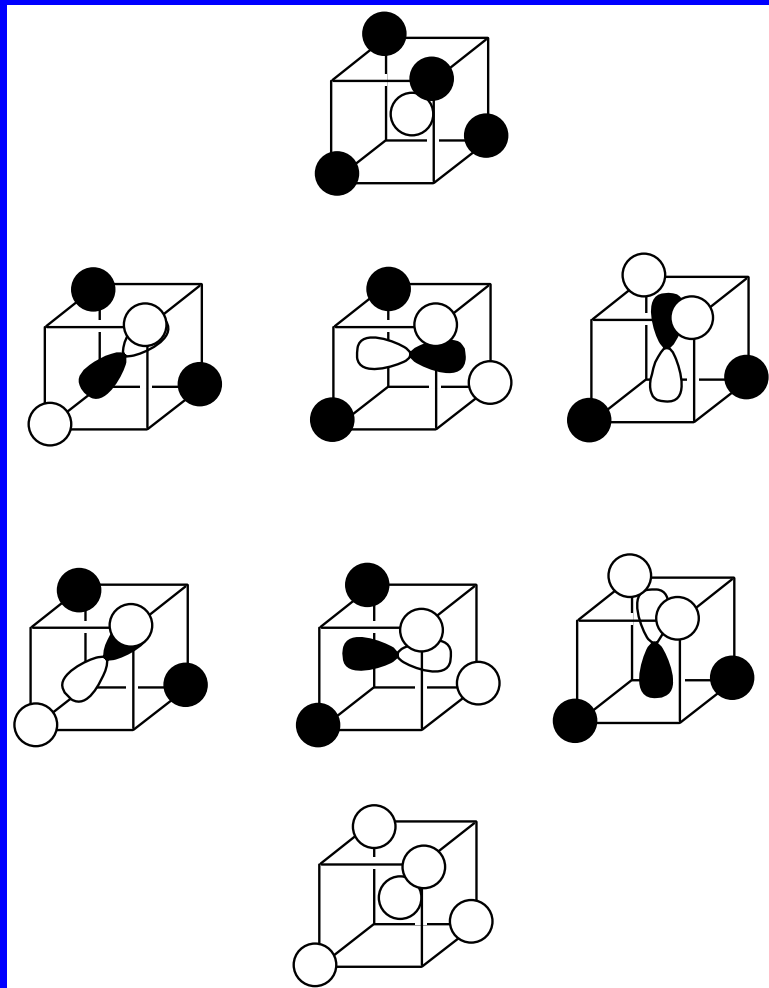
Řád vazby ?

A co NO⁺ ?

Atomové orbitály O

Molekulové orbitály CH₄

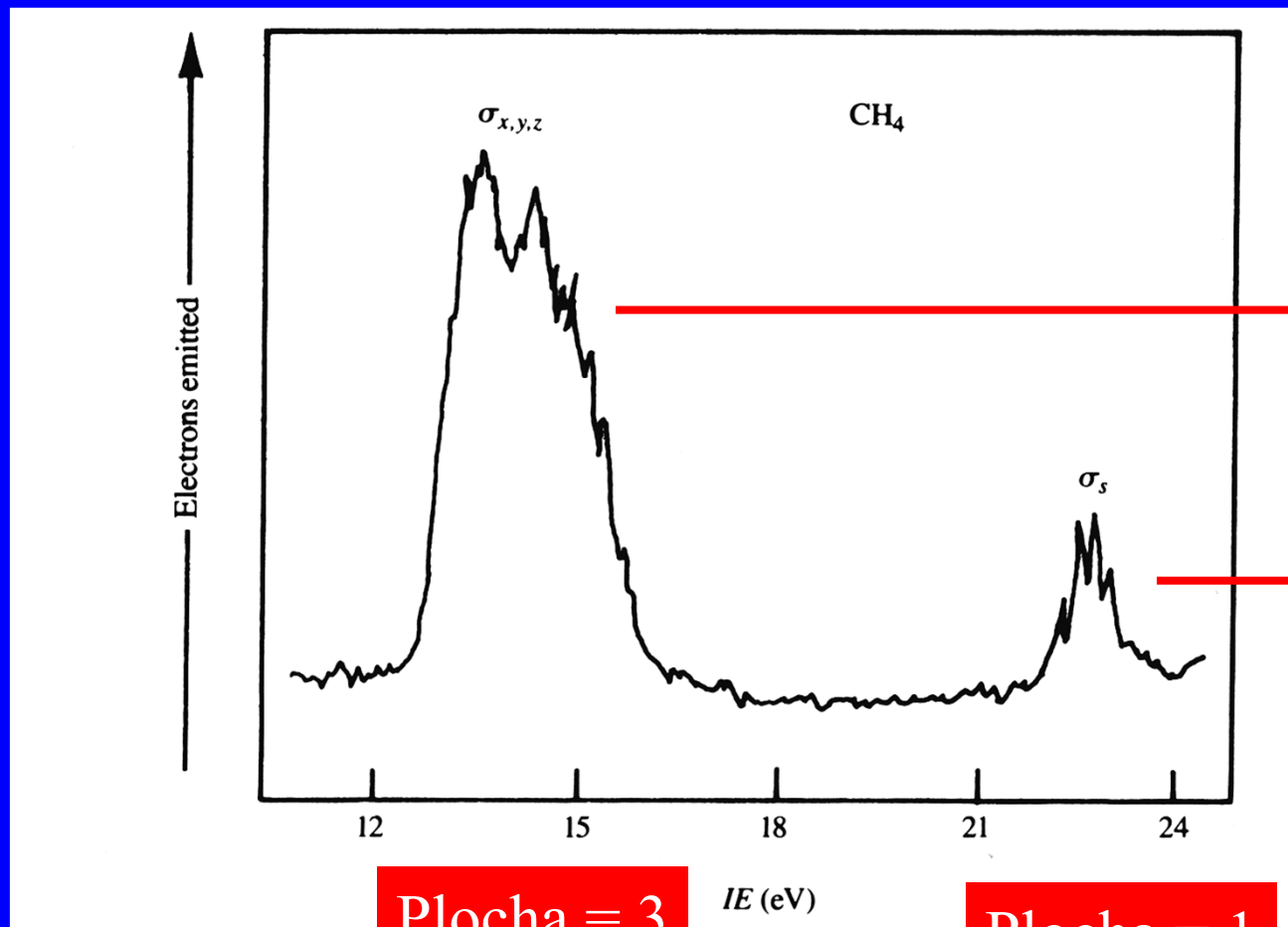
Použité
atomové orbitály

C s + 3×p
4H 4×s

8 atom. orbitalů

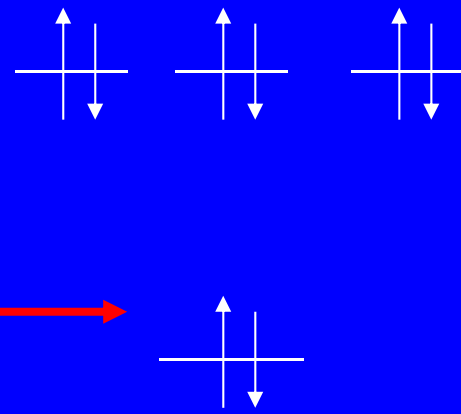
C + 4H
8 elektronů

PES methanu souhlasí s modelem MO

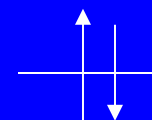
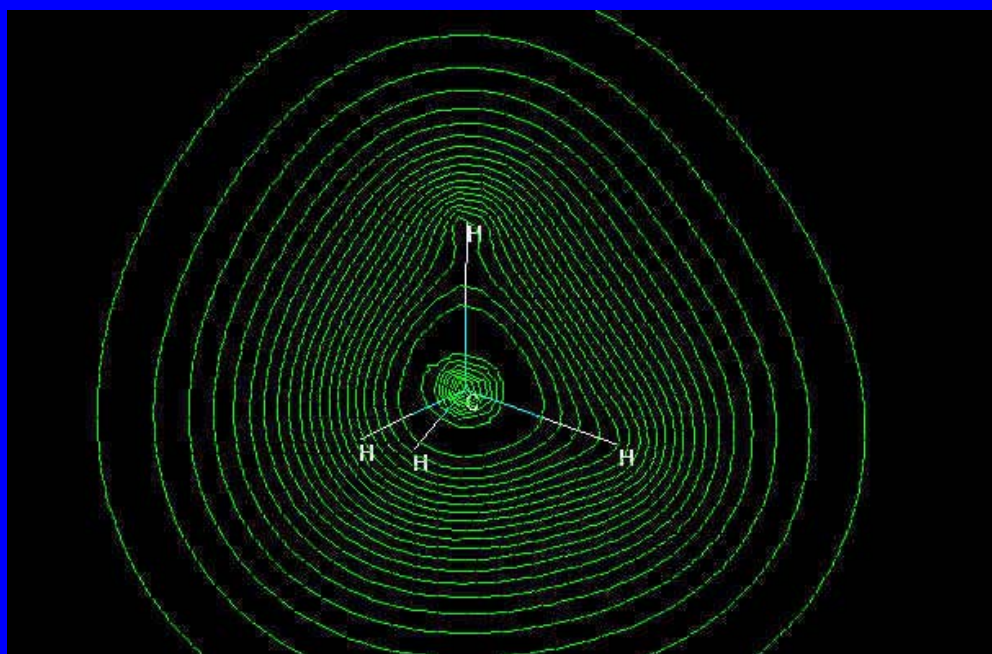
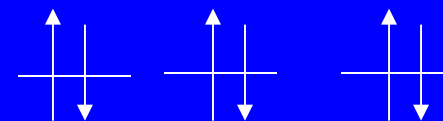
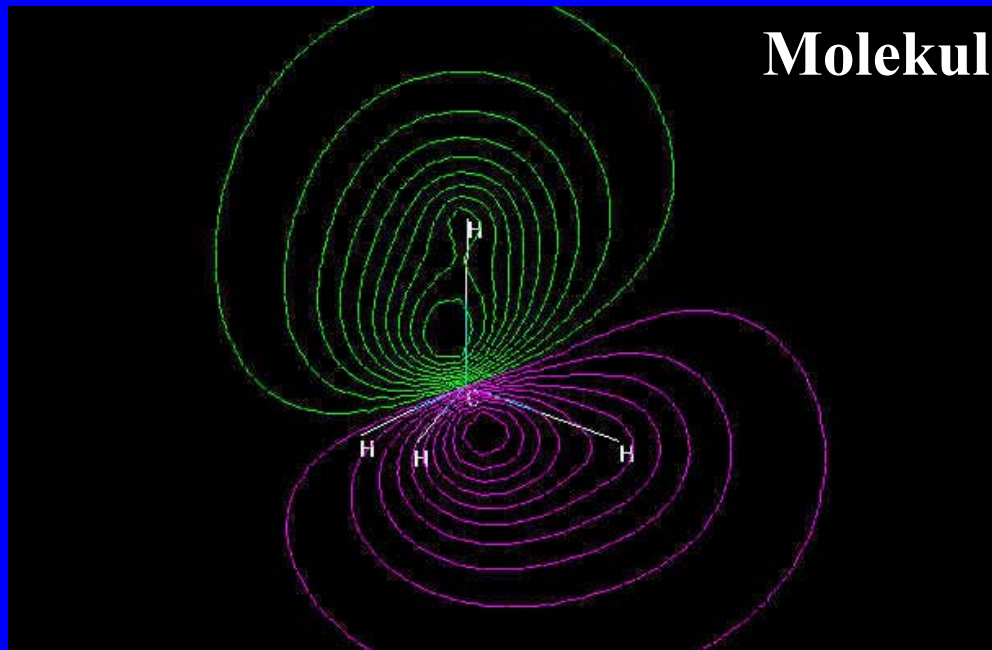
Plocha = 3

Plocha = 1

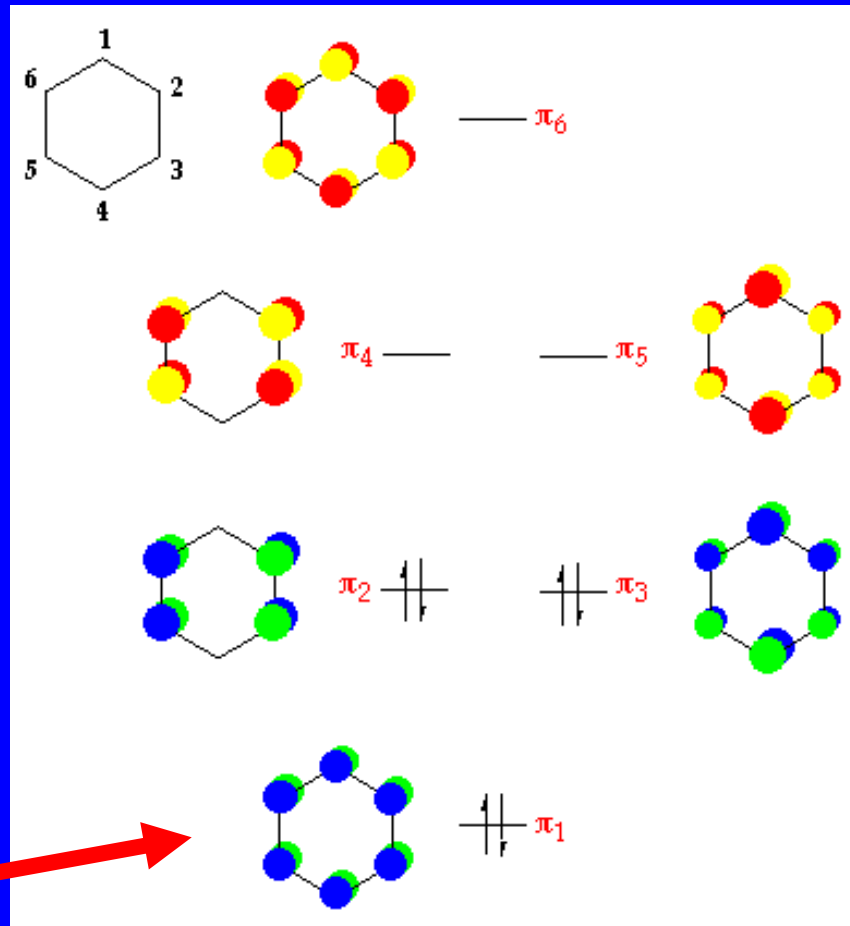
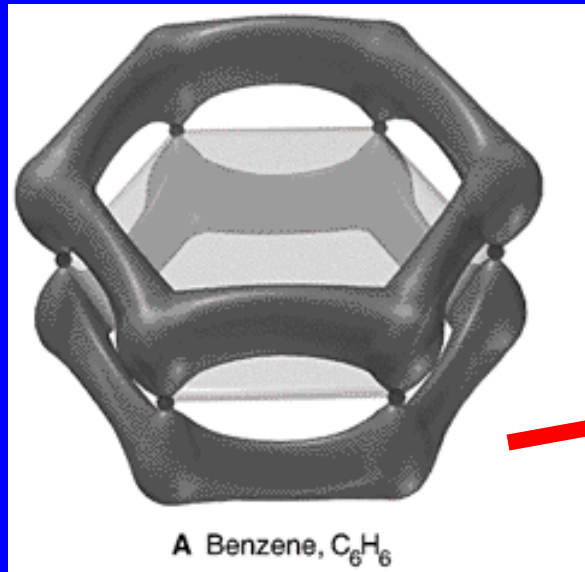
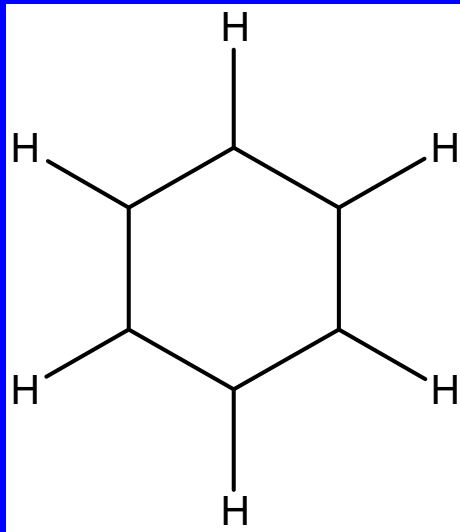

Molekulové orbitály CH₄

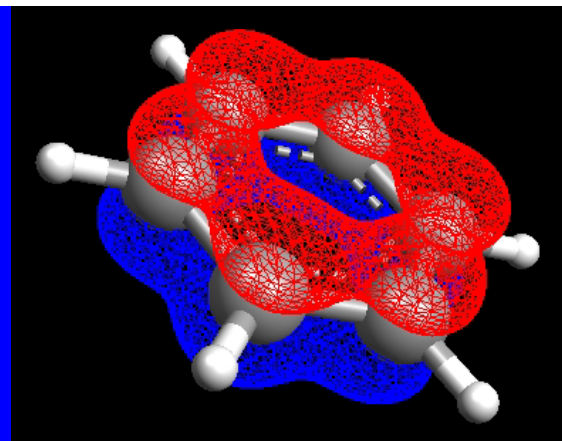
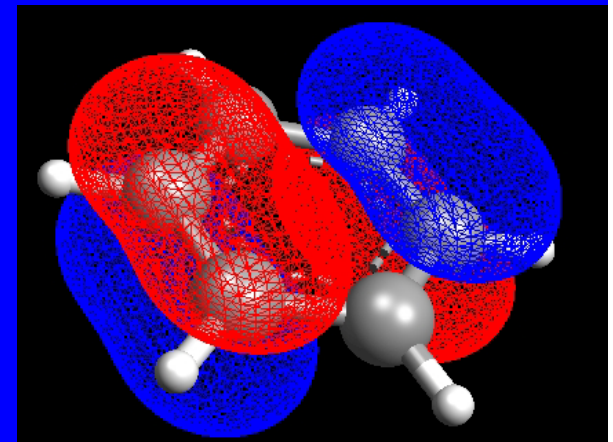
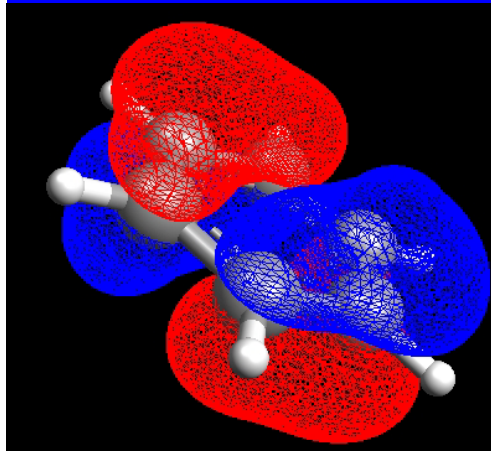
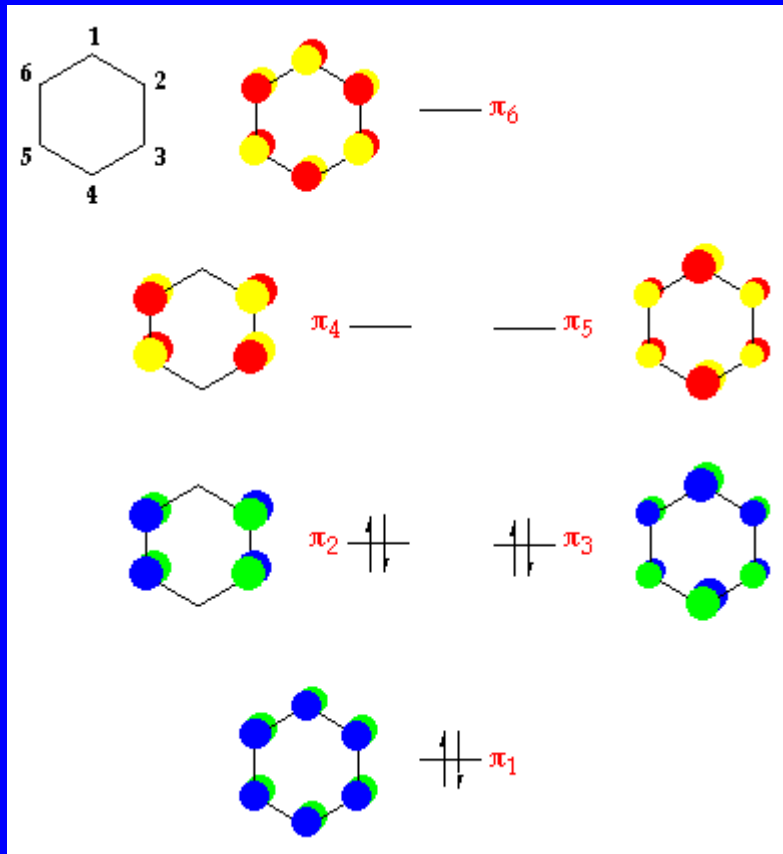

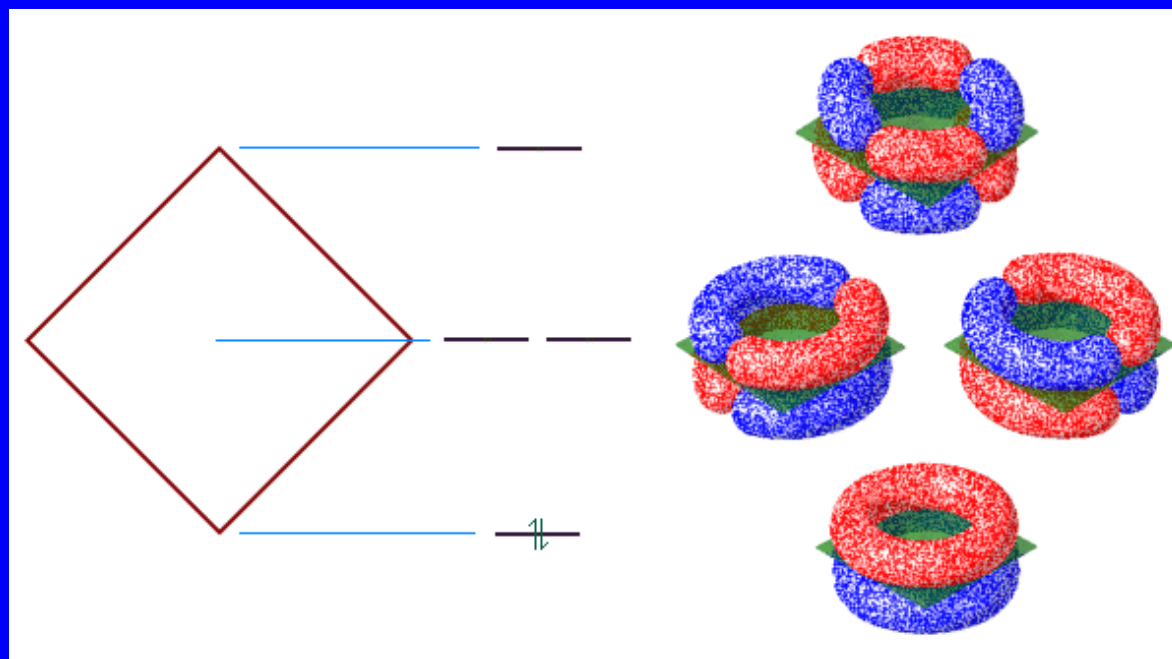
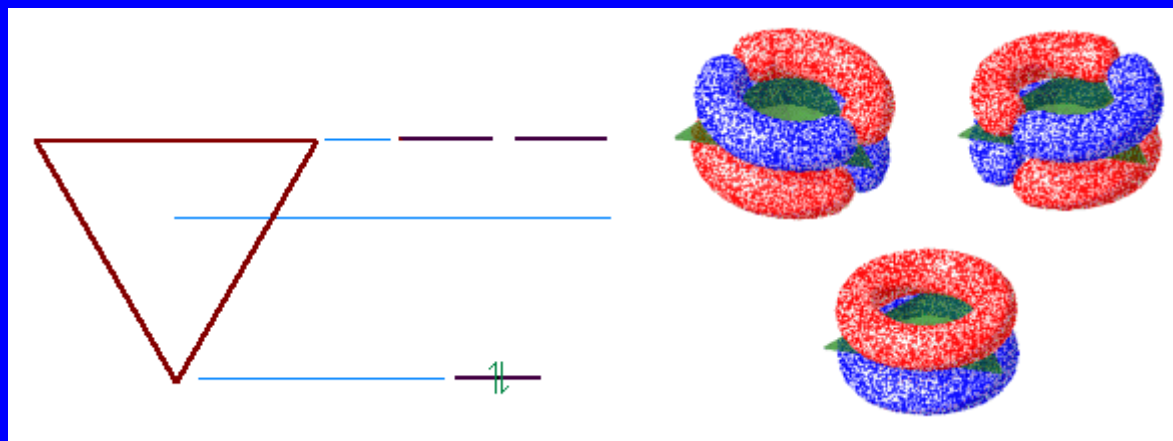
Benzen

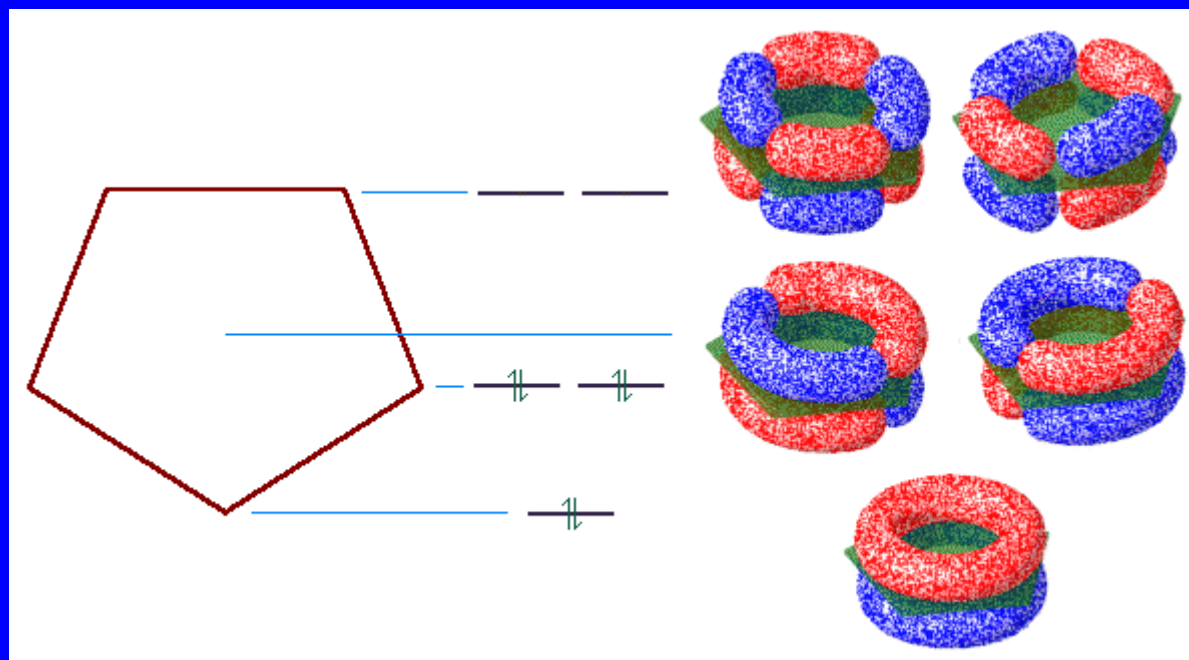

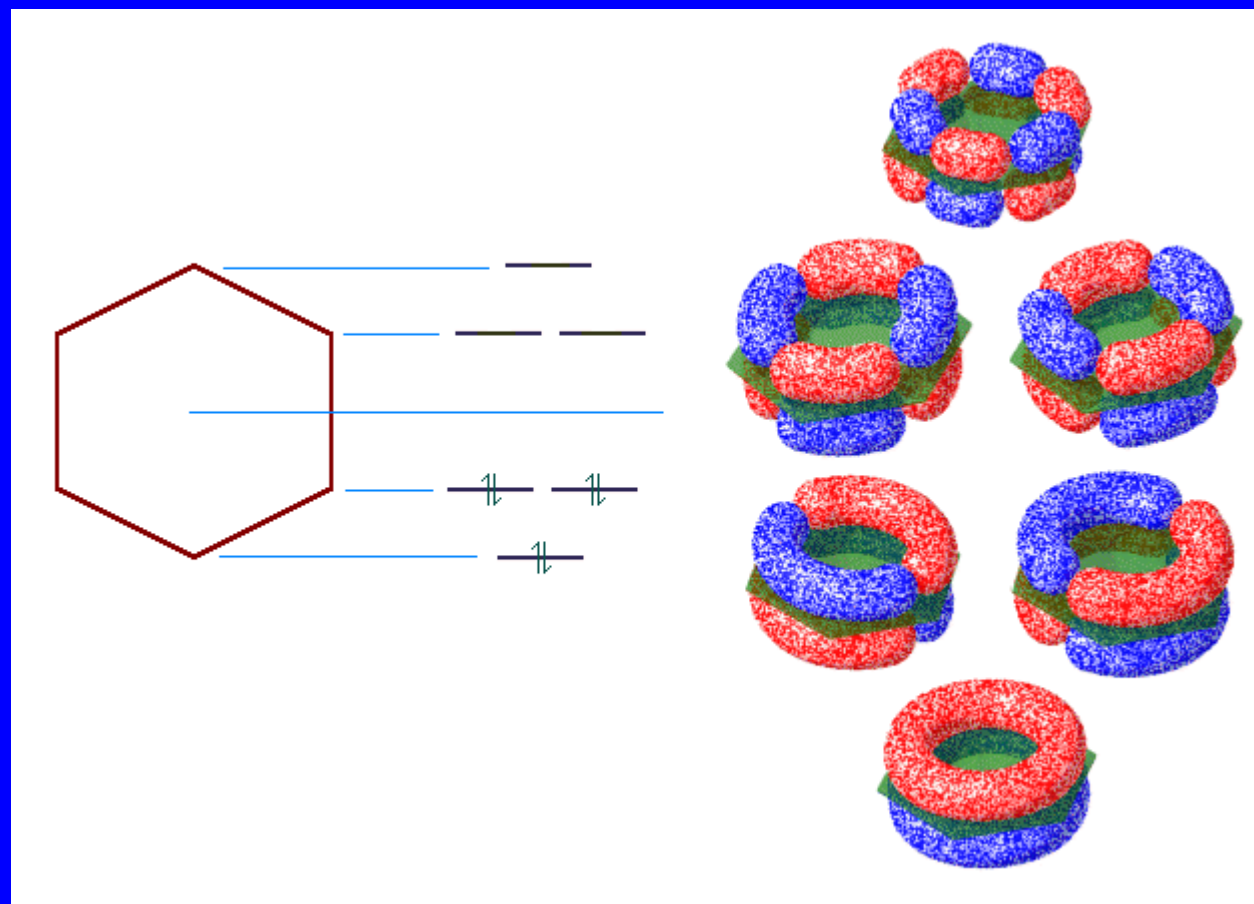
Oddělený pohled na sigma a pi systém

Vazebné MO v benzenu

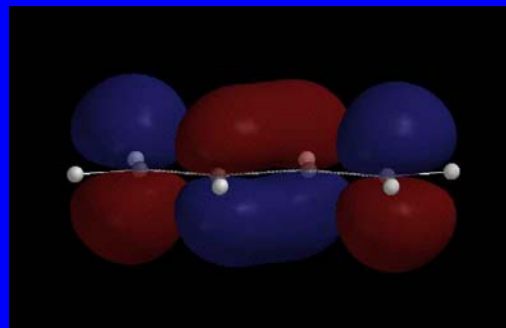
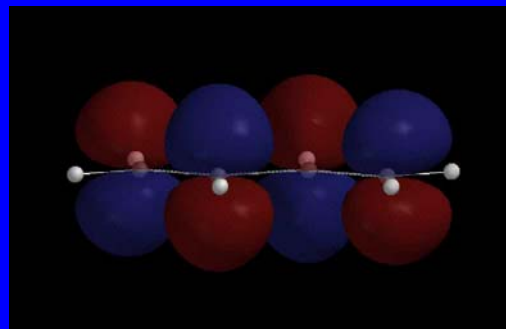
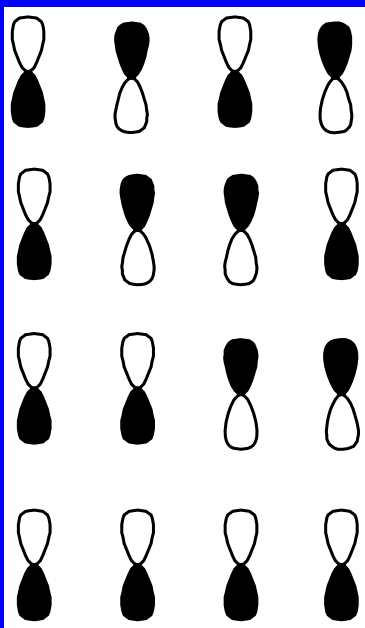
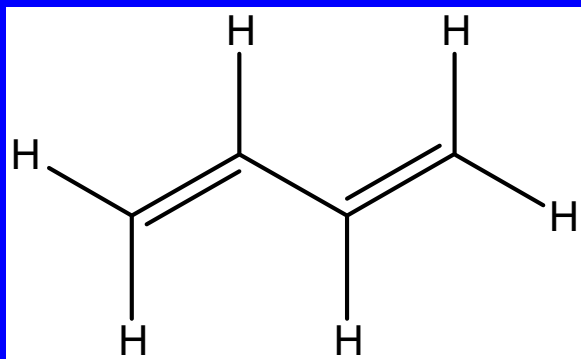

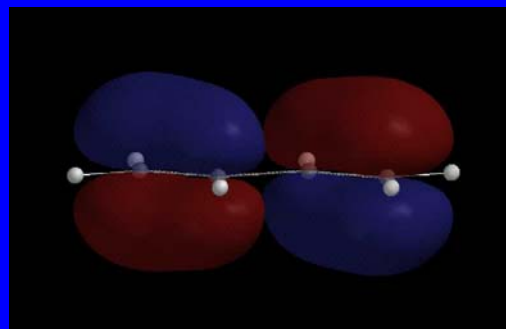
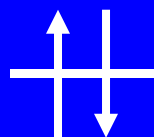

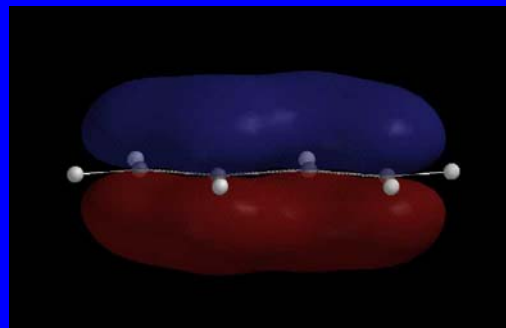
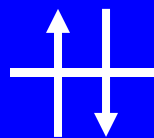
1,3-butadien

LUMO

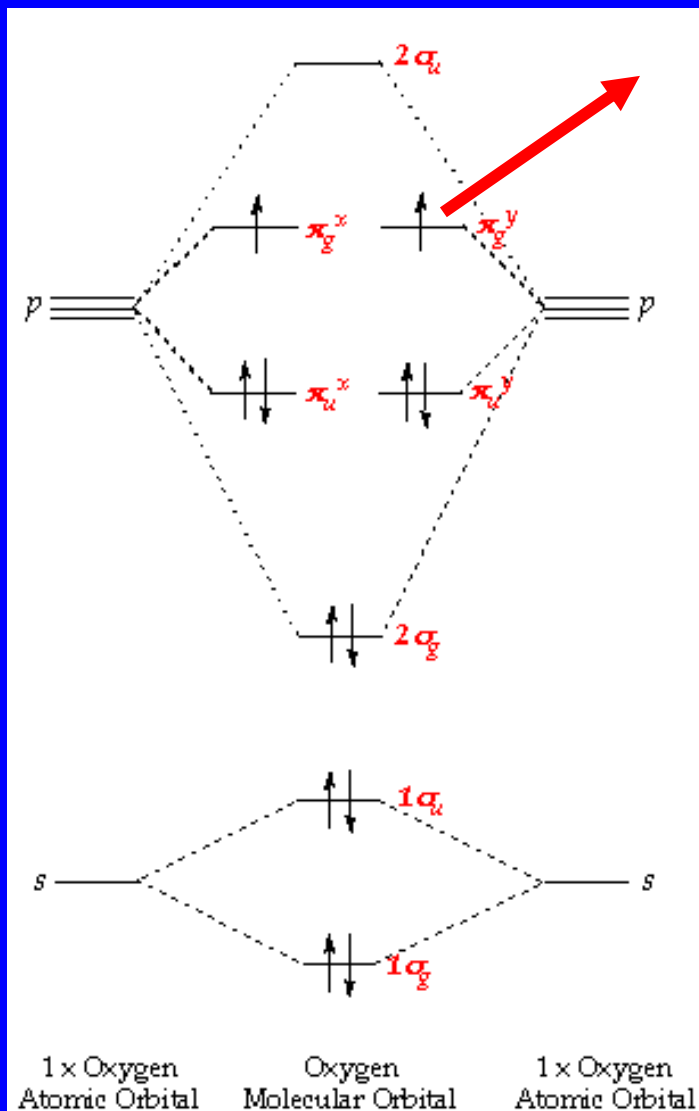

HOMO

Molekulové ionty

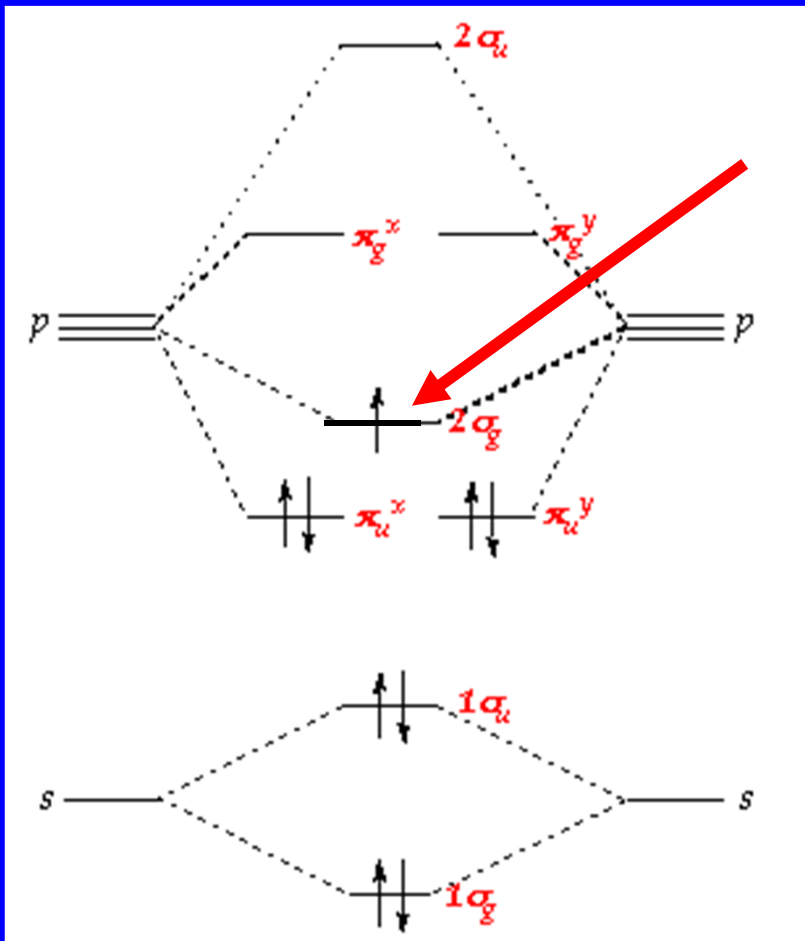
IE

Odtržení nejslaběji vázaného e
v HOMO

Molekulové ionty

Přidání e^- do HOMO

Excitace molekul

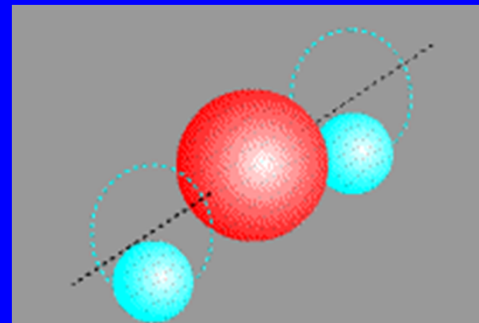
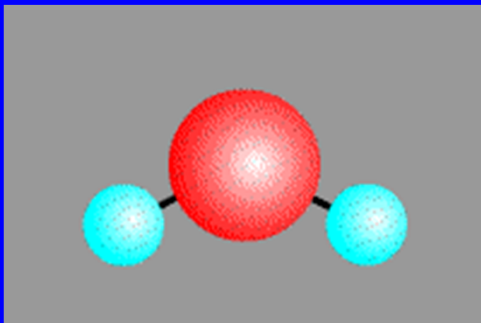
$$E_{\text{celk}} = E(\text{elektronová}) + E(\text{vibrační}) + E(\text{rotační}) + E_{\text{ost}}$$

Jednotlivé složky E_{celk} jsou nezávislé – velmi rozdílné velikosti (Bornova-Oppenheimerova aproximace)

$E(\text{elektron})$ 100 kJ mol^{-1} UV a viditelná

$E(\text{vibrační})$ $1.5 - 50 \text{ kJ mol}^{-1}$ Infračervená

$E(\text{rotační})$ $0.1 - 1.5 \text{ kJ mol}^{-1}$ Mikrovlnná a daleká IČ

Rotační energie

Kvantování rotační energie

$$E(\text{rotační}) = (\hbar^2/2I) J(J+1)$$

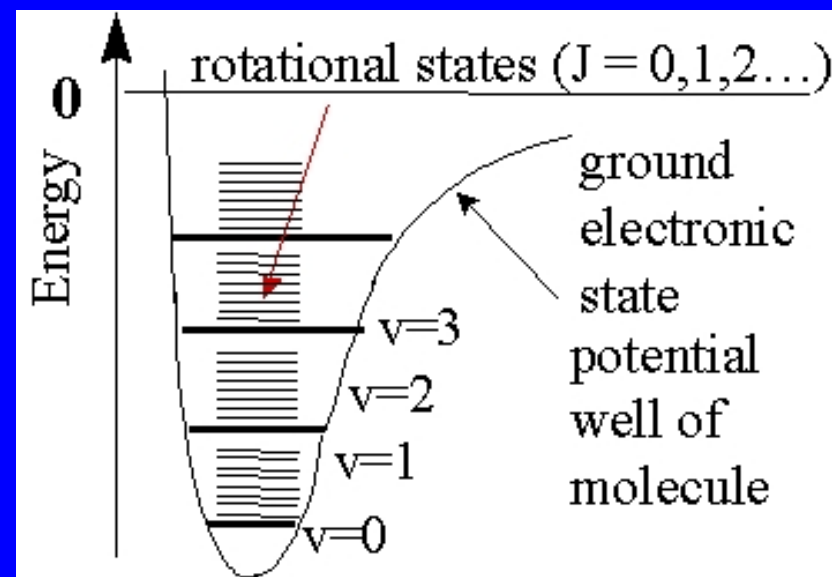
J = rotační kvantové číslo

I = moment setrvačnosti (μr^2)

$$\mu = m_1 m_2 / (m_1 + m_2)$$

Výběrové pravidlo $\Delta J = \pm 1$

Za normální teploty jsou molekuly v mnoha excitovaných rotačních stavech, rotační energie srovnatelná s tepelnou energií pohybu molekul

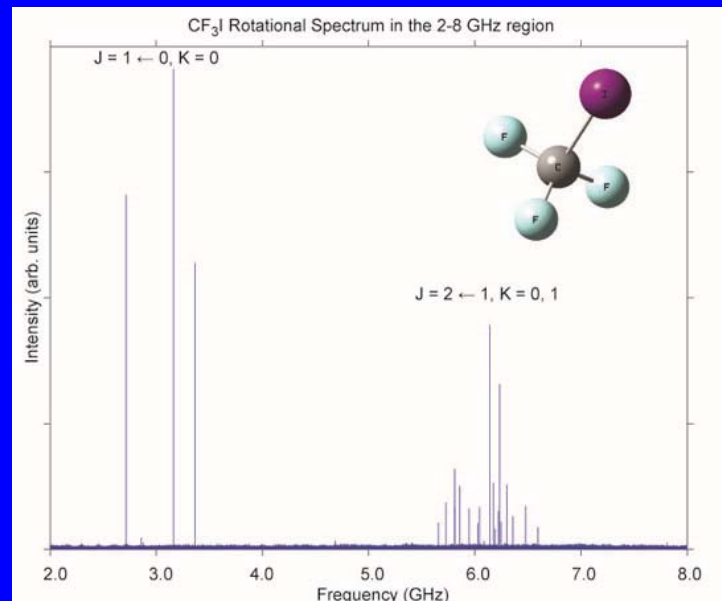
Mikrovlnná spektroskopie

Rotační spektra jen pro látky v plynné fázi

Lze získat velmi přesná data o vazebných délkách a úhlech

$I = \text{moment setrvačnosti} = \mu r^2$

Vazebná délka v H_2 0.74116 Å

Vibrační energie

Kvantování vibrační energie

$$E(\text{vibrační}) = k \hbar^2 (v + \frac{1}{2})$$

v = vibrační kvantové číslo

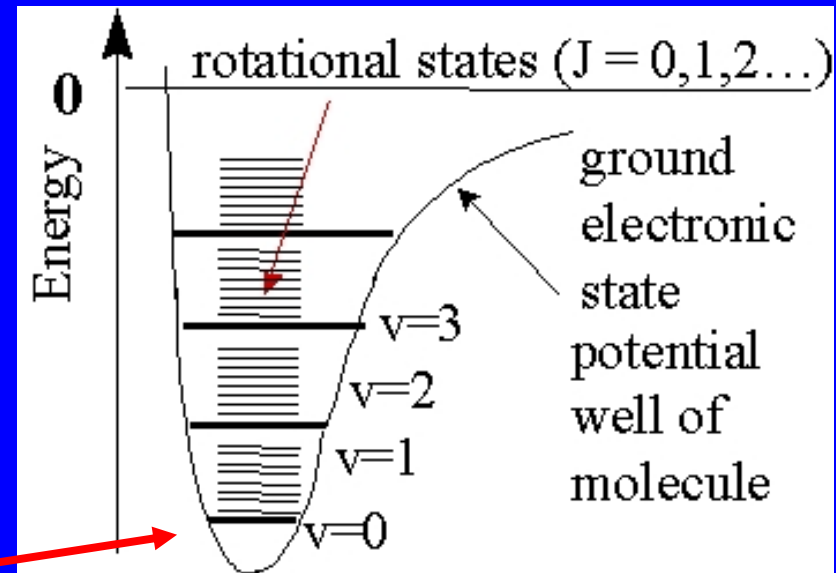
Výběrové pravidlo $\Delta v = \pm 1$

Energie nulového bodu:

Pro $v = 0$ $E(\text{vibrační}) = \frac{1}{2} k \hbar^2$

H_2 $E(\text{disoc}) = 432 \text{ kJ mol}^{-1}$

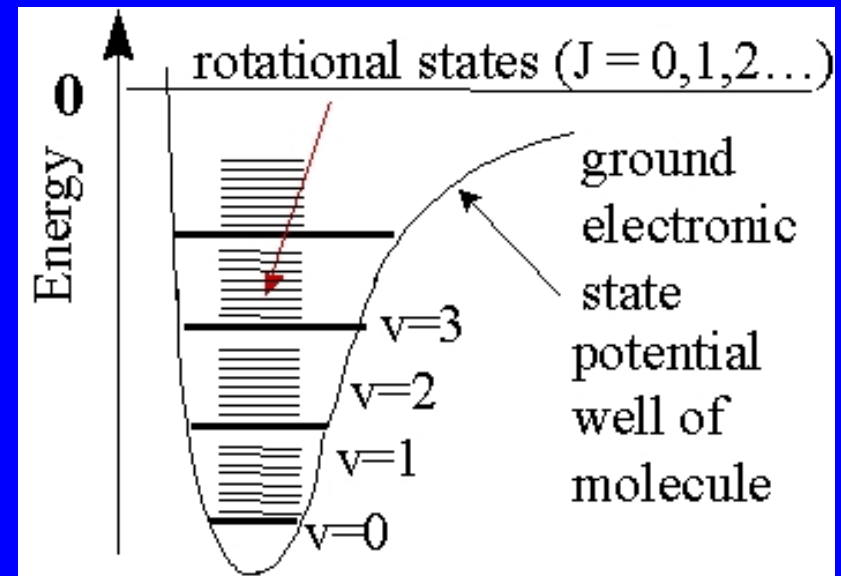
$E(v = 0) = 25 \text{ kJ mol}^{-1}$

Za normální teploty jsou molekuly v základním vibračním stavu $v = 0$

Vibrační energie

Molekula	Vibrační energie, cm^{-1}
H_2	4159.2
D_2	2990.3
H_2^+	2173

$$\tilde{\nu} = \frac{1}{2} \pi \sqrt{\frac{k}{m}}$$

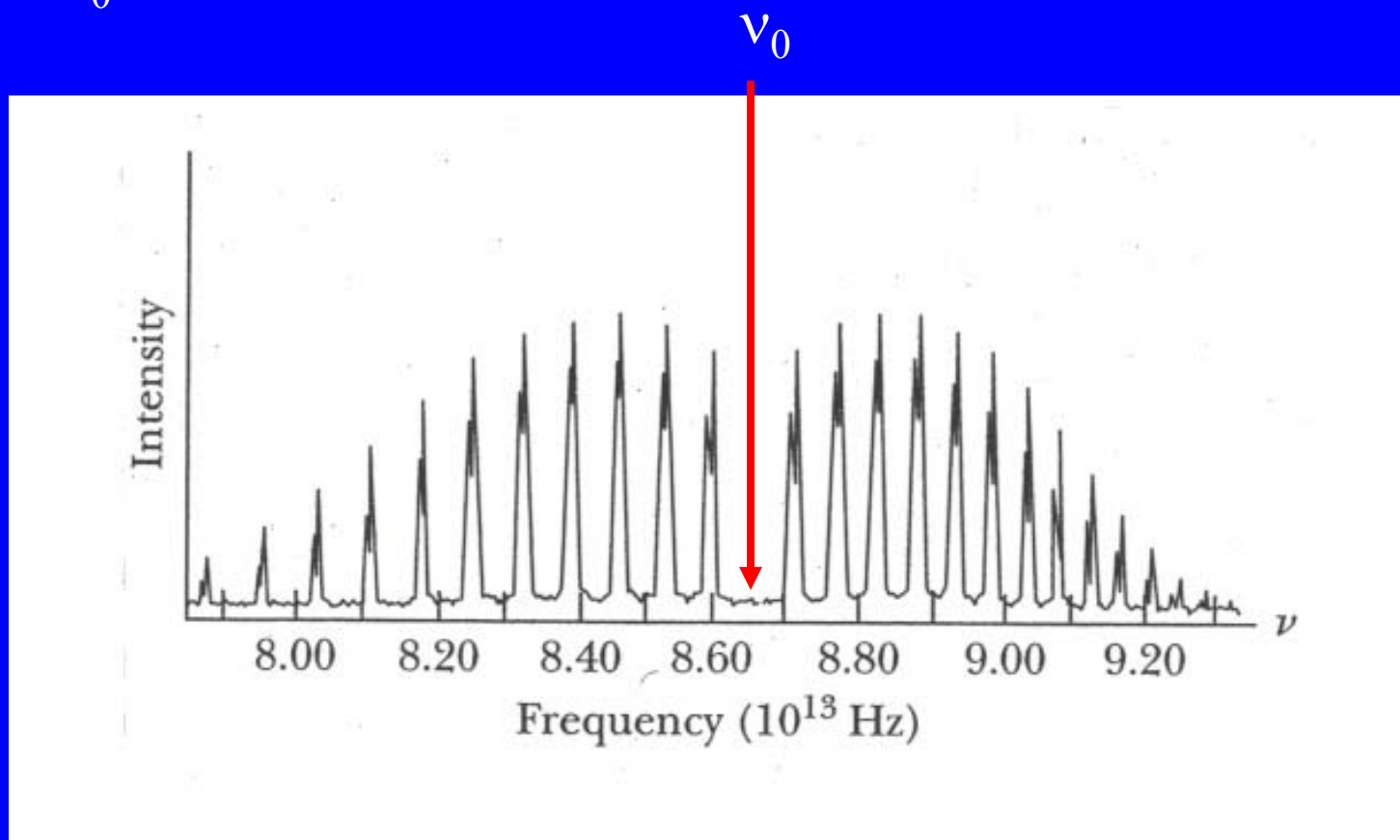
Rotačně – vibrační spektrum $\text{HCl}_{(g)}$

IČ oblast

$$\nu_0 = 2886 \text{ cm}^{-1}$$

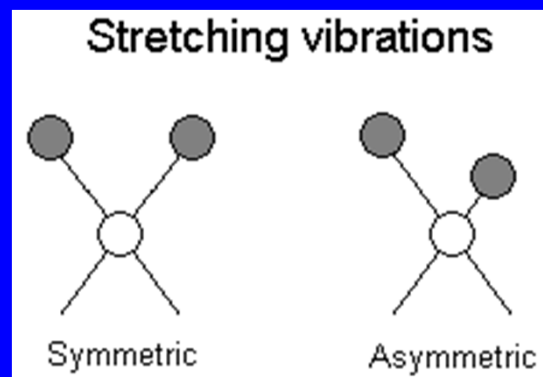
$$\Delta v = \pm 1$$

$$\Delta J = \pm 1$$

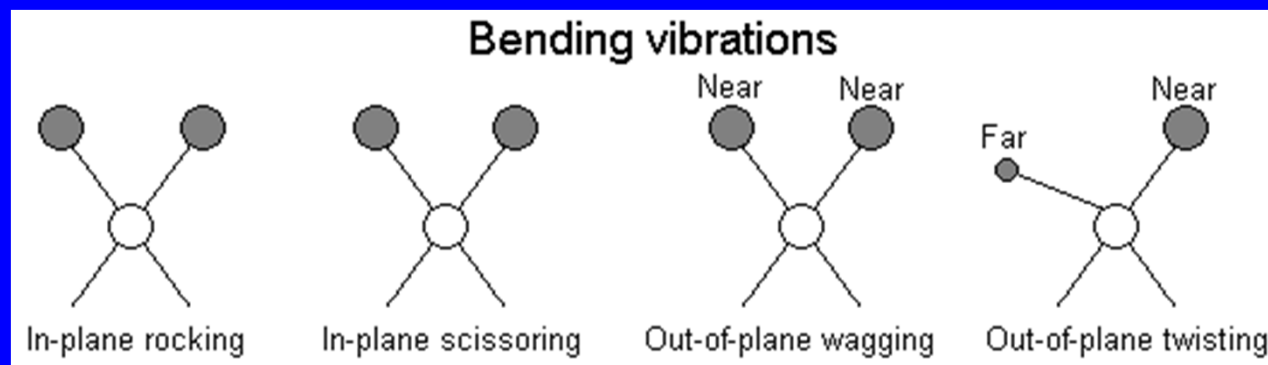

Typy vibrací

Valenční vibrace
Změna vazebné délky

Deformační vibrace
Změna úhlu

kyvadlová

nůžková

vějířová

kroutivá

Vibrační spektroskopie

Oblast	λ (μm)	vlnočet (cm^{-1})
Blízká IČ	0.78 - 2.5	12800 - 4000
Střední IČ	2.5 - 50	4000 - 200
Daleká IČ	50 - 1000	200 - 10

Nejužitečnější oblast $4000 - 400 \text{ cm}^{-1}$ obsahuje vibrace většiny molekul

Infračervená a Ramanova spektroskopie

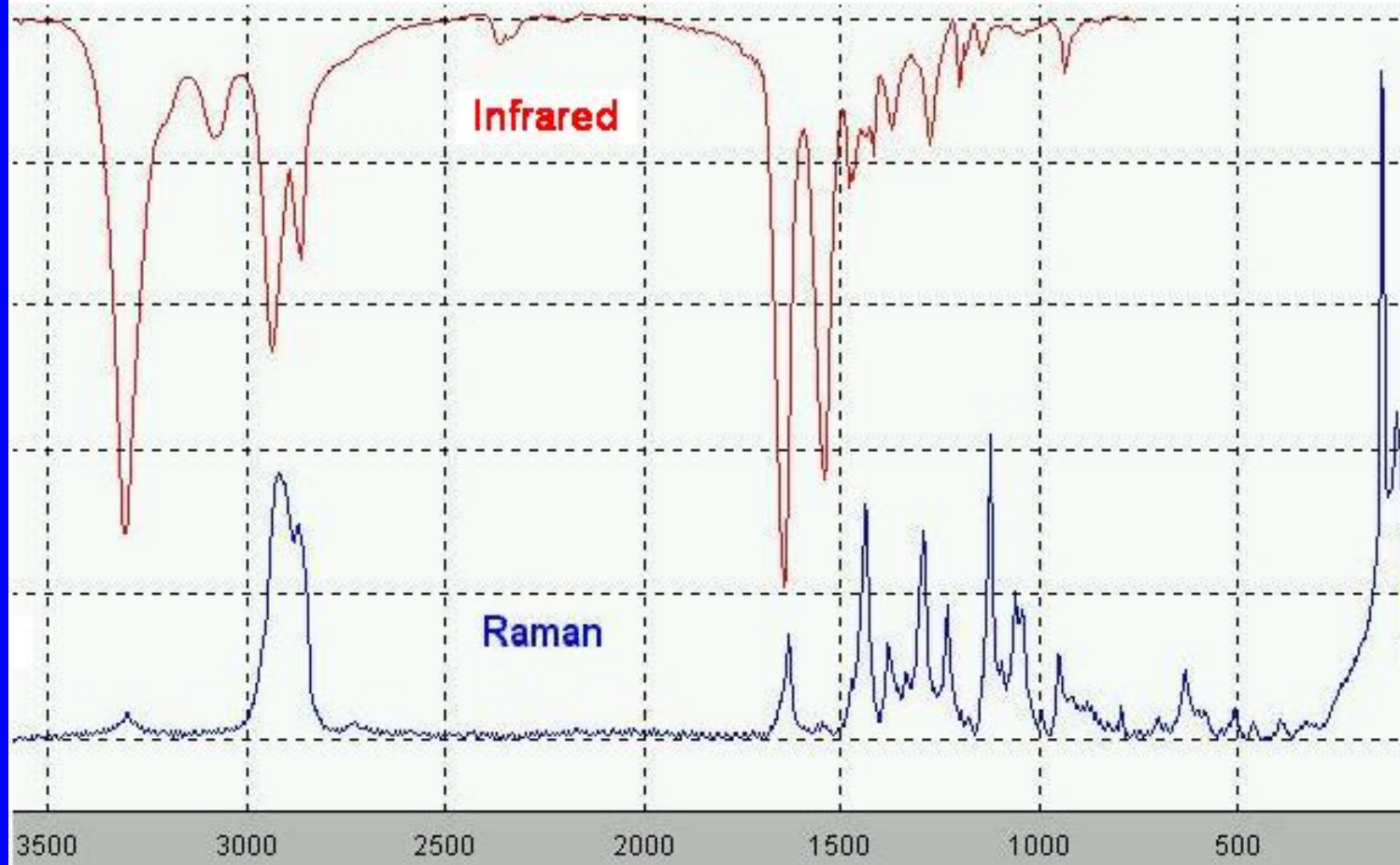
Infračervená spektroskopie

- Vibrace musí měnit **dipolový moment** molekuly (HCl, H₂O)
- Průchod IČ záření přes vzorek, měříme **absorbované množství**

Ramanova spektroskopie

- Vibrace musí měnit **polarizaci** molekuly (H₂)
- Průchod viditelného záření (laser) přes vzorek, měříme **rozptýlené množství**

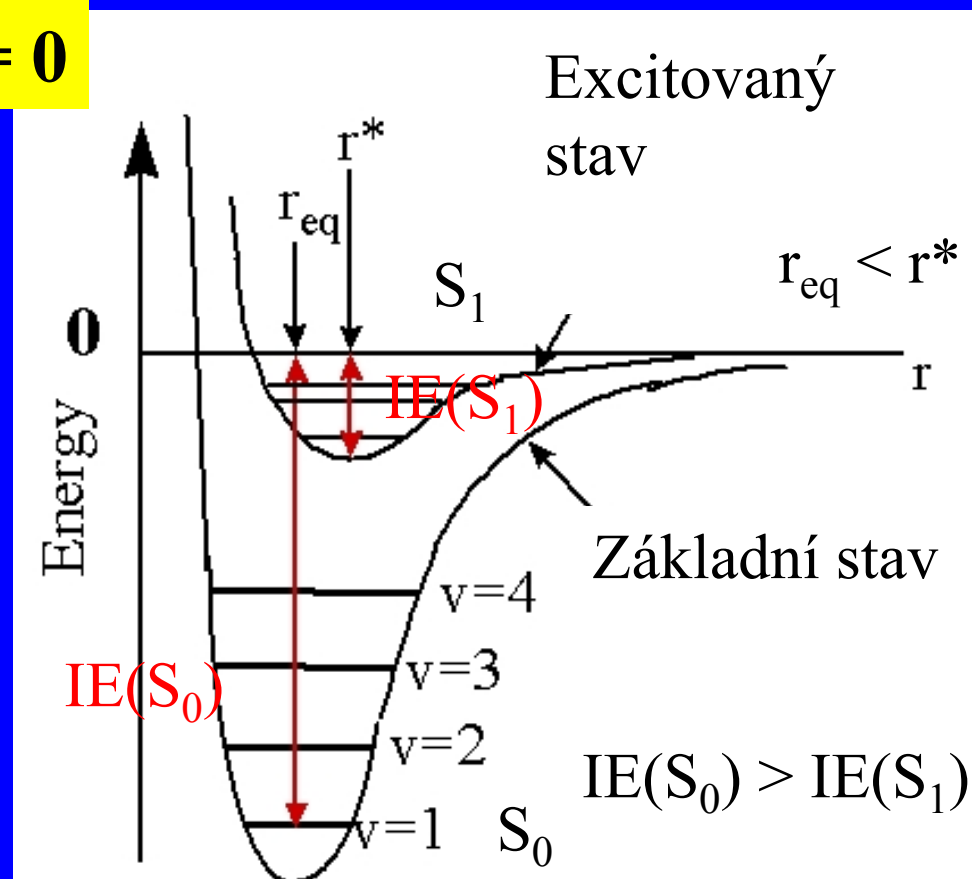
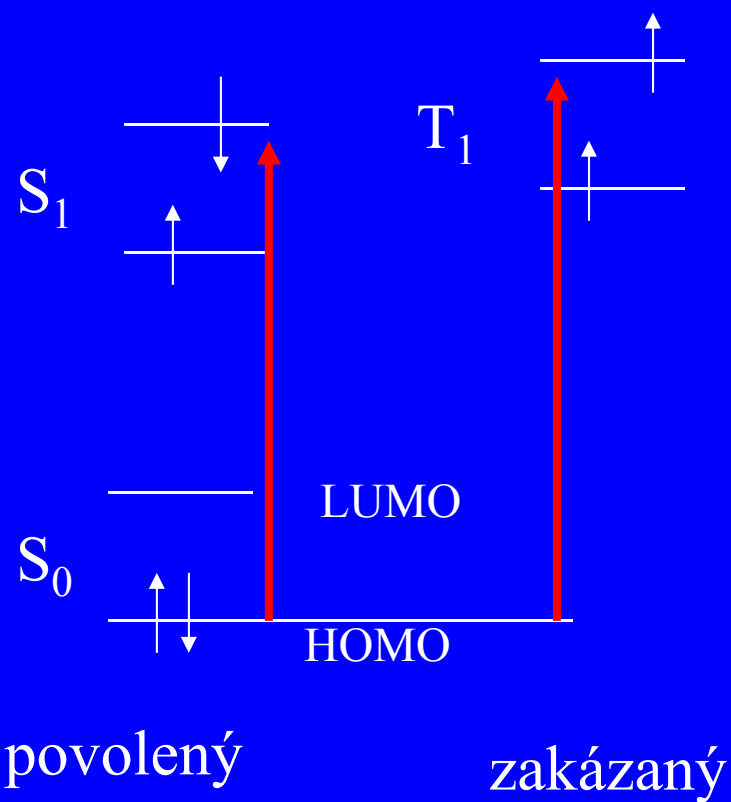
Infrared and Raman Spectra of Polyamide (Nylon 66)

$$\tilde{\nu} = \frac{1}{2} \pi \sqrt{\frac{k}{m}}$$

Elektronová energie

Výběrové pravidlo $\Delta S = 0$

Molekula H₂

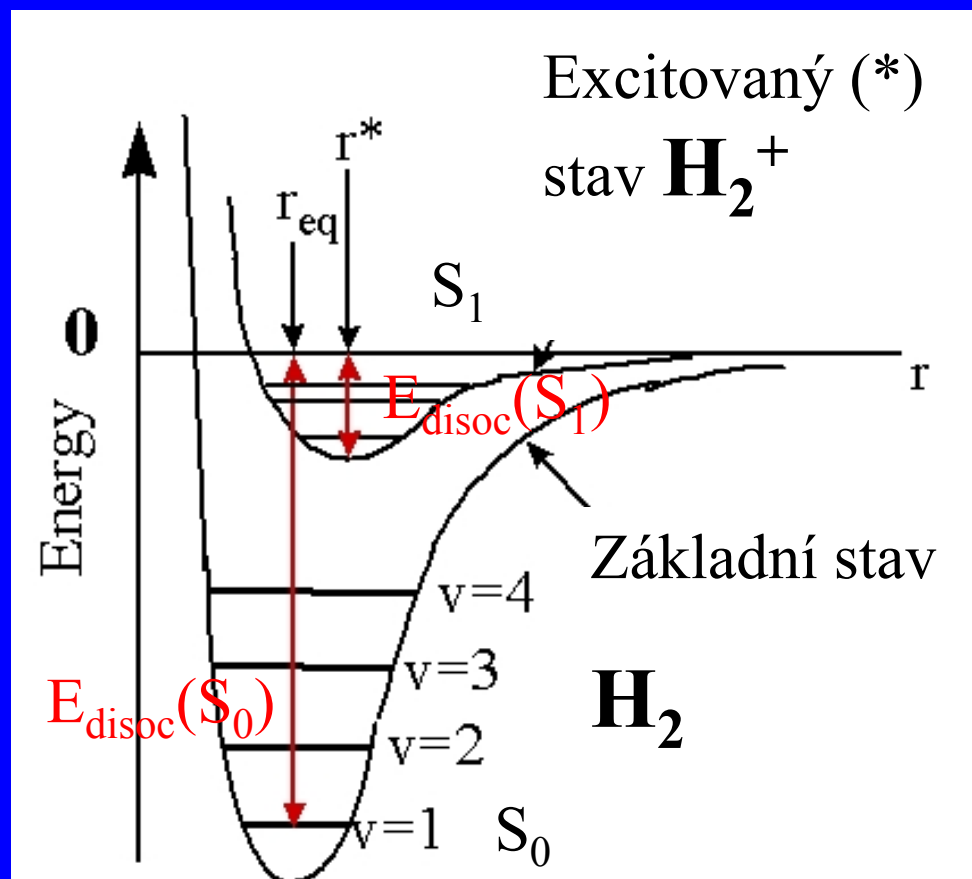
$$r_{\text{eq}}(\text{H}_2) = 0.74 \text{ \AA}$$

$$r^*(\text{H}_2^+) = 1.06 \text{ \AA}$$

$$E_{\text{disoc}}(\text{S}_0) = 432 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$E_{\text{disoc}}(\text{S}_1) = 255 \text{ kJ mol}^{-1}$$

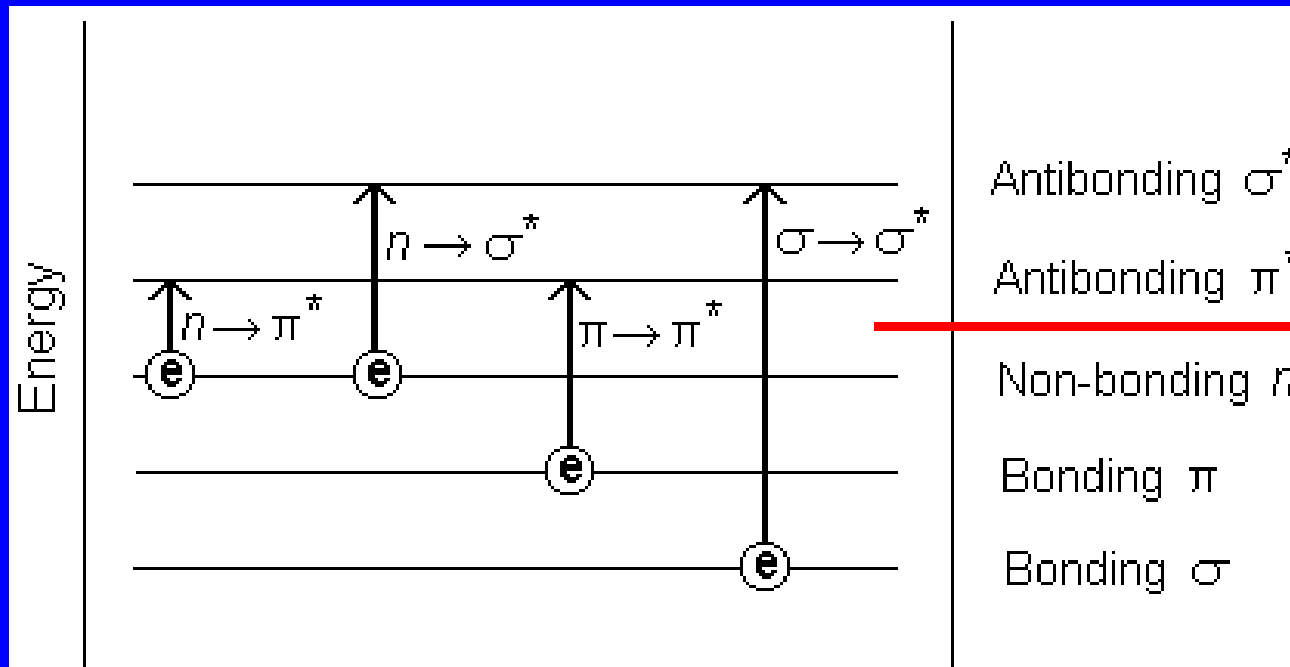
$$\text{IE}(\text{H}_2) = 1490 \text{ kJ mol}^{-1}$$

$$r_{\text{eq}} < r^*$$

$$E_{\text{disoc}}(\text{S}_0) > E_{\text{disoc}}(\text{S}_1) \quad 69$$

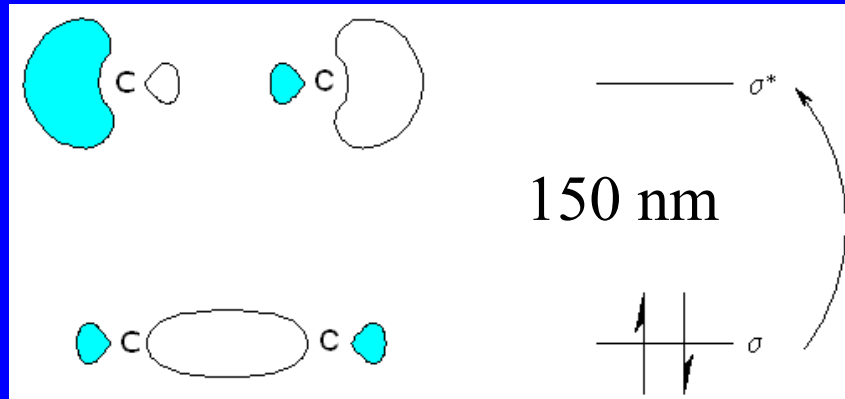
Elektronové přechody

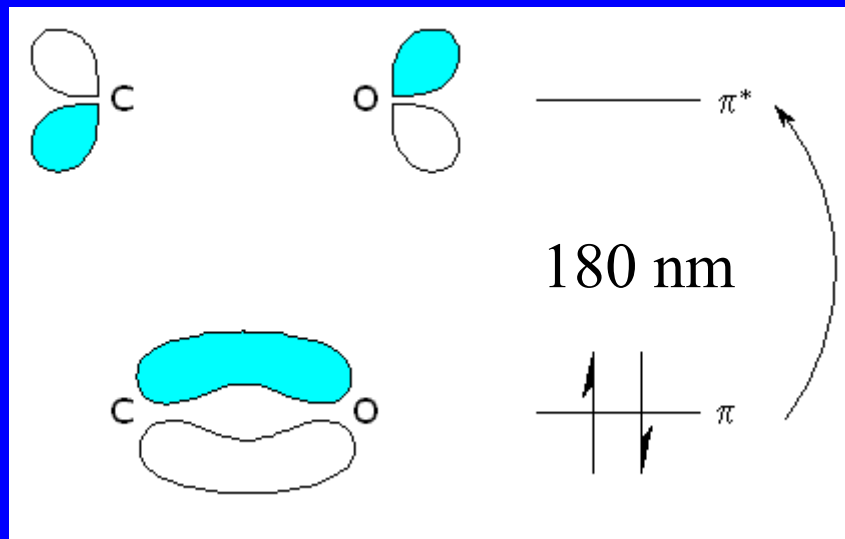
Prázdné

Zaplněno elektrony

Elektronové přechody

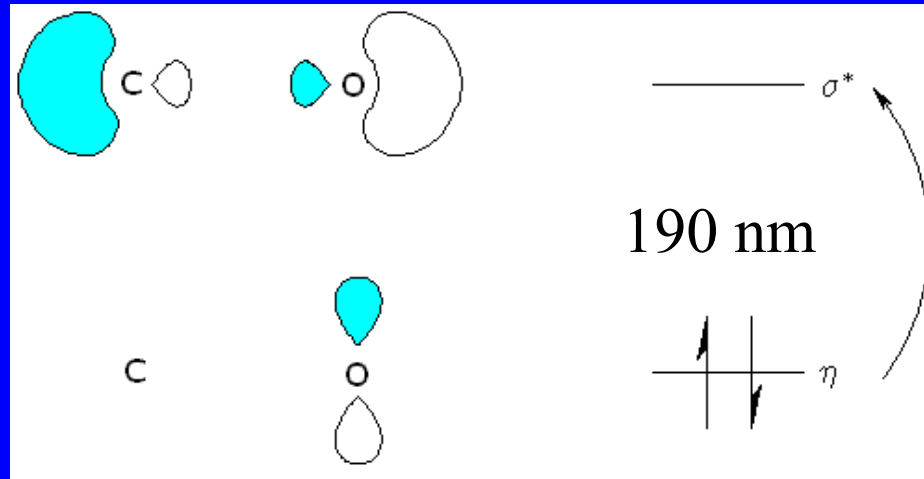

$\sigma\sigma^*$

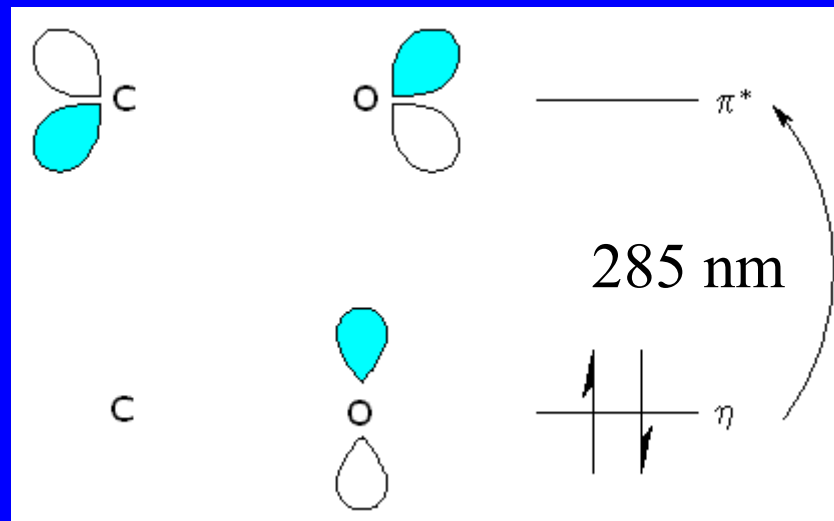

$\pi\pi^*$

Elektronové přechody

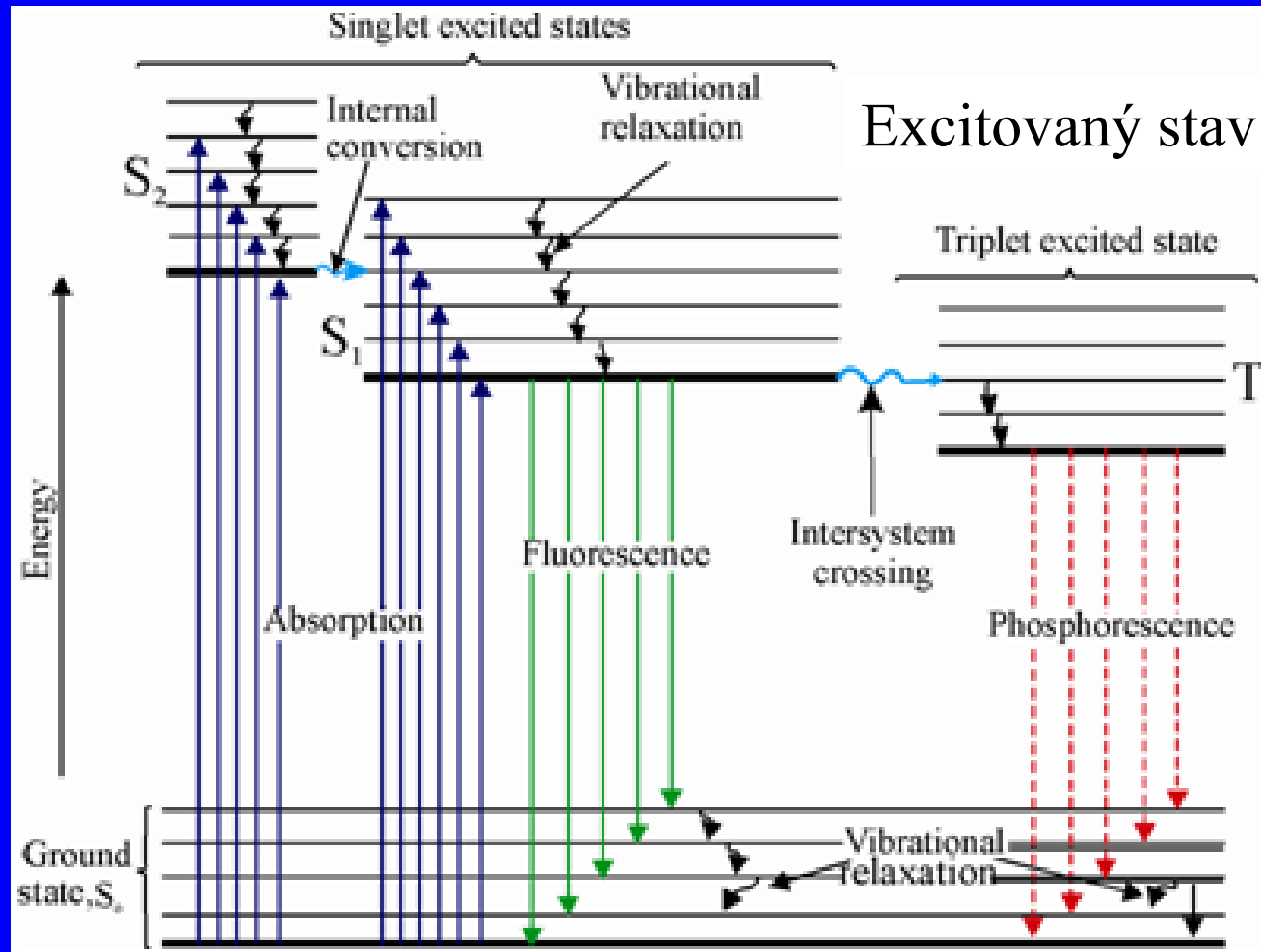
$n\sigma^*$

$n\pi^*$

Excitace - deexcitace

Excitovaný stav

Základní elektronický stav

Excitace - deexcitace

A = absorpce fotonu

vr = vibrační relaxace, uvolnění tepla

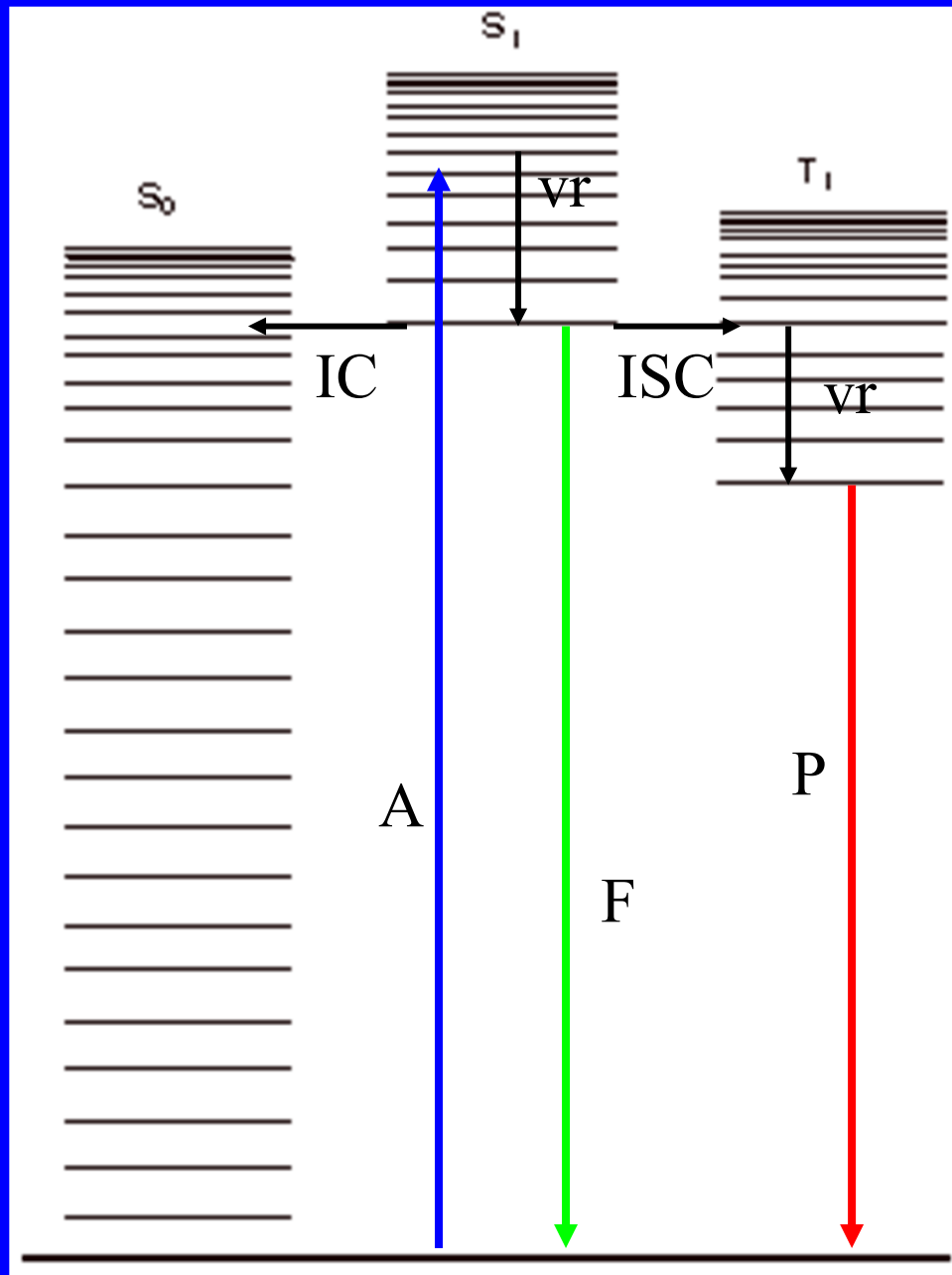
IC = vnitřní přeměna, nežářivá, mezi stavy se stejnou multiplicitou, spinově povolená, isoenergetická

ISC = mezisystémový přechod, nežářivá, mezi stavy se různou multiplicitou, spinově zakázaný, isoenergetický

F = fluorescence, spinově povolená emise $S_1 \rightarrow S_0$, rychlá, vyzáření fotonu

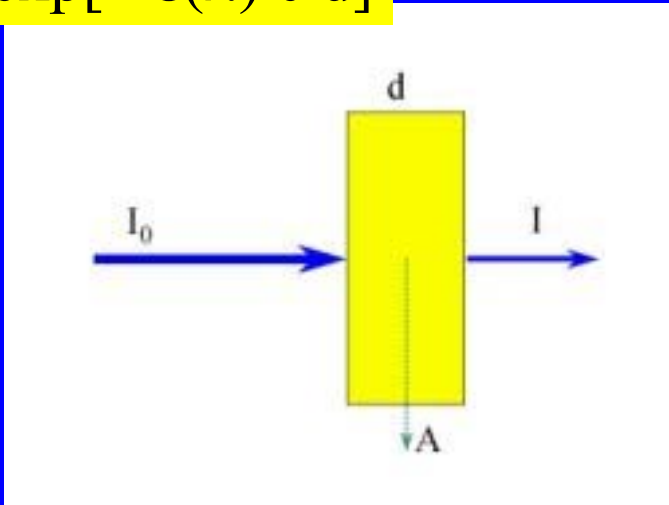
P = fosforescence, spinově zakázaná emise $T_1 \rightarrow S_0$, pomalá, vyzáření fotonu

S = singlet, T = triplet

Lambert-Beerův zákon

$$I = I_0 \exp[-\epsilon(\lambda) c d]$$

$\epsilon(\lambda)$ = molární extinkční koeficient
 c = molární koncentrace (M)
 d = délka kyvety

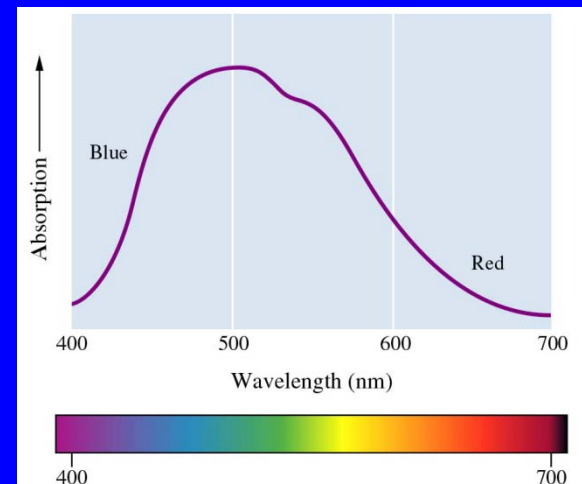
Platí pro určitou λ

Johann H. Lambert (1728-1777)

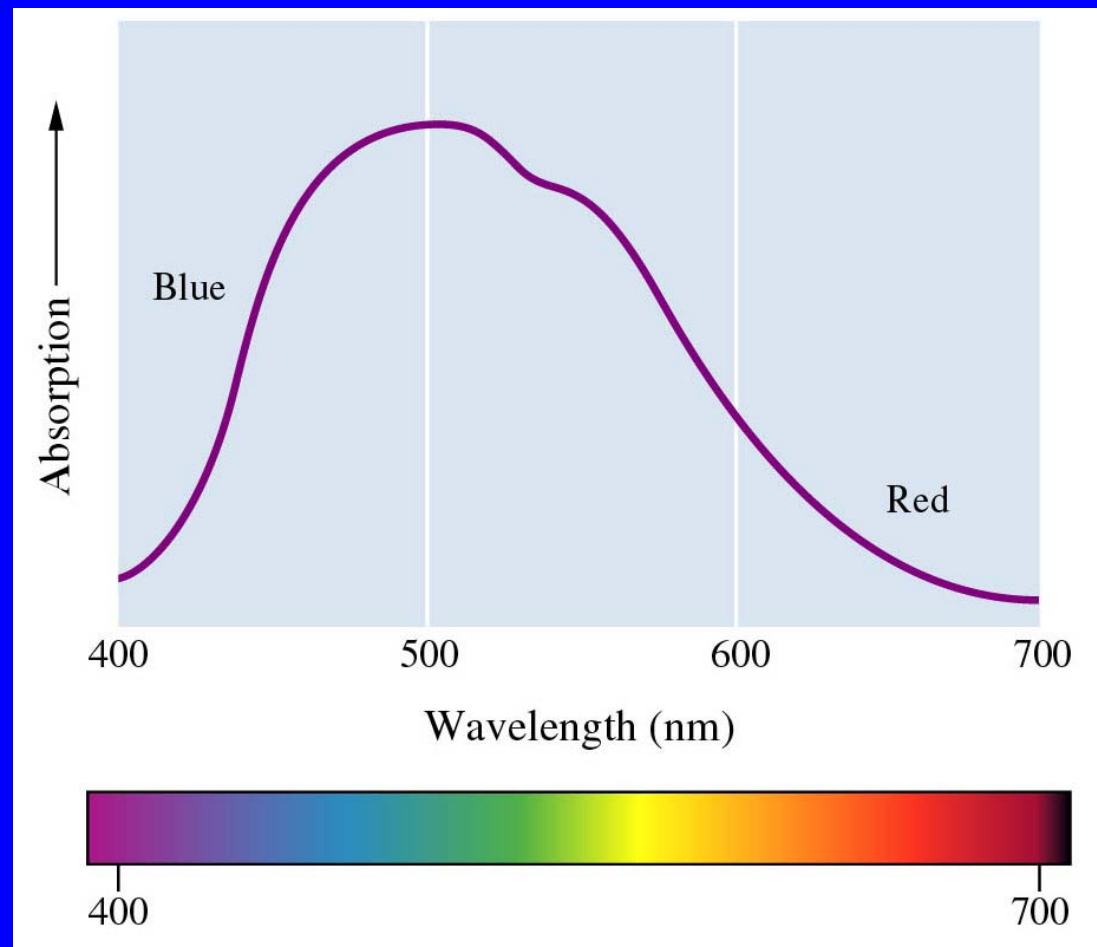
August Beer (1825-1863)

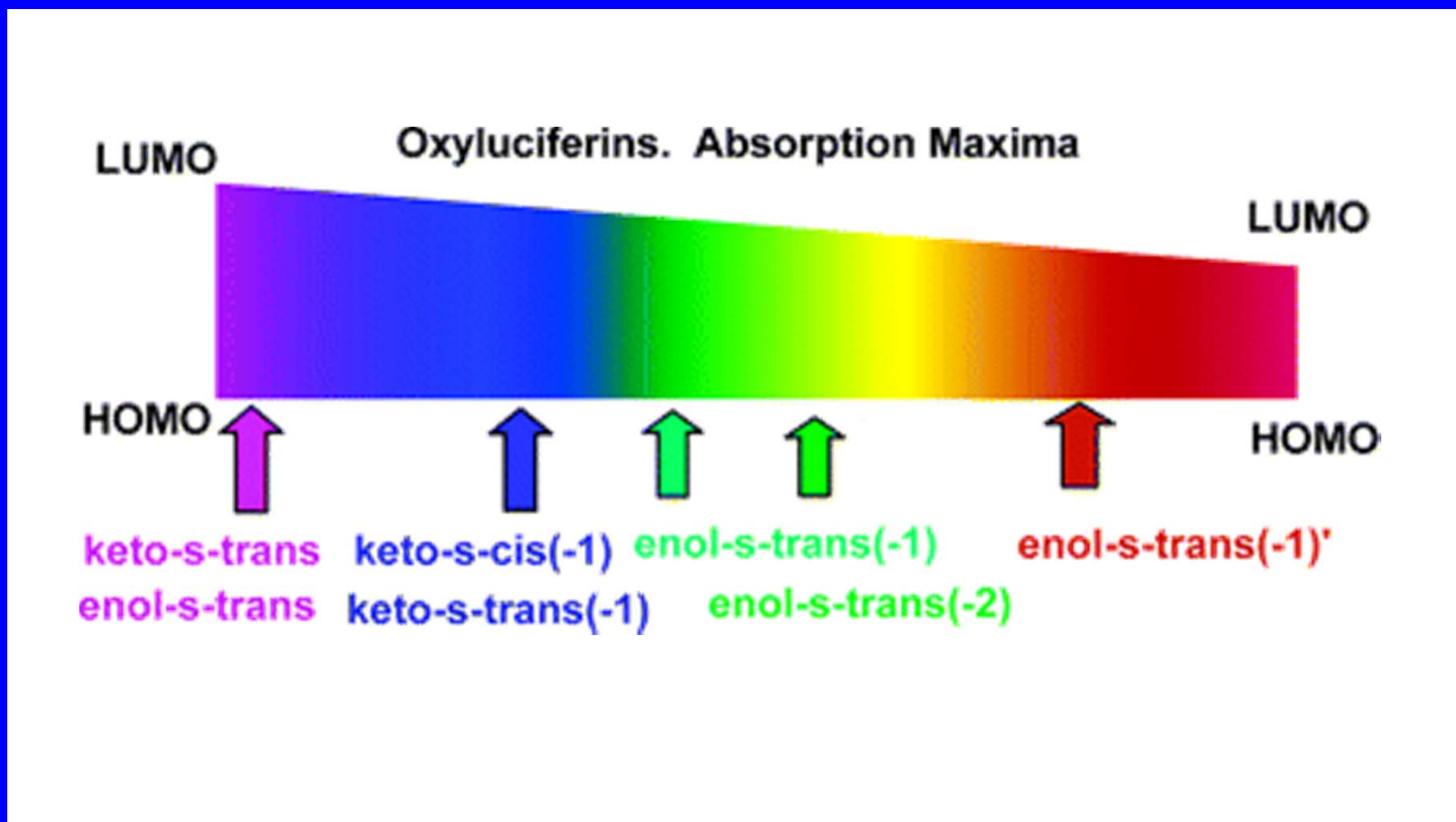
$$\% \text{ Transmittance} = (I / I_0) 100$$

$$\text{Absorbance} = -\log(I / I_0) = \epsilon(\lambda) c d$$

Absorpční spektrum

Mechanismy přetržení chemické vazby

Termální excitace

dodaná tepelná energie je napumpována do vibračních modů (valenčních vibrací), vazba se prodlužuje, zeslabuje, až se přeruší
relativně pomalé, 10^{-12} s

Elektronická excitace

energie dopadajícího záření (fotony, elektrony) je použita na excitaci vazebného elektronu do protivazebného orbitalu
okamžité, 10^{-15} s

Mechanismy přetržení chemické vazby

Smíšená vibračně elektronická excitace

energie (tepelná) několika vibrací (fononů) je spojena a napumpována do elektronického přechodu valenčního elektronu do protivazebného orbitalu